

Лб15
2539

WWW.UNILIB.RS

*Légation Royaume de Serbie
à Paris*

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ГОДИНА XXI

СВЕСКА ЗА ЈУНИ

УРЕДНИК

Ј. Миодрагович

БЕОГРАД

Издање и штампа државне штампарије краљевине Србије

1900.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

САДРЖАЈ

Службени део

	СТРАНА
1. Укази Његовог Величанства Краља: Велика Школа (постављење), Државна Архива (постављење), Државна Штampiарија (разређење), Стручне школе (разређење), Средње школе (постављење), Духовни судови (постављење)	669
2. Претниси министра просвете и црквених послова: Основне школе (постављење, пензионовање, разређење)	670
3. Умрли наставници народних школа	671
4. Расписи и одлуке министра просвете и црквених послова	672
5. Правила о полагању учитељских испита	677
6. Службена објава	

Радња Главнога Просветнога Савета

7. Записници редовних састанака: Записник 762. састанка: Реферат Милоша Величкога о књизи Николе Врсаловића „Геометријски облици за сва четири разреда основне школе“; Реферат Владимира Зделара о књигама Николе Врсаловића „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе, I и II део“; Реферат др-а Мих. Петровића о рукопису др-а Петра Л. Вукићевића „Геометрија за више разреде средњих школа“; Реферат Владимира Зделара о истоме рукопису; Реферат Дуке Лазаревића о преводу Аце Станојевића „Роман једнога малише“; Реферат Јанка Лукића о преводу Душана Јовановића „Urbis Romae viri illustres.“	678
--	-----

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

8. Извештаји надзорника народних школа: г. Петра Марковића, надзорника за округ крушевачки	696
--	-----

Наука и настава

9. Елементи педагошке психологије од Н. де Раафа, српски приредио др. Ст. М. Окамовић	705
10. Из школске хигијене, пише др. Ђ. Ј. Н.	714
11. Црте из науке о језику, о природи, постанку и развјетку језика-говора, лингвистичко-историски преглед, од С. Н. Томића	723
12. Образовање забавиља, по Рихарду Ротеру, од Анђелије Акимовиће	730

Оцене и прикази

13. Српске народне пословице. Реферат од —ића	738
14. Српски фолклор. Написао Тих. Р. Борђевић. Реферат од Дач.	740
15. Из српске историје. Догађаји и личности. Написао Миленко М. Вукићевић. Реферат од Жив.	743

Предавања

16. Правило тројно, нов начин постављања сразмере, од Ј. Миодраговића	747
---	-----

Ковчежић

17. Више девојачко васпитање у Француској. Написао др-р Франђишек Дрђина, превео Иван Шајковић	756
18. Подаци за историју прирзенске богословије, од П. К.	762
19. Берлинске средње школе, од др-а Луја Адамовића	767

Белешке

20. Гласови о школама	771
21. Просветни записи	784
22. Нове књиге и листови:	
Књиге	792
Листови	795
23. Из науке	801
24. Уметност	803
25. Разно	803
26. Покојници	803

№ 615
2539
www

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Н. Ш. Бр. 2599

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXI

ЈУНИ 1900.

БРОЈ 6.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ВЕЛИКА ШКОЛА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, а на основу чл. X закона о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе, постављен је:

у **Великој Школи**: за ванредног професора административног права: *Јован М. Јовановић*, секретар пете класе нашег посланства у Цариграду, с годишњом платом од 2500 динара, колико је и до сада имао, 19. маја ове године.

ДРЖАВНА АРХИВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Државној Архиви**: за секретара: *Миленко Ранчић*, магационар књига и монополисаних хартија Државне Штампарије, по потреби службе, 8. маја ове године.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

РАЗРЕШЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, уважена је оставка, коју је поднео на државну службу *Аврам Поповић*, писар Државне Штампарије, 15. маја ове године.

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

РАЗРЕШЕЊЕ

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, отпуштен је из државне службе, на основу § 76.

закона о чиновницима грађанскога реда: *др. Стеван Окановић*, професор Учитељске Школе у Алексинцу, 15. маја ове године.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указима Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Гимназији Вука Ст. Караџића**: за вишег учитеља језика пете класе: *Тешимир Старчевић*, учитељ језика у истој школи, 19. маја ове године;

у **Немањиној Гимназији**: за професора: *Светислав Ст. Симић*, надзорник народних школа друге класе за срезове качерски, љубићки, таковски и трнавски, округа рудничког, по потреби службе, 8. маја ове године.

ДУХОВНИ СУДОВИ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Величанства Краља, на предлог министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **духовном суду београдске епархије**: за почасног члана: свештеник *Јован Илијћ*, парох београдски, 19. маја ове године.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:

у **Београду**: за учитеља II разреда основне мушке школе на Источном Врачару: *Љубисав Јовановић*, учитељ у пенсији, 16. априла ове год.;

у **округу крушевачком**: за заступника учитеља I и II разреда основне школе у Ратајима: *Хранислав Поповић*, свршени богослов, 16. априла ове године;

у **округу подунавском**: за учитељицу сва 4 разреда основне школе у Трновци: *Војислава Ризнићка*, учитељица у пенсији, 16. априла ове године; за учитеља II, III и IV разреда основне школе у Остружници: *Светозар Вучовић*, учитељ у пенсији, 1. маја ове године;

у **округу топличком**: за учитеља сва 4 разреда основне школе у Пуковцу: *Михаило Шианић*, пређашњи учитељ, 1. априла, ове године; за заступника учитеља II, III и IV разреда основне школе у Житном Потоку: *Засарија Константиновић*, свештеник, 12. априла, ове године.

ПЕНСИОНОВАЊЕ

Претписом министра просвете и црквених послова пензионована је:

у **округу пожаревачком**: *Зорка Тодоровићева*, учитељица основне женске школе у Александровцу, 18. априла ове године, по молби.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

РАЗРЕШЕЊА

Претписом министра просвете и црквених послова разрешени су:
у округу крушевачком: *Милан Ржаничанин*, заступник учитеља основне школе у Макрешанима, 8. маја ове године, по молби;

у округу подунавском: *Милица Видићева*, учитељица I разреда основне школе у Сараорцима, 25. априла ове године;

у округу рудничком: *Сретен Лазаревић*, учитељ II и 2-ог одељења IV разреда основне школе у Мрчајевцима, 20. априла ове године;

у округу топличком: *Михаило Шианић*, учитељ основне школе у Пуковцу, 11. марта ове године.

УМРЛИ НАСТАВНИЦИ НАРОДНИХ ШКОЛА

Наталија Никитовићка, учитељица I и II разреда основне школе у Брезови, округа рудничког, преминула је 30. марта ове године; *Алекса Димитријевић*, учитељ у пензији, преминуо је 2. маја ове године у Пожаревцу; *Љубица Живковићка*, учитељица у пензији, преминула је 26. априла ове године у Београду; *Јован Бољарић*, учитељ у пензији, преминуо је 3. маја ове године у Београду; *Светислав Марић*, учитељ IV и 1. одељења III разреда основне школе у Соко-Бањи, округа нишког, преминуо је 12. маја ове године; *Петар Рајишић*, учитељ у пензији, преминуо је 16. маја ове године у Београду.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима директорима средњих школа

(О наплати испитне таксе од ученика, отпуштених на основу члана 42. закона о средњим школама)

Директор једне средње школе обратио се министарству питањем, колико ће се наплаћивати на име испитне таксе од ученика, који се из школе, на основу члана 42. закона о средњим школама, као неуредни отпуштају, пошто се према изменама овога члана ови ученици не сматрају више као приватни, а испит морају полагасти из свих научних предмета свога разреда.

Законом о изменама и допунама о таксама од 30. новембра 1898. г. утврђена је такса у 3 динара за разредни испит. Према овоме ова такса од 3 динара наплаћиваће се од ученика који полаже разредни испит, независно од тога да ли он полаже разредни испит из једнога или два предмета (по чл. 41. закона) или из свих научних предмета свога разреда (по чл. 42. закона).

ПБр. 4170.

12. маја 1900. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Андра Ђорђевић с. р.

Директорима потпуних средњих школа

(О полагању испита зрелости из живих страних језика)

И ако је за садашње ученике VIII разреда обавезно учење оба жива језика, ипак сам на основу садашњих „Правила о испиту зрелости“ одлучио: да ученици VIII разреда и за ову школску годину на испиту зрелости полажу само један од живих језика, и то по избору кандидата.

Ако би пак који од ученика изјавио жељу да полаже испит из оба жива језика, Ви ћете га пустити на испит. Иначе ће се из другог живог језика, из кога кандидат не полаже испит зрелости, годишња оцена изводити у сведочанство о испиту зрелости.

ПБр. 4562.

19. маја 1900. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,

Андра Ђорђевић с. р.

ПРАВИЛА О ПОЛАГАЊУ УЧИТЕЉСКИХ ИСПИТА

На основу члана 5. Закона о народним школама министар просвете и црквених послова прописује ова правила о полагању учитељских испита за учитеље народних школа.

А

Испит за учитеље основних школа

I Кандидати

Чл. 1.

Право на овај испит имају они кандидати, који су провели најмање две године као приправници-це или заступници учитељски или су по ранијем закону били привремени учитељи-це барем две године, и за то време оцењивани најмање оценом добар, а српски су држављани (*Члан 49. и 43. Закона о народним школама*).

II Пријављивање

Чл. 2.

Кандидати се пријављују за испит министарству просвете и црквених послова најдаље до 1. септембра писменом молбом, уз коју прилажу сведочанство о свршеној учитељској школи са завршним испитом и уверење од дотичнога надзорника о томе, како су походили предавања и колико су способности и марљивости у томе показали.

Чл. 3.

Према овим молбама и уверењима министар просвете и црквених послова одлучује: који кандидат има права на полагање овог испита.

Кандидат, који би био одбијен, известиће се о томе.

III Место и време полагања

Чл. 4.

Овај се испит полаже само у месецу октобру и то у Београду.

IV Испитни одбор

Чл. 5.

Испитни одбор чине: министарски изасланик, један школски надзорник и три учитеља народних школа, које министар одреди. Осем њих у одбор улазе и поједини испитачи за вештине, у колико испитивање из њих не би могли да изврше одређени стални чланови испитног одбора, и они имају право гласа само за свој предмет.

Испитни се одбор бира само на годину дана и њему председава министарски изасланик.

V Врете испита

Чл. 6.

Испит је *писмени* и *усмени*.

VI Писмени испити

Чл. 7.

На писменом испиту сви кандидати израђују једну тему, и то: или *расправу* о којем школском питању или *предавање*.

Чл. 8.

Расправа мора бити кратка и прегледна, а предавање удешено онако, како би га кандидат држао у школи.

Чл. 9.

За израду овога састава кандидатима се дају четири часа.

Чл. 10.

Теме за ово одређује испитни одбор истога дана.

Чл. 11.

Кандидатима није слободно служити се у овоме никаквим белешкама ни литературом.

Чл. 12.

При оцењивању састава испитни одбор пази и на облик и на садржину и цени општу зрелост приправникову, а бележи је оценама: 5, 4, 3, 2 и 1.

Чл. 13.

Кандидат, који из овога рада не добије најмање оцену добар (3), не пушта се на усмени испит.

Овакав кандидат може поново доћи на испит идуће године; па ако и тада не положи, министар просвете одлучује о његову останку у служби и праву на даље полагање испита.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

VII Умени испити**Чл. 14.**

Умени се испит врши:

- 1) из свих предмета, научних и вештина, који се уче у основној школи, у вези с методиком тих предмета, и
- 2) из познавања закона и уредаба школских и управе школом (администрације).

Из прве групе испитују одређени учитељи и учитељице народних школа, а из друге школски надзорник. Ну сваки члан испитног одбора има права да ставља поједина питања.

Чл. 15.

Овај испит кандидати полажу по групама, тако, да у сваку групу долазе по петорица, који се испитују из свих предмета и то највише два дана, тако, да се првога дана испитују усмено, а другога дана предају у школи.

Чл. 16.

Питања за предавања извлаче се на листићима на дан пре предавања, а спремају их исти испитачи. На њима морају бити заступљени сви предмети научни и вештине.

VIII Оцене**Чл. 17.**

Оцене се изричу одмах по свршетку предавања и саопштавају испитаницима сутра дан.

Чл. 18.

Који приправник добије и на овом испиту најмање оцену добар, проглашује се за способна за учитеља основне школе (*чл. 46. Закона о народним школама*) и добива о томе сведочанство потписано од испитног одбора.

Чл. 19.

Који пак добије слабу оцену, мора идуће године поновити цео испит.

Б

Испит за учитеље грађанских и девојачких школа

I Кандидати**Чл. 20.**

Право на овај испит имају они учитељи и учитељице народних школа, који су служили као учитељи основне школе најмање десет година и за то им је време рад оцењиван најмање са врло добар, а српски су држављани. (*Чл. 43. и 46. Закона и народним школама*).

Чл. 21.

Све ово време мора бити проведено у јавној основној школи у Краљевини Србији.

II Пријављивање

Чл. 22.

Кандидати за овај испит пријављују се министарству просвете и црквених послова најдаље до 1. маја писменом молбом, у којој износе у кратко своје школовање и службовање и из које групе, којег страна-нога језика и које вештине желе полагати испит.

Према овоме министар одлучује који кандидат има права на испит, а који не, и овај се извештава о томе.

III Место и време испита

Чл. 23.

Овај се испит полаже у Београду, и то само у месецу јуну.

IV Испитни одбор

Чл. 24.

Испитни одбор чине: изасланик министарски који председава, школски надзорник за град Београд, управитељ грађанске школе у Београду и два професора средњих школа, које министар одреди.

Овоме одбору по потреби додају се још за поједине предмете поједини испитачи, које министар одреди, и који имају право гласа само за свој предмет.

V Врсте испита

Чл. 25.

Испити су: *писмени, усмени и практични.*

VI Писмени испит

Чл. 26.

Писмени се испит састоји из једнога самосталнога *састава*, који ће кандидат поднети израђен заједно с пријавом, а који не сме бити већи од десет ни мањи од два писана табака, а тема за овај састав може бити из свих предмета, из којих ће кандидат полагати испит. Састави ови морају бити написани чисто и читко, а могу бити и печатани.

Сем овога кандидати раде пред испитним одбором један омањи писмени рад, понајвише из Педагогије и у опште школске области. Тему за овај рад одређује испитни одбор истог дана. За овај рад кандидати имају највише четири часа, и при изради не могу се служити никаквом литературом ни белешкама.

Чл. 27.

Испитни одбор прегледа упоредо и домаћи састав и овај писмени рад за сваког кандидата и изриче једну просечну оцену.

Чл. 28.

Ако који кандидат добије мању просечну оцену од три (добар), одбија се од даљег полагања испита на две године.

VII Усмени испит

Чл. 29.

Усмени је испит *општи и посебни.*

Чл. 30.

Општи је испит из ових предмета: Науке хришћанске с моралним и грађанским поукама, Српског језика с Књижевношћу, Основа Народне Економије с Књиговодством за мушке и Поука за домаћице за женске, Немачкога, Францускога, Чешкога или Рускога језика и Методике с нарочитим обзиром на рад у грађанским и девојачким школама, а за више учитељице још и из Женског Рада.

Овај испит полажу сви кандидати и ко не положи овај испит не пушта се на посебни.

Чл. 31.

Посебни се испит полаже из једне од ових група :

Прва група : Историја српска и општа и Земљопис српских земаља и општи.

Друга група : Јестаственица, Физика и Хемија, Рачуница с Геометријом и Пољска Привреда с управом добара.

Чл. 32.

Из свих предмета испит се врши у главном у облику наставних програма за грађанске и девојачке школе. Али кандидат мора доказати пуно разумевање оне наставне грађе, која је њима одређена, и начина како ће то применити у школи, а из страног језика да се њиме може служити за књижевну потребу.

Чл. 33.

Кандидат, који из свих предмета добије најмање оцену добар (3), сматра се да је тај испит положио.

Чл. 34.

Ко положи и овај испит пушта се на практичне.

VIII Практични испит

Чл. 35.

Практични је испит из вештине, коју је кандидат изабравао из предавања.

Чл. 36.

Од вештина могу се узети Ручни Рад, Свирање с Певањем и Цртање с Краснописом.

Кандидат мора показати и теоријско и практично разумевање изабране вештине.

Чл. 37.

За предавање кандидату се даје једно пре или једно после подне, да за то време управља грађанском односно девојачком школом и предаје оно што је на реду из предмета из којих је полагао испит (општи, посебни и практични) или што испитни одбор одреди.

Ред предавања саставља испитни одбор најмање на дан предавања.

Чл. 38.

Према потреби практични се испит може прометнути и пре усменог.

Чл. 39.

Ко и на овим практичним испитима добије најмање оцене 3 (добар) проглашава се да је способан за вишег учитеља грађанских односно девојачких школа и добива сведоцбу о томе.

IX Опште одредбе

Чл. 40.

Кандидат који би за време полагања испита учинио ма какву лакomisленост или неупутност, која не би доликовала позиву за који се спрема, одбија се од полагања испита; а ако то учини на крају испита, ставиће му се у сведоцбу или му се ова неће ни издати.

Чл. 41.

У свима другим случајевима, који нису предвиђени и одређени овим правилима, одлучује министар просвете и црквених послова.

ПБр. 4619.
22. маја 1900. год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Андра Ђорђевић С. Р.

СЛУЖБЕНА ОБЈАВА

По чл. 14. закона о народним школама, свако мушко и женско дете, које живи у Србији, дужно је да сврши основну школу. А према допуни овога члана од 6. октобра 1899. године српски грађани, који желе да им се деца уче код куће или у приватном заводу или на страни, дужни су за то тражити одобрење од министра просвете и црквених послова. Ко противно овоме поступи, казниће се прве године са 50 до 300 динара, а сваке идуће године са 100 до 1000 динара.

Како се пак сазнало, да су многи српски грађани противно овоме законскоме наређењу дали своју децу у приватне заводе да се уче, а за то нису ни тражили ни добили потребно одобрење, то се овим објављује, да ће сваки онај, који до 10. јуна ове године закључно не буде добавио и имао прописно одобрење за школовање своје деце у приватним заводима, бити најстроже кажњен, и да ће се његова деца сматрати као да нису ни учила школу, те се неће пуштати ни у старије разреде основних школа, а ни у средње школе.

ПБр. 4803. Из канцеларије министарства просвете и црквених послова, 26. маја 1900. године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

762. САСТАНАК

19. априла 1900. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р **В. Бакић**; ПОТПРЕДСЕДНИК **Ст. Ловчевић**; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: **Светозар Радовановић**, д-р **Михаило Петровић**, **Михаило Марковић**, **Архимандрит Кирило**, **Јован Миодраговић**, **Јован Ђ. Докић**, **Лука Лазаревић** и **Милоје Влајић**.

Пословодба **Петар Ј. Петровић**.

I

Прочитан је и примљен записник 759. састанка.

II

Прочитан је реферат г. **Милоша Величког**, вишег учитеља **Грађанске Школе**, о књизи „*Геометријски Облици*“ за сва 4 разреда основне школе, од **Николе Врсаловића**, професора, који је молио за одобрење да се она може употребити као уџбеник у народним школама.

Реферат г. **Величког** гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам дело „*Геометријски Облици*“ од г. **Николе Врсаловића**, професора, што ми је Главни Просветни Савет упутио на оцену, и част ми је о томе поднети своје мишљење.

Код нас је уобичајено, да се за сваки предмет у основној школи пише и уџбеник, често пута не разбирајући, да ли је тај уџбеник потребан или не. И отуда је у основној школи колико предмета толико и уџбеника, или управо уџбеника још и више, јер за по неки предмет имају и по 2—3 уџбеника. И ово важи не само за старије већ и за млађе разреде, за I и II разред.

Новим програмом унесени су и неки нови предмети и, разуме се, да су одмах пошккли и нови уџбеници. Као нов предмет унесени су и *Геометријски Облици*, и ако је овај предмет у неколико постојао и пређе, само спојен с цртањем, рачуном, земљишном. И за овај предмет одмах су написани уџбеници.

Кад се овај предмет као засебан унео у основну школу, чини ми се, да се није никако мислило на научно изучавање. Геометрија је овде нераз- двојни део очигледне наставе, па самим тим искључује се сваки уџбеник за овај предмет. Ово важи за све разреде, али нарочито за I и II.

Писац ових „Геом. Обл.“, као што се и из самога наслова види, удесио је књигу за сва четири разреда, па, разуме се, и за I и II разред. И према томе поделио је на 4 дела; сваки разред заузео је један део.

У I разр. дошло је: о учивоци, посматрање и положај ствари у њој; о пбду, тавану и зидовима; површине ивице и углови — ћошкови — на појединим стварима. Цео овај део заузима 6 листова.

И ако је писац овај део лепо обрадио, опет, мислим, да је за све ово ученицима књига непотребна. Јер, у колико се у овоме разреду учи Геометрија, утолико се учи и Јестаственица и Земљопис и др. предмети, све као припрема, па зар ће се и за све те предмете дати уџбеник ученицима I разреда? И на послетку, зар је право, да ученици I разреда, за оних 6 листова, намењених овоме разреду, плаћају динар, кад ће од тога или никакве или врло мале користи имати?

И као што је за I, тако је и за II разред.

У овоме делу, који је намењен II разреду, говори се о просторности, даје се појам о дужини, ширини и висини — дубини, дебљини. Овај део заузима 8 листова. И ако је писац и ово доста лепо извео, опет нисам никада да се ради појимања овога даје уџбеник, кад ово ученици треба да сазнаду посматрањем, мерењем; да сазнаду очигледно.

Програмом за III разред одређено је: о линијама и угловима, троугли, четвороугли, многоугао и круг, а за IV разред: прављење главних геометријских облика, мерење и израчунавање површина, појам о запремини и израчунавање садржине у правилних тела (сем кугле).

Писац „Геом. Облика“ није се у свему држао горњег програма. Он је у III разред унео: о линијама, угловима, кругу и троуглима, а у IV разред: о четвороуглима и елипси; израчунавање површина само код правоугаоника и појам о израчунавању садржине само код коцкастих тела (за пример узео собни простор); појам о телима: тетраедар, коцка, призма, октаедар, ваљак, пирамида, купа и лошта и склапање од хартије тетраедра, коцке и октаедра. Као додатак унео је и „веза између људи на већим даљинама“ (пошта и телеграф, путеви водени и суви — железница).

И за III и IV разред писац је гледао да што јасније и појмљивије представи деци поједине геометријске облике. И у овоме је успео. Али је, чини ми се, несразмерно узимао поједине партије. Док се о линијама говори доста опширно, о пространости — ширини, дужини и висини — такође, дотле се о троуглима и четвороуглима говори врло мало: на једном листу говори се о свима троуглима а толико исто простора заузимају и сви четвороугли и многоугли.

Програмом се тражи и мерење и израчунавање површина и израчунавање запремина код правилних тела. И ако се, чини ми се, овде врло много тражи, опет је писац врло мало узео. Требао је унети, кад се као што рекох програмом тражи, ако не и израчунавање површина код троуглова а оно бар код свих четвороуглова сем трапезоида. Али и о површинама троуглова требао је унети, кад се тражи израчунавање садржине код правилних тела. У вези с овим требао је писац унети и израчунавање садржине још којег тела, н. пр. правилних призама.

Ну поред свега овога, и поред тога што уопште нисам зато, да се овај предмет у основној школи учи из књиге, опет мислим, да би се ови „Геометријски Облици“ могли препоручити за ученике III и IV разреда, верујући, да ће им ова књига бити само као подсетник онога, што су у школи учили. Али никако не мислим да би је требало препоручити и за ученике I и II разреда; овој књизи, као и многим уџбеницима, овде нема места.

Да би многи геометријски облици и др. били деци појмљивији, писац је унео и 88 слика, које су прилично израђене.

Штампа је доста добра, а штампарских грешака мало је.

12. фебруара 1900. год.

Београд.

Главном Просветном Савету захвални

Милош Велички,

учитељ Грађанске Школе

Према овоме реферату а и према усменим саопштењима појединих чланова Савет је решио: да се књига „Геометријски Облици“ од Николе Врсаловића, професора, не може употребити за уџбеник у нашим народним школама, али се може препоручити за *књижице* основних школа.

Г. Милошу Величком, у име хонорара за реферовање, одређено је двадесет (20) динара.

III

Прочитан је реферат г. Владимира Зделара, професора, о књигама: „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе“, од Николе Врсаловића, професора, који је молио, да се оне могу употребити као уџбеници у школама за које су намењене.

Реферат г. Влад. Зделара гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом својим од 21. јануара 1900. г. СБр. 3, извleo је Просветни Савет послати ми дела г. Николе Врсаловића, професора: „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе“ I део и II део, с тим, да поднесем о њима свој суд, да ли се могу употребити за уџбеник у поменутиим школама.

Пошто сам обе књиге прегледао, част ми је поднети овај извештај:

Реферат ћу поделити на два дела. У првом говорићу о томе: како је материјал у обе књиге распоређен и како је израђен, а у другом делу изнећу упоређење материјала, који се налази у књизи са материјалом, који је прописан програмом за грађанске, девојачке и више женске школе.

Писац је градиво из планиметрије изложио са малим изузетком онако, како се обично узима у сличним делима. Градиво је поделио у две књиге. У првој књизи почиње се са геометријским облицима, затим се говори о угловима, о правима, троуглима, о подударности, о четвороуглима, многоуглима, о кругу и завршује се елипсом. У другој књизи налазе се ови одељци: мере и сразмере између дужина (овде долази сличност слика и примена сличности); једнакост површина (овде је Питагорина правило и претварање површина); Израчунавање површина (овде је узето и извлачење квадратног корена); дељење површина на једнаке делове и додаток. Против овакве поделе не бих у опште имао шта да кажем, изузимајући неке тачке, које би се могле другојачије распоредити у корист бољег разумевања. Али пошто оне не засецају дубоко у саму ствар, зато их и не износим овде, а у књизи сам их обележио, да их аутор има у виду, ако хтедне књигу поново штампати. Дакле, пошто не бих имао већих замерака на извођење и распоред градива у књигама, то могу прећи на други део реферата, да видимо, да ли се распоред у књигама слаже с распоредом у програму и да ли је све заступљено у поднетим књигама, што се програмом тражи.

Прва књига као да је намењена првом разреду. У овој књизи има више него што се програмом тражи за I разред. У књизи је доста опширно разрађен

одељак о подударности троуглова. Наведени су сви случајеви подударности како за разностране тако и за разнокраке и правоугле троуглове. Овде су изведена не само правила о подударности, него и докази за њих (за четврти случај недовољно), а после овога долази и примена подударности. У програму међутим тражи се из одељка о троуглима само врсте троуглова и *цртање* њихово, што је и важније за ове школе. Исто тако није било потребно изводити онолика правила о четвороуглима, већ се ограничити на поделу и на конструкције. За ученике ових школа главно је конструкција геометријских ликова, а тога нема или врло мало има у обе књиге. У првој књизи има још круг — однос периферијских и средишњих углова; узајамни положај два круга и елипса. Од овога се не тражи у опште програмом однос углова у кругу, а ово друго долази у II разред. У одељку о повлачењу паралелних правих и о подели углова требало је показати још који пример, н. пр. како ће се поделити оштар угао на три дела, како се повлаче паралелне помоћу напредних или наизменичних углова и т. д. То су конструкције које ученицима ове школе, кад ступе на занат, могу бити од користи; то исто важи и за девојачке школе, којима су геометријске конструкције у ручним радовима исто тако од велике користи.

Друга књига још се мање слаже с програмом за грађанске и девојачке школе. Програмом за други разред тражи се *иојам* о једнакости, сличности и подударности. Међутим у другој књизи писац доста опширно третира та питања, нарочито у примени сличности иде и сувише далеко. Сем тога писац је разрадио и одељке о претварању и дељењу површина, а то се програмом не тражи. Програмом се тражи цртање правилних полигона у кругу и око круга, а тога у књизи нема. Сем тога у овој књизи није обрађен читав део о геометријским телима, а овамо иде: објашњење тела, површина и омотачких површина, затим цртање мрежа за призме, пирамиде, облице, купе и лопте.

Тај одељак обећава писац донети у трећој књизи, али се и она не би slagала с програмом с тога, што се у програму за трећи разред тражи израчунавање површина и запремина тела, цртање геометријских тела, цртање планова и практични радови у пољу.

Према изложеном мишљења сам, да се дело: „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе“ I и II део, од Н. Врсаловића, не може употребити као уџбеник у грађанским, девојачким и вишим женским школама. Кад би писац своје књиге прерадио према програму и непотребне ствари изоставио, онда би се могло примити, јер је начин излагања добар.

16. фебруара 1900. г.
у Београду.

Просветном Савету понизно
В. Зделар,
проф. у Гимн. Вука Стеф. Караџића

Према овом реферату г. Зделара, а и према усменим саопштењима појединих чланова, Савет је одлучио: да се књига „Геометрија за Грађанске, Девојачке и Више Женске Школе“ прва и друга свеска, могу привремено употребити само у Грађанским Школама.

Г. Влад. Зделару, у име хонорара за реферовање, одређено је двадесет (20) динара.

IV

Прочитани су реферати г. г. др. Михаила Петровића и Владимира Зделара, професора, о рукопису: „Геометрија за више разреде средњих

школа“ од др. Петра Л. Вукићевића, суплента гимназије Вука Ст. Караџића, који је молио за одобрење, да се ово дело прими за уџбеник у нашим средњим школама.

Реферат г. др. М. Петровића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је подвези реферат о рукопису под насловом „Геометрија за више разреде средњих школа“, коју је по Хочевару и др. израдио г. др. Петар Вукићевић, проф. и за коју писац тражи да се, кад буде оштампана, препоручи за уџбеник у нашим средњим школама.

Овај је уџбеник у главnome превод дела Dr. F. Ноџевар-а: *Lehrbuch der Geometrie für Obergymnasien*, Wien 1897., али је допуњен према наставном програму за наше средње школе. Тако, између осталoga, писац је доунио планиметрију обрасима за стране тетивног и додирног полигона и ректификацијом круга конструктивним путем; у стереометрију је увео нов параграф „сферни двоугао и сферни троугао“; на послетку, израдио је и увео у уџбеник сферну тригонометрију, сасвим по угледу на Ноџевар-ову равну тригонометрију. Поред тога прерадио је задатке и примере за тригонометријско рачунање, удесивши их за рачунање са нашим логаритамским таблицама, у којима су логаритми дати са шест децимала, док су у оригиналу ти примери рађени са пет децимала и удешени за таблице, што томе одговарају.

Оригинал је признат уџбеник у аустријским средњим школама, а израђен је по детаљним инструкцијама за такве уџбенике. Са допунама, које је г. Вукићевић увео, а гледајући на материјал, који се у њему налази, он би био потпуно уџбеник и за наше средње школе, чији је програм за геометрију њиме потпуно обухваћен и у свима својим деловима једнолико разрађен. Али он је, осим тога, израђен онако, како мислим да га и треба радити за више разреде: прегледно, концизно, без многих детаљисања оних доказа, код којих је ученику довољно дати само скицу, а коју ће он сâм, или уз помоћ наставникову, звати допунити; имајући на уму да у тим разредима не треба жртвовати прецизност очигледности, коју у нижим разредима ваља ставити на прво место. Дефиниције су у овоме уџбенику тачне и модерне, онакве, какве се сад уводе у уџбенике; извођење је и доказивање до краја логично, прецизно, разумљиво и местимце елегантно. Свака теорема или правило има облик најближи оnome, који се непосредно чита из самога обрасца, чиме је олакшано памћење исказаних истина и боље схватање њиховог смисла. Где је било прилике, истакнута је корелација између геометријских елемената: тачке и праве, праве и равни. Местимце, где је било од интереса, уметнуте су кратке историјске notiце о каквој теореми, обрасцу или методи, а познато је, колико то буди интересовање код ученика и са каквим се задовољством они на таквим местима задржавају. На послетку, уз важнија правила, нарочито кад су она рачунске природе, налази се по који згодан пример за примену образаца или правила, на које се односи.

Ово су главне особине овога дела, које му, поред — како мислим — правилног језика, дају тип доброга уџбеника и због којих мислим да би се могао препоручити за циљ, за који се тражи. Можда би му се могла замерити мало претерана концизност, која је вероватно произашла из тежње да уџбеник буде што краћи (он ће доиста и бити краћи од досадашњих наших уџбеника за геометрију, са обзиром на материјал, који је у њему). Са много више разлога могла би му се замерити приметна оскудица у вежбањима и теоремама, остављеним ученицима за доказивање. Ове последње требало би

уметнути у рукопис пре штампања; вежбања би се могла, да се не би знатно увећало пространство уџбеника, разрадити у нарочитој свесци, која би му служила као додатак. И једно и друго неопходно је потребно, да би уџбеник могао задовољити услове, који се од њега траже.

На послетку, сав материјал, унесен у дело, није подједнако потребан за реални и хуманистични одсек наших средњих школа. Требало би ма каквим знаком означити оне партије, које требају само ученицима реалног одсека.

По целокупном утиску, који сам добио читајући рукопис, о коме је реч, могу, дакле, тврдити, да би он, кад буде општапан и ако писац усвоји горње примедбе, као и извесне ситуије исправке, означене на самоме рукопису, могао бити ваљан уџбеник за геометрију у вишим разредима наших средњих школа и да би се према томе могао препоручити за оно, за шта писац тражи.

Хонорар за реферовање не тражим.

15. марта 1900.

Београд.

Мих. Петровић,
проф. Велике Школе

Реферат г. Влад. Зделара гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет, на основу свог решења у 741. састанку од 19. јуна прошле године, изволео ми је послати на реферисање дело: „Геометрија за више разреде гимназија“ од Хочевара, у преводу од г. др. П. Вукићевића.

Ја сам превод у рукопису прочитао, упоредно га са оригиналом, па сам нашао да је превод добар. Има неколико омашака пера, а те сам одмах у рукопису поправио. Сем тога има и неколико нових термина, које је унео преводилац. Ми смо се усмено о томе разговарали, па смо се и споразумели. Неке ствари могле би се јасније исказати, зато сам та места подвукао у рукопису и писац ће их исказати и лепше и јасније.

То сам имао да кажем о преводу, а сада би ваљало рећи коју и о самом оригиналу. Ми имамо у школи уџбеник за Геометрију од Мочника. Сада се јавља Хочеварова Геометрија. Једна и друга Геометрија употребљава се у аустријским гимназијама по одобрењу Министарства Просвете, а то нам јамчи, да су обе добре. Мочникова је старија књига, коју су дотеривали други аутори, а Хочеварево је новије дело. Критика се изјаснила повољно о Хочеваревој Геометрији.

У Хочевару има доста новитета, што у Мочнику нема, стоји дакле Хочевар у том погледу више; сем тога је књига написана разумљиво и кратка је.

Од своје стране препоручујем превод Хочеварове Геометрије од г. П. Вукићевића за уџбеник у нашим гимназијама с тим, да се умоли преводилац, да што скорије изради и збирку задатака из овог предмета, јер задатака у овој књизи нема.

20. фебруара 1900.

Београд.

Главном Просветном Савету понизи

В. Зделар,

проф. Гимн. Вука Стеф. Караџића

На основу ових реферата Савет је одлучио: да се „Геометрија за више разреде средњих школа“ од др. Петра Л. Вукићевића може употребити за уџбенике у вишим разредима наших средњих школа, пошто писац претходно усвоји све напомене г. г. рефераната.

Г. Владимиру Зделару, у име хонорара, одређено је двадесет (20) дин.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

V.

Прочитан је реферат г. Луке Лазаревића, редовног члана Савета, о „Историји једног малише“ у преводу Алексе М. Станојевића, професора у пензији, који је молио, да се ово дело оштампа о трошку кога просветнога фонда.

Реферат г. А. Лазаревића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам превод г. Ал. Станојевића, професора, под натписом: *Роман једнога малише*, који је поднео Главном Просветном Савету у рукопису.

Писац је овога романа Францускиња Marie Robert-Halt

Књизи овој, која је намењена омладини, смер је да развије у деце љубав према занату, да им занат омили, да их увери да вредан и вешт радник и на том послу пролази добро. Лепо и занимљиво црта писац живот једнога радника француског, почевши од онога дана кад дечко оставља родбину своју, одлази у велики град и прихвата се рада. Износе се разна искушења у која долази невино дете кад је остављено само себи, указује се на разна средства којима се служе рђави људи да заведу дечка једнога с правoga пута. И дете — као дете — пада често у погрешке, не уме да се сачува од рђава друштва, предаје се несавесним људима. Тек кад га невоља силно притисне, оно се расвештује и зариче се да ће пазити, да више неће грешити. Зариче се и чува се те погрешке, а у првој прилици пада у нову погрешку... Наилази и на честите људе који га упућују на добро, обучава се занату. Али, таман га сунце огреје, срећа му се насмени, а оно се опет навуче густ облак — он опет учини погрешку. Једна таква погрешка одводи га у Енглеску. Ту долази у додир са једним честитим сународником својим, са једном одличном породицом, са људима поштеним и искреним. Извежбан радник, вредан, учтив, младић овај скреће пажњу на се, отварају се изгледи за лепу будућност његову.

За време свога путовања, свога бављења ван Отаџбине, он се уредно дописује са својом родбином, често мисли о милима на дому, стрепи да не чују за коју погрешку његову, хита да им саопшти сваки успех свој, потпомаже их својом зарадом.

Али и ако му је у Енглеској сасвим добро, он, Француз по свему а не само по имену, све то напушта и враћа се у Отаџбину онда кад јој је требала помоћ свију синова њених, кад су Пруси, после Седана, продрли у Француску. Рат га је затекао у туђини, он је још малолетан, не би ни морао остављати лепо место своје ни излагати се опасности, али чим је сазнао за пораз француске војске ни часа не почаси већ се крете у Француску. Као добровољац бори се јуначки, у једној борби буде тешко рањен...

Овај честити младић и ваљани радник награђен је по заслуги: жени се добром довојком, ради у једној великој фабрици уз врло лепу плату, а за тим постаје управником огромне радње са богатом наградом, на прикупи око себе све сроднике своје. Тим се и завршује овај роман.

Мени се свиди не само тенденција него и обрада, како у целини тако и у детаљима. С тога и изложих у најкраћим цртама садржину ове књиге.

Ја не знам поуздано, али држим да је ова књига лепо примљена у Француској, да је јак утицај њен на омладину француску, да је од велике користи младим радницима француским. Нисам ништа друго читао што је писала ова жена, а написала је повише књига. Да је она на гласу књижевник, доказ је у том, што је баш ову књигу њену наградила Француска Академија.

А да ли би ова књига била корисна нама, Србима? Треба ли нам књига ове врсте?

Онога утицаја, који је имала у Француској, у нас не може имати. Не може, јер је писана за Французе. Потка јој може бити заједничка, интернационална, али основа јој је чисто француска. Србина не може интересовати пут кроз Француску као што интересује Француза. Живот и обичаји француски не могу имати за нас оне важности, коју имају за Французе. Друкчије су прилике у нас, друкчији смо ми. За нашега радника нема свих оних тешкоћа што често трпи француски радник, нити се онет могу лако створити за њега овако повољне прилике као у Француској или у Енглеској.

Мислио сам да би добро било да се овај роман преради, да се обуче у српско рухо. То бејаш наурио и да предложим Главном Просветном Савету. Али, размишљајући о том послу, дођох до уверења: да би то био врло тежак рад, да би тај посао тражио вешта посленика, човека који добро познаје живот радника наших, који познаје наш друштвени живот. Можда би лакше било изградити из основа нов роман, него овај прерадити. Па онет мислим да се ова књига не одбије.

Овакве су књиге врло потребне за занатске школе, којих ми, на жалост, и немамо. Може бити да Министарство Народне Привреде не би хтело узети на се издавање, или бар хонорисање, оваквих књига, и то с тога што нема занатских школа. А штета би била да ова књига не дође до руку младих радника наших и оних који ће то бити, јер држим да би је они читали с великом вољом, да би се из ње научили.

Ако немамо занатских школа, а ми имамо грађанске школе, које ће своје ученике већином и упутити на занате и у трговину, па би добро било да овакву књигу прочитају. Министарство Просвете има један фонд, о чијем би се трошку могла штампати ова књига; то је фонд просветног добротвора, пок. Димитрија Николића-Беље. Ја бих предложио Главном Просветном Савету: да се ова књига, у преводу г. Ал. Станојевића, прими, т. ј. да јој се призна ваљаност њена. Хоће ли се наштампати и из којег фонда, то би била ствар г. Министра просвете.

Колико сам се могао уверити, мени се чини да г. Станојевић тачно преводи, само је на доста места, превodeћи од речи до речи, огрешно се о правила српског језика. Махом су то погрешке стилске, које се дају исправити без великога труда. Ја сам таква места понегде обележавао црвеном писалком.

Још две речи о самом натпису. Ориџинал носи натпис: *Historie d'un petit homme*. Преводилац је то превео са *Роман једнога малише*. И ако је ово донета роман, има разлога не дати књизи име по књижевном јој облику. Па и сама реч *малиша* ређе се чује, те би могла одвести погрешном разумевању: да је то крштено име лица (Малиша м. малиша). Ја бих предложио назив: *Живот једнога радника*, желећи избећи не само реч *малиша* него и назив *занатлија*.

Хонорара за овај реферат не тражим.

20. фебруара 1900.

Београд.

Члан Главног Просветног Савета,

Л. Лазаревић

Према овоме реферату Савет је одлучно: да се рукопис „Роман једног малише“ у преводу Алексе М. Станојевића, професора у пенсији, може

општапати и употребити као корисна лектира за ученике Грађанских Школа, пошто преводилац претходно учини потребне исправке према напоменама г. референта.

VI

Прочитан је реферат г. Јанка Лукића, ванредног професора Велике Школе, о преводу дела: „*Urbis Romae Viri illustres*“, превео Душан Јовановић, професор гимназије Краља Александра I, који је молио, да се ово дело може употребити у нашим средњим школама.

Реферат г. Лукића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам госп. Јовановића рукопис с напоменама и речником за Ломондово дело „*Viri illustres urbis Romae a Romulo ad Augustum*“.

У напоменама са граматичким тумачењем наводи г. Јовановић параграфе из трећег издања Туроманове латинске граматике, а тога издања сада нема, већ има четврто, које је штампано претходне године о Петрову дне и које је и госп. Јовановић могао употребити.

Поједине су напомене врло неподесне због непотпуних и рђавих питања у њима. Самим питањима даје г. Јовановић ђаку и одговор. Тако има: „...gerent, је ли правилан овај облик?“ (6, 16; cf. и 26, 9).¹⁾ Да је облик *gerent* правилан, одговориће сваки ученик, који зна облике, али таквим одговором не добивамо оно, што хоћемо. Друкчији се одговор према оваквом питању не може ни очекивати. Хтео је г. Јовановић да пита: Због чега је такав *modus*? Таква су му и питања: „Би ли још могла и са личним глг. обликом и којим?“ (6, 13), где се мисли на замену сушина *petitum* различним конструкцијама; .. „би ли могло на пр. бити *ut gratularetur*?“ (18, 43); „Који би лични гл. облик овде могао стати?“ (23, 17; cf. и 26, 4); Би ли могло место *qui non* да буде *quin*? (113, 7) etc.

На више места рђава је стилизација. Тако има: „*Est* и *sunt* са *part. perf. pas.* често се изостављају“ (5, 4). Према том ће ђак мислити да се изоставља и *part. perf. pass.*, и ако се изоставља само *est* или *sunt*. Тако му је и ово: „*portas* = *pars pro toto*“ (13. нап.) место: *portas* = *templum*, *fig. pars pro toto*.

Г. Јовановић објашњава поједине лакше ствари, а не објашњава на пр. *praes. histor. uz dum* (cf. Lhomond, стр. 3.: *ea res dum tenet*), или да је *ni* = *nisi* (46, 6) etc.

Многе су напомене непоуздане и због тога, што су у њима поједини изрази или непотпуни или погрешно преведени. Ево за то примера: *Jus fetialis* „правила обреда“ (20, 6) место *ius fetiale* феџијалско право. За *num* вели ово: „Ова свеза наговешта у опште другу унутњу реченицу“ (22, 11). Шта то значи, знаће само г. Јовановић. Уз то има и ово: *et*, прилог „тако исто“ (25, 12). То је погрешно, јер *et* има само конјункцијонално значење „и“, као што се из текста види: *ut et ipsi* etc. „да и сами etc. Преводи: *lanificium* са „где чешља, преде вуну“ (26, 6), и ако то значи „рад на вуну“, а *primores iuvenum* преводи „одабран војник“ (52, 9) место „најугледнији младићи“; погрешно је *quam maximam voce* (52, 8) место *quam maxima voce* (cf. Lhomond, стр. 38); *macte virtute... esto* преводи „врло добро! јуначки“

¹⁾ Први број у загради показује страну рукописа, а други напомену.

(53) место „срећно ти било јунаштво“; на 53. страни има *laetus* = *laetatus* „ликујући“ а треба да је *laetus* = *laetans* „ликујући“, јер *laetatus* значи „ликовавши“; *deinde vita* преводи са „остатак живота“ (54, 21), а за тим наставља: „Прилог *deinde* са речу је као неки придев и замењује реч *postera*“. То је сасвим погрешно. Пре свега *deinde* није ни „неки придев“ уз реч *vita* нити замењује придев *postera*, већ је темпорални прилог, који се употребљава нарочито код ређања и значи „затим, потом“, као што је и овде, јер стоји иза прилога *tunc*. Речи *vita* је атрибут *omni*, као што се то и из текста види: „*omni deinde vita* „потом целог живота“ (Lhomond, стр. 40). *Intempesta nocte* преводи са „дубоко у ноћи“ и „глуво доба ноћи“ (56, 6); *fidem* преводи „моралну помоћ, протекицију“ (61, нап.) место „помоћ, заштиту“. Има *Lucas bos* (63, 6) место *Lucas bes*; има само *habuit* „оњихдио се“ (66, 1) место *aliquem liberaliter habere* „поступати с ким благо“; *hoc terrore* преводи „у страху ради тога“ (70), узима дакле финално значење место каузалнога; *robur* преводи „војничка храброст“ (73, 2); *pinne tibicene* место *tibicine* (73, 7) и *tibicenes* место *tibicines* (119, 21); *gen.* од *αἴξ* (79, 6) нема му акцента; *res* „заклетва“ (99, 2) а међу тим у тексту је *quae res* као *neutrum* и односи се на *iusiurandum*, дакле значи „а ова“ (т. ј. заклетва); грчко *εὐρηκα* *pinne* *cum spiritu leni*. *Id aetatis* (97, 26) је *acc. adverbialis* и долази под § 176. в. трећег издања латинске синтаксе Турманове или под § 137. в. четвртог издања, а не под § 192 с. трећег издања те синтаксе, као што је у г. Јовановића. Ту је *id aetatis* = *ea aetate*, а не *eius aetatis* (види поменуте параграфе у оба издања). Супстантив се *aetatis* не сме одвајати од *id*, јер тек заједно чине целину. Погрешно преводи *stipendia merere* „ступити први пут у војску“ (112) место „служити у војсци“ *Grassas litteras* преводи „грчки језик“ (116, 38) место „грчка књижевност“. Облик *gesta* није потпуно објашњен (117, 5). Речи *felicitas et fortuna* не чине један појам, већ се *consolatur* односи на сваки поједини субјекат или се може узети да се слаже са најближим субјектом (120, 33). Преводи *armilla* „спирална гривна“ и ако је доста „гривна, наруквица“; преводи „*magna*“ „звучно“, „гласно“, а потпуно је израз *magna voce* (18, 41). Г. Јовановић има у рукопису и ово: *qui*, архични облатив од *quis, quid* „како“ (125, 20; 131, 14). Ту је *qui* (= *quomodo*) *ablat.* од *quid*, а не и *abl.* од *quis*, а стоји уз *fieri* и *posse* (cf. Туром. лат. грам., пето издање, § 80, 2. II. 1. и Horat. sat. lib. 1, 1. *Qui fit Maecenas, ut etc.*). На 125. страни у 23. напомени имамо и ово: *elatum*, од *efferre* значи: „изнети мртваца из куће“, те услед тога значи „спровод“. То је сасвим погрешно. Да је г. Јовановић погледао у текст, видео би да *elatum* није супстантив и да не значи „спровод“, већ да је *part. perf. pass.* и да значи „сарањен“. О том види Lhomond-а (стр. 119, 15. ред озго): *De tanti viri morte nulla habita est quaestio eiusque corpus velato capite elatum* (уз *elatum* допуни *est*). Погрешно му је *nummorum* = *sestertius* (127, 9) место *nummus* = *sestertius*; *ex filia* преводи „по мајци“ (129, 1) место „од кћери“. Имамо и ово: „*caelum, coelum* не може се превести“ (137, 1). Зашто се не може превести, кад знамо да *coelum* значи и „ваздух“, а *caelum* „блато“. То је значење могао г. Јовановић наћи и у Ломондову речнику, а не говорити, како се то не може превести. Превод г. Јовановића није добар. Израз *matremque se gessit* требало је превести (значи: издавати се за мајку) (3, 10). У Ломондову изразу „*cum iis agunt reges, ut pro sua quisque patria dimicent*“ узима г. Јовановић да је *quisque* апозиција, а међу тим је боље узети да је *quisque* субјекат и да се са *quisque* слаже предикат (*dimicent*) *ad sensum* (5, 15). (0

конструкцији ad synesin види Draeger Histor. Syntax I. стр. 148; Madvig lat. Gram. § 215. и Zumpt, lat. Gram. § 367.). Још има: quid прилог „зашто“ (117, 9). То није прилог, већ заменица, а преводи се са „како“, као да је прилог.

Овде овде уноси етимологију појединих речи. То је без икакве вредности и није ни за кога, особито за децу, која уче тек облике. Етимологије појединих речи нема ни у Ломонда. Многим речима није ни до данас одређена етимологија, а хоћемо да их уносимо у школску књигу и то за децу, која уче облике. Тако узима г. Јовановић да је augustus од augur или augurare, и ако је вероватније да је та реч од augere (170, 15). Још има: „flaminem по свој прилици од flare“ (10, 5); Hercules (од hercerere затворити) (64, 12); quirites (94. и 95, 5); plebs „народ“ од корена ple etc (9, 30) etc. У речнику види етимологију речи: bis, sella, augustus etc.

У стварном тумачењу погрешке су: Проца није био четрнаести краљ у Алба Лонзи, већ дванаести (1, 1) (cf. Liv. 1, 6—9); saxum Tarpeium му је „стрма печина“ (6, 14), и ако је то „стрма стена“; има „тирског“ место „тиринског краља“ (64, 12); календар није поправно папа Гргур XII, већ Гргур XIII (12, 12). За курије вели госп. Јовановић ово: „Курије су биле нека врст еснафа“ etc. (8, 26). Како то разуме г. Јовановић нека врст еснафа? По Ливију је Ромул поделио народ на тридесет курија и куријама надену имена оетих Сабиванака [Liv. 12, 6: itaque, cum populum in curias triginta divideret, nomina earum (sc. raptarum Sabinarum) curiis imposuit]. Толико Ливије. Курија је свакако била политичка установа, коју је законодавац навео, пошто су се трибује удружиле у civitas, као што се то види по политичком (курија је била за себе јединица, која се састаје и одлучује на куријској скупштини), административном (свака курија даје одређени број легијских војника и коњаника за војску) и религијозном (курија имаше свој засебан култ) карактеру курија и њином сталном броју, који бејаше једнак за сваку трибују (по десет у свакој трибуји) (о том види П. Вилемса Римско јавно право, превео Ж. Милосављевић. Београд 1898. г., стр. 36—38., где је наведена и литература о курији). Сифак (Syphax) није био мауретански краљ, као што мисли госп. Јовановић, већ краљ западне Нумидије и то за време другог пуноског рата. Бејаше прво савезник римски, а затим картагински. Године 203. пре Христа буде побеђен и ухваћен код Заме, а краљевина његова припадне Масиниси (93). Зама није била југоисточно од Картагине, већ југозападно (100, 54). Цезар је убијен 15. марта 44. године пре Христа, а не 43. године (161, 2). Коси се једно с другим ово: „Заштитник био је дужан у свакој пригоди да помаже своме стићенику: у суду га заштићавати, за њ сведочити“, а мало даље: „Патрон није смео клиента суду тужити нити сведочити један за другога (45, 3). Не објашњава нам г. Јовановић, шта је с Весталкама после тридесете године службе им, а дечја ће радозналост и то тражити. То нам не казује, а казује нам, како се мањи (десни) рукав тибров зове Фјумичино (2, 7). Идуће нису биле петнаести дан у јуну, већ у јулу (159, 44); sacrificia су му „жртве испаштања“ и ако су то жртве у опште (18, 37); „Cannae“ (86, 3) није било село, већ варошица; за триумф вели између осталог да је могао триумфовати војсковођа, „ако је убијено најмање 5000 непријатеља“ (30, 22); истмијске игре нису биле сваке пете године, већ сваке треће (106, 11).

Придеве, које треба писати великим почетним словима, пише малим. Ево тих придева: quirinalia (9, 34), особито у речнику: achaicus, actiacus, latinus, macedonicus, asiaticus, atticus, cimbricus, isthmus, jugurtinus (место

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Jugurthinus), sabinus, punicus, gallicus, hispaniensis, ephesius, romanus (v. последњи лист под IX) (о том види § 1. П. 1. Туроманове лат. граматике).

Погрешно је и превеођење надимака. Тако Superbus преводи са „Охоли“ (6, 13), место да остане и у нас Суперб. Према томе требало би преводити и остале надимке, на пример Scaurus, Priscus, Caligula etc.

Поједине особне именице погрешно преводи на српски језик. Тако му је Accii Navii „Аџија Навија“ место Акџија Навија (21, 1); Анију место Анијену (од Anio) (26, 7), а на 18. страни у 39. напомени има генитив „Анијене“, као да је femininum, а у речнику омет има номинатив Анијен; Корјолан (38, 1 под XVI) место Кориолан; Дејдамејом место Дендамејом (63, 4); Мездјера место Мездјерда (76, 7); Мувиједра место Мурвиједра (79—80, 3); Pirinei место Pyrenaei (80, 8); од Илацинције место од Плаценције (80, 11); Transimenum (81, 11) и Transimenus (у речнику) и преводи „Трансимско“ (језеро) место Trasimenus трасименско (језеро); код Филиппа (167) место код Филипа; Аздрубал место Хаздрубал (91, 1; 96, 20); Беотије место Беотије (Boeotia) (105, 5); Сардес (108, 3), Каје Грахо (129), Ptolemei Птоломеја место Ptolemaei Птолемеја (162, 12, а тако и у речнику). Бруто (167), Sariatii преводи „Курџацији“ место Куриџацији (види и речник), Сифакс место Сифак (види у речнику), Бохо место Бох (Bocchus), Бруто; пише Brundisium место Brundisium (види у речнику); Катуло, Caudex не преводи; пише Chrisogonus Крисогон место Chrysogonus Хрисогон (види у речнику); Кнео (Spaesus), Децимо (Decimus), Друзо (v. Drusus), Фауста и Faustus преводи „Срећка“ и „Срећко“ а треба да остане „Фауста“ и „Фауст“; има Габи место Габии (Gabii), Гадес (Gades), Гало (2. Galus) место Гал; Germani преводи „Немци“ место „Германи“ и ако је то са свим различно; Грахо (Gracchus), Hadrumentum место Hadrumetum, Pesinus (gen. Pesinuntis) преводи „Песино“ место „Песинунт“. Још има: Родан (Rhodanus), Мацедонац (v. Macedo), Максимо (v. Maximus), Тације место Татије (v. Tattius), Тибино (Ticinus), Локриди (v. Locri) etc.

Са речником је још горе. У речнику имамо: 1) погрешке у облицима: accubo није verbum треће конјугације, већ прве; bibere нема сушина, а г. Јовановић га уноси у речник. Истина он је ту погрешку унео из Ломондова речника. Глагол conflūere нема сушина, а и кад би га имао, не би био сушин confluctum, већ confluctum, као што га има и simplex му fluere. Без сушина је и confugio и consisto, а г. Јовановић уноси у речник и сушине; сушин од deflectere није deflectum, већ deflexum; перфекат од dispergere није disperxi, већ dispersi; evchor није депоненс, с тога треба да је активан облик; recubo нема сушина, а перфекат recubavi је обичији од перфекта recubui; уз provideo стоји 3. место 2.; excellere нема перфекта, а г. Јовановић га уноси у речник; у flectere је сушин flexum, а не flectum, а у fluere је омет сушин fluxum а не fluxum; increscere нема сушина, а Ломонд (и с њим г. Јовановић) има incretum, али то је погрешка; iacere нема сушина (погрешка и Ломондова), али има part. fut. act. iaciturus; сушин од inflectere није inflectum, већ inflexum; lugere и tondere нису глаголи треће конјугације, већ друге, а metuo није прве, већ треће конјугације; nemo нема у генитиву neminis, већ као замену nullius, а тако се замењује и аблатив са nullo, има само dat. nemini и acc. neminem; sanguis има у genit. sanguinis, а не sanguis; сушин од parcere није parcitum, већ само parsum; на другој страни последњег листа под XXIII има cum insignis belicis место cum insignibus belicis; уз venimdo и urgeo није означено, које су конјугације ти глаголи. 2) погрешан род: porticus није masculinum, већ femininum, а pugio није fem., већ masc., frons није

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

masc., већ femin. 3) погрешан превод појединих речи и израза; многе изразе не преводи или не преводи у изразима појединих речи, а многи су му изрази и погрешни. Тако има: *abdicare ab magistratu* место *abdicare se magistratu* (v. *abdicare*); *abhinc* нема значења „пред“; глаголу *accidere* није дано значење, које има као лични глагол, а међу тим је означен као лични глагол и дано му безлично значење: догодити се, десити се; *acies prima* преводи „предња чета“ место „први бојни ред“ (v. *acies*); *adulescentia* не значи и „омладина“, већ „младост“; *aes alienum* преводи „дугови“, а то значи „дуг“ (v. *aes* и *alienus*); *mihī in animo est* између осталог преводи и са „каним“; место *arcessere in auxilium* треба *auxilio* (dat.) *arcessere* (cf. *Caes. b. Gall. 3, 11, 2*); *aridus* преводи и са „увео“, и ако нема тога значења; *arma capere* преводи и са „пограбити оружје“; *armamentarium* не значи „оружница“, већ би то био адјектив *neutr. sing.* од *armentarius* што значи „говедарски“, а „оружница“ се каже *armamentarium*; погрешно је *auxilium esse* место *auxilio esse* (v. *auxilium*), *laus belli* преводи „јуначка слава“ место „ратна слава“; *ferre auxilium alicui* преводи и са „ићи, доћи коме у помоћ, прискочити“ (v. *auxilium*), и ако то значење има израз *auxilio alicui venire*; *bellum facere* (*inferre*) *alicui* преводи између осталог и са „навестити коме рат“ (v. *bellum*), и ако се „објавити рат коме“ каже *alicui bellum indicere*; *candidateus*, 3. као адјектив преводи и супстантивно „кандидат, просилац службе“, а не супстантивује га; *castra movere* преводи „кренути“ место „кренути се с војском“ (v. *castra*); место *certiorem facere* треба да је *aliquem certiorem facere*, јер тек тако има значење „известити кога“ (v. *certus*); *cicer* му је „грах, славни грах“, место „рогачица“; *civitas* између осталог преводи и са „грађанин“ место „грађанство“ или „грађани“, јер *civitas* има колективно значење; *coeptus* (*part. perf. pass.* од *coepise*) преводи „започето дело, подухеће“ место „започет“ (v. *coepi*); *bellum componere* преводи „склонити мир“ место „свршити рат“ (v. *compono*); *confectus* не значи „густ, збијен, стрпан, начичкан“, јер то значење има *confertus*; адјектив *consciūs* преводи супстантивом „сузналац, саучесник“ etc., а не супстантивује га; *consolari aliquid* преводи утешити кога ради чега, накнадити кому што“ место „ублажити, олакшати што“ (v. *consolor*), на пример *consolari dolorem alicuius* ублажити чији бол; *contentus* преводи „задовољан чим“, а „чим“ није означено ничим; *corvus* преводи и „кукавица“, и ако та реч нема тога значења; „крет“ не каже се *crus*, већ *crux*; *supplicium crucis* значи „смртна казна на крсту“ и не „смрт на крсту“; адјектив *crystallinus*, 3. преводи „кристал“ место кристалан“; изоставио је *se custodiendum alicui tradere* (v. *custodio*); *dea* преводи и са „вила“, и ако та реч значи само „богиња“; *admiratione defixus* преводи и „запањен“ (v. *defigo*), место „укочен, скамењен од чуда“; има *deesse occasionei cui* „напустити кога, отказати кому помоћ“ место *occasionei deesse* „пропустити прилику“ (v. *desum*), а није унесено у речник *deesse alicui* „коме не помоћи“; код *eo* изостављено је *usque*; ипше *expectatione* место *exspectatione*, *exolvere* место *exsolvere*; *extremus nasus* преводи „чело од носа“ место „врх носа“ (v. *extremus*), *famosus* му је „развикан“ место „извикан“; *fetialis* има као адјектив, а не и као супстантив са значењем „фетијалски свештеник“; има *feri concursus* „слећи се грдан народ, свет“ (v. *fero*) место *concurus fit* „слегне се свет“; *foris* преводи „крило од врата“ место „врата“; *furor occupat aliquid* преводи „ко се као бесан упусти у безумне послове“ (v. *furor*), место „некога обузима беснило“; уз *res praeclare se habet* има само „бити, налазити се“ место „ствар стоји врло добро“; има *hastas subicere* „продати путем дражбе“ место „продавати јавно“ (v. *hasta*); *hor-*

rere aliquid преводи „престрашити се“, а не преводи и оно aliquid (v. horreo); caput illidere преводи „ударити главом о што“, а не додаје alicui rei (о што) (v. illidere); погрешно је impetus fieri ad место impetu ferri ad (v. impetus); уз incumbo „лежати у или на чему, настојати око чега“ треба додати in aliquid (v. incumbo); moram interponere не значи „задати реч, веру“, већ значи „одуговлачити“ (v. interpono); „добити морску болест“ не каже се iactationem maris pati (v. iactatio), већ iactationem maris pati non posse; погрешно је ex lege ut место ea lege ut (v. lex); „црте лица“ не каже се oris lineamentis, већ oris lineamenta (v. lineamentum); није унесен израз ludos facere (parare) (v. ludus); уз imponere manum (v. manus) треба допунити rei alicui; Martius (sc. mensis) између осталог преводи и „марчан“ (покрајинско) место „мартовски“; modius му између осталог значи и „начин, напев“ и ако нема тога значења; речи modus и mutare нису унесене у речник; место преводи са „брк“ и ако нема тога значења; не обележава рода уз речи mulier, nepos, neptis; obstupescio преводи и са „снебивати се, запавати се“, и ако нема рефлексивног значења; није унесен израз in ore habere aliquid „говорити о чем“ (v. l. os.); praemia ostendere преводи „за награду одредити“ место „одредити награду“; palpebra преводи „капци, веће“ место palpebrae „капци“ (очни); изостављено је ex nulla parte (v. pars), pedum pernitas (v. pernitas), se praebere spectandum „дати се видети“ (v. praebere); operae pretium est преводи „вредно је“ место „вредно је труда“ (v. pretium); se praebere значи и „понашати се“; quisquam etc. преводи и „нико, ништа“ и ако значи „ико, што“; изостављено је quo — eo (v. eo) и ad certum modum redigere (v. redigo); има somnus oppressus место somno oppressus (v. somnus); место sponsionem se obstringere (v. sponsio) треба да је sponsione se obstringere; non est quod преводи „немам разлога да“ (v. sum) место „нема разлога (узрока) да“; vi et armis преводи „оружаном руком“ место „оружаном силом“ (v. vis); тако има „volucris, is (тј. bestia), f. (volo)“ etc. место „volucris (тј. avis)“ etc. (v. volucris); место vulnere affigi треба да је vulnere affligi. 4) појединачним речима не обележава врете. Тако има: sensim, nimis, nunc, paene, sat, satis, secus, sedulo, nimis, vulgo, ultro, una, nusquam, undique, nuper, sero, nunquam, separatim, tertio, olim, toties, vix etc. 5) употребљава ређе облике и njih ставља пред обичније облике. Тако има abivi место abii (v. abeo и anteo); absorbeo нема сушина, а перфекат му је absorbi, а врло ретко absorpsi; desilio има у перфекту desilui, а врло ретко desului, desilivi и desilii; облик перфекта од transilio је transilui, а ретко transilivi и transilii. Овакове реткости нису за школску књигу. Њихово је место у потпуним речеречницима. 6) не објашњава никако особних имена (лица, градова etc.). Тако из речника не знамо на пример, ко је Хаздрубал, кад је он живео, шта је радио итд., или на пример Mutina (у речнику само Mutina), за коју не знамо, где је, шта се код ње догодило и зашто је она значајна. То је поред осталог врло велика мана Ломондова речника, а тако и г. Јовановића, јер многа помјина propria нису објашњена ни у напоменама. 7) погрешна ортографија како у Ломонда тако и у г. Јовановића. Погрешка је у Ломонда, што пише abicio место abicio, adicio место adicio. Г. Јовановић је отишао у том још даље, те нам глас ј обележава у латинском словом ј место словом і, па и у том није једнак. Тако пише: abjectus, abjicio, interjicio, majestas, majores, injuria etc. место abiectus, abicio, intericio, maiestas, maiores iniuria, за тим пише Pompejanus и Pompeius etc. Да тако не треба писати, могао је г. Јовановић видети у латинској граматичи Туромановој (§ 3, 2), а и у свакој другој граматичи латинскога језика. Пише sestercius место ses-

tertius, suspitio место suspicio. Речи sumtus и нема те је није требало ни уносити у речник. Место superjicio треба писати superiatio, јер је у тој речи super адверб, а не препозиција. На више места стоји sella curulis место sella curulis (види 11, 7; 36, 2 и 1. страну последњег листа под IX). Место ante Chr. нише ante C. (19, V и на другим местима). 8) рђаво обележавање глагољских облика. Тако има: exstinguo, xi, ctum место pxi, pctum или још боље место stinxi, stinctum. Према таквом обележавању глагољских облика ђак може мислити да су главни облици од exstinguere, exstixi и exstictum место exstinxi и exstinctum. По г. Јовановићу могао би ђак мислити да је од глагола fruor перфекат fritus sum. Истина тако је обележавање и у Ломонда, али то је погрешно, јер је ђаку остављено, да само пагађа, да ли је облик овог или оног глагола овакав или онакав. Тако рђаво обележава и облике глаголима: iungo, xi, ctum; cingo, xi, ctum; ico, i, tum; immito, si, issum; ignosco, ovi, otum etc.

Са српским је језиком најгоре. Ево какав је српски језик у г. Јовановића: проматрање летања (4), одвођење Сабинка (4, 1), неприкосновено (5, 1), староседиоци (5, 7), престолница (5, 7; 26, 6; 101 при врху и на многим другим местима), ...да удри (7, 21), нека врст еснафа (8, 24 26), патрицијским преимуштвима (9, 30), уживати; појединих божанства. Али три су били главни (10, 5; 13, 1), временом поста то (тј. столица) ознака великих звања као: консулство, цензорство etc. Ти високи чиновници седаху на таквој столици у званичној дужности (11, 7); Salii, свештеници њих 12 на броју (11, 10); беху 12 светих штитова, а за једног од тих држало се... (12, 12); година, која почињаше; Опет је било великог нерета у календару; сати (12, 13); Јанусов (13, 16); Онај дуг и печина, где се Нума с њоме састајао, посвети он Каменама (извор-музама) (14 при врху); То је била одећа војводе, вунена првеним опшивена (16, 27); најпрво (17, 32); призвао се на народ (17, 33); приносилаху се (18, 36); iugum се састајао из два усправна копља, а један попреко, који је спајао врхове (18, 37); саграђење тамнице (19, 2), (покрајинско) пристац (20, 13); Тарквинијевог краљевања (21, 1); кушња гаталачке вештине (21, 2); и није имала више (sc. људи) него ли сама реч senturia казује etc. (22 при врху); округла или налик срца (22, 13); саграђење храма попут онога у Ефесу (23, 1); Сервија Тулија војводе житеља Корникулума (23, 1); на епитафима римским матронама често се чита (26, 10); сукривце (27, 1); Delphi, варош у Фокиди, чувен са свога храма (28, 4); садругови (29, 12); сазиваху (sc. консули) народну скупштину (29, 12); улазаше, носаху (види и 43, 5), лавор-венцем (30—31, 22), Етрушћана (31, 2); држао говор (33, 3); кадијонице, попут мангала (33, 4); по сили уговора (33, XII, 3); Кад би се један од два консула захвално на службу или умро (34, 2); од тада би се спустили снопшњи (35, 7); његово прогонство код Волшћана, на челу којих упутио се на Рим (38, XVI, 2, 3); услед, судак (29, при врху); согона беше војничко одличје, којих је разних било (39, 4); корачаји (40, 13); (покрајинско) од искона (41, 7); кћерку, од прогонења (43, XIX, 1, 2); Центурион „стотинаш“ заповедаше један део легиона, звави центурија, и носаше, као знак, чокот винове лозе (44, 1); рат са непријатељем нове врсте (48, 13); Јунона супруга Јупитрова беше... богиња народа римскога. Као таква називаху је Juno regina (50 при врху); попут ужета (53, 15); са речу (54, 21); мегдан, популарност (55, 1); Становници предела средње Италије, имајући за границу на северу Умбрију и Пицену, на југу, Луканију, на истоку јадранско море, на западу Лацијум и Кампанију (55, 6); од храстовог лишћа (57 при врху); унаоколо

стрме печине (58, 8); Сарра, то су све вароши у Кампанији (59, 9); по-слаштво Циново (62, 3); марш (64, 10); посена особа (65, 24); некористо-љубје (68, 1); излагаше продаји имање (68, 2); на Марсовом пољу (79, 4); finali „бакља“ из биљног влакна, усукано као уже (73, 6); у Риму свирачи у флаути свирали су (73, 7); начини од њих редке војнике (77 при врху); pullarius, кокошар, који је хранио свете кокоши и прорицали би по томе да ли су оне јеле и не (77, 3); ловске (тј. игре) (78, 6); домишљатост (79 под 3); Фабије искушава свога сина у његовој консулској власти (79, 7); на источном игалу полуострва (79, 3); Први део — прва стража — почео би у 6 сати у вече, а последњи би свршио у шест сати из јутра (82, 26); домишљато пружају (86, XXXVIII под 2); после преустројства римске војске са стране Марија (87, 5); који показује радњу, која почима (87, 7); одевен у претексти (90 при врху); пуномоћје (91, 4); одбија краљевски наслов, који понудише Шпањци (93, 6); пријатно опхођење (93, 7); угушава покушај отметања (92, XI, 2); домишљатост Циципинова да устоји коњичу (93, 9); насловени на лагу (98, 41); али други глагол представља оружјање као потпуно које импонира (99, 47); Сирија је граничила малом Азијом (100—101, 63); писци историје мишљења су; нечезла (102, 80); неблагодарна (104 при врху); Македонија, македонски (104, 1); у форсираном маршу (105, 5, 7); и беху (sc. игре) у броју између четирију великих игара (106, 11); посаше (107, 1); прачка (108, 2); са престолницом Сардес (108, 3); благајну (108, 7); беху свега 35 трибуса, а то 4 градека и 31 сеодка (109, 20); биле извешене (sc. слике) по зидовима (111, 8); обука из јакко цона (113, 15) (г. Јовановић пише увек ч место ђ, а ђ место ч као шћенати, обешћастити, види dehonestare); притежаоци (110 при врху); мати олимпијски богова (110, 4); његова жилавост у губитку деце; некористољубје (117, 8, 9); Не доста што је (118, 16); усинење (120, 29); и поста престолница за владе Помпејевца (121, 2); „Римски је сенат хтео да уступи свом брату, као краљевину за себе, Либију“ etc. (122, 7), а као што се из текста види, говори се о томе, како су римски посланици измирили браћу Птолемеје, јер у Ломонда стоји: legati concordiam inter fratres auctoritate sua firmaverunt (Lhomond, стр. 113); либра је имала 12 унача (126, 28); целопочешки (126, 1); спушташе се до кољена (128, 10); 56 ари (130, 7); искључиво (130, 8); извинење (132, 21); где га свечано дочекао народ (133 при врху); објавља (138, 4); обично пригодна песма, а понајчешће би се применио нечему, што је мило (144, 20); присташа Маријев (148, 5); који му је правно примедбе на летњиковац (145, 3); С тога, наступивши велики застој у трговини и саобраћају све је у Риму у велико поскупило (151, 14); покровитељство (152, 23); Мириси су ти мили понајчешће тамјан etc. (153, 24); посаху се надвиси (158, 33); у битци (158, 35); Писаљка беше доста дуга, пак се њом могло осетно повредити (160 при врху); Његово самоубојство (161, 7); кеса извешена о врату (171, 25); једва да је личила простој личности (172, 32); штитно књижевнике, између којих Виргила, Хораца (172, 31). Не знам, шта се хтело с овим: „Velia је полица до самог Палатина, која се пружала“ etc. (34, 3). У речнику има и оваквих речи: усинење (v. adoptio), кадкад (v. aliquando), ословити (v. alloquor), врч (v. amphora), надкрити (v. antecedo), предпоставити (v. antefero), миење (v. arbitrium), удалити (v. arceo), шћенати (v. aggrio), изчезнути (v. aufero), бити кому у помоћ (v. auxilium), у провинцији Африке (v. Bagrada), дважд (v. bis), отминитво, изчезавање (v. defectio), изчезавати се, отминутн се (v. deficio и desero), обешћастити (v. dehonesto), исмејати се коме (v. derideo), у крајном очајању (v. despe-

ratio), немати вољу к нечему, жељно исчекивајући (v. erigo), ефешки (v. ephesus), тако у госп. Јовановића, домазлук (v. familiaris), опхођење (v. familiaritas); дани, у којима суд није радио (v. fastus и infasti), предео (v. finis); слећи се грдан народ, свет (v. fio), врст (v. genus), обављати (v. gerere), велик (v. grandis), сходан (v. habilis), недорасао (v. impar), разлућен (v. incendio), предстојати (v. impendo), повољавати (v. indulgeo), отежати (v. ingravesco), понаместити (v. instruo), касно у ноћи (v. intempestus), обечати (v. interpono), опозвати (v. irrevocabilis), судица (v. iudex), касанин (v. Ianius), претици (v. maiores), разлутити (v. moveo), обрасао (v. obsoletus), занавити се (v. obstupesco), буд' (v. nisi); пограбити кога за грљан, гушу, заокренути коме вратом (v. obtorqueo), манити прилику (v. omitto), вас (v. omnis), вући лозу место бити родом, бити од рода (v. origo), редки (v. pauci), обавити (v. perficio), премног, врло много (v. permultus), (покрајинско) хаметом (v. pernicies), (покрајинско) ништа ме не знаде, гласујем (v. placeo), сутри дан (v. postridie), обечати (v. polliceor), присталице Помпејеви (v. Pompeiani), предпостављати (v. potior), предност давати пред ким, услишити молбу (v. preces), велможа (v. princeps), чему избећи (v. profugio), обећање (v. promissum), покрајна (v. provincia и regio), теживо (v. quaestus), тужити кога ради глобљења, задовољствину тражити (v. peto), васпоставити (v. restituo), збогом (v. sector), наборити тогу (v. sinus), ждроб (v. sors), дозволити (v. spatium), обећањем (v. spes), заменити (v. substituo), вребати на кога, заседати кому, запети кому замку (v. tendo), надпис, наслов (v. titulus), објасњавати (v. traho), наступити трибунат (v. tribunatus), општити с ким (v. utor), супруга (v. uxor), дозвола (v. venia), страхопоштовање (v. verescundia) etc.

Имена месеца пише час малим почетним словима час великим: Фебруара (1, 34), Јануар и Фебруар, у марту месецу (12, 13). Nomina propria пише каткад малим почетним словима: весталкама (10, 4), римљани (4, 1), над (река) (81, 11), а придеве опет великим почетним словима: Делфиско (27, 1), Римској воједи (57, XXV 3), Албанског језера, Албанске горе (1, 1; 36, 1), Тарентинске државе (62, XXVII, 1). Придеве, изведене од особних именица лица пише малим почетним словима: југуртин (v. Jugurthinus) у госп. Јовановића jugurthinus). Поједине речи не пише једнако. Тако има: перзиско и Персија. Пише људма и умро. Интерпункција му је рђава. Да узем само један пример: Сулиције Гало, војнички трибун, унапред је објавио војницима римским помрачење месеца, и тим спречити предрасуду; док су се на против, због тог помрачења јако снаждили Македонци (116—117, 2).

Не би требало ни говорити да овако израђена књига није никако за школу.

По програму за гимназије у трећем разреду поред Корнелија Непота одређен је за читање и Ломонд. Шта је управо Ломонд? То је збирка биографија великих римских људи. Писци, по којима је Ломонд израдио своје дело Urbis Romae viri illustres a Romulo ad Augustum, то су Аурелије Виктор, Ливије, Флор, Еутропије, Велеј Патеркул, Валерије Максим, Светоније, Јустин, Фронтин, Цицерон, Салустије (види Lhomond, предговор, стр. III и VIII—IX). Ломонд је одломке, које је узимао из тих појединих писаца, мењао, изостављајући поједине ставове и мењајући ред латинских речи. О том говори и сам Ломонд: J'ai donc été obligé de couper les phrases trop longues, de déranger un peu l'ordre de mots latins, quand il s'éloignait trop de la marche de notre langue. Le style peut y perdre (предговор IV стр.). Због тога мењања текста у латинских писаца добивамо ми место латинских

писаца Ломонда, који не може ни у ком случају заменити класике. Као што Гете или Шилер или Виктор Иго не би били оно што су, кад би ко мењао текст у делима њиховим, тако не могу бити ни латински писци. С тога је Немац Holzer, прерађујући Ломонда, гледао да се што више приближи тексту латинских писаца, као што о том и сам говори: Bei der Überarbeitung des Lhomond'schen Buches bin ich überall so weit möglich auf den ursprünglichen Text der Schriftsteller selbst zurückgegangen (Vorrede IX). Све ово дакле показује да лектуру у латинском језику треба почети класицима.

Како је од класика најпodesнији Корнелије Непот, у којег су такође биографије великих људи, то треба почети њим, као што се скоро свуда њим и почиње, само га не треба читати са ђацима овако, као што га је у гимназији Краља Александра I претходне године читао један наставник, који је прочитао целог Корнелија Непота (осим Атикова живота) и прву књигу Цезарова belli Gallici, а то је немогуће. Корнелије Непот је права децја књига и с тога треба почети читање класика и у нас, јер је опште уверење да је он најпodesнији класик за почетнике. Значај Корнелија Непота у том показује нам врло лепо један Француз у Revue de l'instruction publique 1865, р. 244: la littérature latine ne nous offre guère d'ouvrage plus simple, plus clair, plus intéressant sous la forme biographique et anecdotique, et en même temps plus conforme à la langue classique de bonnes époques, plus propre par conséquent à être mis avec profit entre les mains des commençants (Eckstein, Griechischer und lateinischer Unterricht, р. 211—212). Читање класика треба почети Корнелијем у нас како због онога, што мало пре рекох, тако и због тога, што за Корнелија Непота имамо и речник, који се одликује таквом тачношћу, да бољег немају ни други народи. Свакој је речи у речнику дано тачно значење тако, да ће ђак моћи сваки израз врло лепо и тачно превести. Ђаци ће, преведећи по том речнику, научити толико речи и израза, да ће моћи лако прићи и читању сваког другог класика, што се у школи чита. Речник је, велим, тако израђен, да ће не само одлични и врло добри, већ и добри ђаци моћи контролисати и самог наставника, само ако буде немарљив у својем предавању.

26. фебруара 1900. године.

Београд.

Захваљан Савету

Јанко Лукић

Према овоме реферату г. Лукића Савет је одлучио: да се овај превод не може употребити у нашим средњим школама.

Г. Лукићу, у име хонорара за реферовање, одређено је тридесет (30) динара.

Тиме је завршен састанак.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА НАРОДНИХ ШКОЛА

Извештај г. Петра Марковића, надзорника за округ крушевачки

(СВРШЕТАК)

II. *Баци.* Гдегод су прошле године учитељи вршили своју дужност исправно и чинили све своје законске дужности да приморају неуредне родитеље на уредно шиљање своје деце у школу, те су грађани из околне околине осетили прописе садашњег закона, ту ђаци уредно посећују школу. Готово је опште правило, с врло мало изузетака, да се по уредности ђака познаје уредност и марљивост самога учитеља-ице у својој дужности. Многи родитељи, истина, и сад нерадо дају своју децу у школу, највише с тога, што се тим лишавају једне радне снаге; али чим учитељ и одбор благовремено учине своју законску дужност према неуредним родитељима, одмах се пресеца та неуредност. И само због тога, што, услед поменутог нерада почетком школске године, неки учитељи нису благовремено чинили те своје дужности, у многим школама скупљани су ђаци тек у октобру, а понегде, особито нови ученици I p., у новембру. У таким школама неки, ништа не радећи, нису ни бележили изостанке, а у неким су почели то чинити тек од половине септембра или у октобру, али нису на време тражили да се састане одбор и казна изрече, после које обично родитељи или доводе своје дете у школу или траже испис. Таком неурединошћу ти учитељи чине грдне штете и школи, и родитељима, и ђацима: пусте да им ђак по месец или два ништа не учи, и још се накупи толико изостанака, да родитељу треба продати одмах вола из јарма за наплату казне, за коју он до сад још није ни знао добро да постоји. Тако се још горе отуђују и родитељи и ђаци од школе — све због нерада и немара самих наставника. У много школа било је таквих случајева, зашта сам свуда најоштрије прекорео и учитеља и одбор, и наредио, да тако од сад не сме бити. Отуда долази, што је крајем октобра, новембра и децембра дошло највише молаба за испис, које и сад још о Божићу велика посла задају. Само мало више уредности код учитеља, па би тај посао био свршен до половине септембра, сем изненадних и непредвиђених случајева.

Има још прилично доста родитеља, који подносе жалбе, што им је „син рекрутован у школу, и ако један већ годину дана служи у војсци“. Један родитељ мотивише молбу за испис својега детета из школе тим, што га је „мати при издисању заклела да то дете извади из школе“. Али код велике већине већ је пробуђена свест о потреби писмености и школовања.

Много је теже са женском децом. Никако сељачки свет не може да увиди потребу ни разлога за школовање женске деце. Шта више, на многим местима они тај отпор правдају тим, „што писмену сељанку нико неће узети за жену, те се овака не може никад удати“, а неки и тим, што у школи „женска деца не уче сељачке женске радове, но варошке, који сељацима не требају“. Али већ у многим школама ове су године уписана и женска деца, која редовно уче с мушкима, те ће се и сељаци брзо помирити с овом повином.

На једном само месту, где ђака и без женских има прилично, те би се ове могле и ослободити, нису још родитељи довели своју женску децу у школу, а нису ни молбе за испис поднели. Али ту је узрок неуредност самога учитеља, који спада у оне неуредне раднике, који о школи и о својим ђацима воде рачуна само онда, кад се на то приморају. Предузео сам да то тачније испитам, па ћу учинити своје како закон налаже.

На многим местима ђаци нису имали ни уџбеника ни простора за писање, те су пеке школе остале, тако рећи, неписмене више од два месеца, већином, као што сам већ казао, с тога, што дотични учитељи нису учинили своју дужност на време за набавку тога, онако, како је наређено већ поменутиим расписом. Многи учитељи-ице, који нису редовно ни довољно радили у школи пре мојега доласка, правдају тај свој нерад овом оскудицом, и ако се и без књига може скоро све, сем читања, предавати. Свуда сам наредио, да се те потребе одмах набаве, али у неким школама још то није потпуно извршено, омет код неуреднијих учитеља, те ћу морати испитати до кога је кривица и казну употребити.

Има за то нешто кривице и до месних књижара, које нису имале довољно свих школских потреба на време. Али, код оволиког саобраћаја, вредни и заузимљиви учитељи, само кад би поступали по споменутој наредби, не би се морали ограничавати на саму месну књижару. О књижарима ја сам већ послао извештај, а управитељима сам наредио, да ме одмах извештавају, ако би се десило да у књижари нема свих потреба, нарочито прибора за писање и за цртање.

Међу ђацима има пуке сиротиње, која се веома тешко и оскудно у свему издржава, и ако им родитељи, по величини пореза, не спадају у таку сиротињу. У Угљареву нашао сам једнога бедника ђака, који је *бос по снегу дошао у школу у самој кошуљи, без икакве горње хаљине*, услед немара и нечовечности својега оца, који не спада у пуку сиротињу по закону. Наредио сам да му школски одбор или општина набави обућу и одело. Сличних је примера много. Чини ми се, да противу те беде нема другога лека, но да округ или општина набавља бар зимско одело свима ђацима, чији родитељи плаћају испод 30 динара непосредне порезе.

Бачке су књижнице сиромашне и тек у зачетку, а у многим школама још их и нема. Али многе су школе унеле у буџете своје за 1900. годину понеку суму за ту књижницу. Као и за остало, тако ни за ове књижнице нисам имао могућности да учиним све, што ми се чини да се

може учинити, пошто се боље проуче све школске прилике и средства, којима би се то постигло. Да се потпуно ове књижице уреде и популе, потребно ће бити направити списак свих књига, које свака школа мора *набавити* за ђачку књижицу, па наредити да се набављају поступно, унесећи потребну суму у буџет, где то не би могло бити у једанпут. Без тога се ове књижице неће створити потпуно ни за 20 година.

Још се у понеким школама воде као ђаци ожењени људи: у Рибарима, једној од најизуреднијих школа у сваком погледу, има двојица таквих ђака, од којих један има и деце. Учитељ и одбор чине се и да не знају за наредбу Господина Министра о таким ђацима, која је изашла пре скоро годину дана!! Наредно сам, као и на другим таким местима, да се одмах учини по поменутој наредби.

Уредном долажењу ђака у школу сметају, али само понекад и за време најкраћих дана, елементарне непогоде, нарочито у оним школама, где себе за поћивање ђака пишу окречене и оправљене, те им ђаци из најудаљенијих места не могу поћивати ту. Таквих је школа било више, и свуда сам наредио да се таке оправке одмах изврше.

III. *Школске зграде, намештај и ушла.* Половина школских зграда у овом округу привремене су, многе су веома неподесне и за садашњи број ђака тескобне: Рибари, Куклин, Брезовица, Мађер, Скорица, Стопана, Дубци, град Сталаћ и т. д. Међу овима има доста школских општина, које би, према броју пореских глава, могле направити нове зграде: Рибари, Паруновац, Стопана и т. д., само ће ваљати на том порадици. За ово кратко време ја сам успео само неке од таквих општина да покренем, да ставе у буџет и почну прибирати новце за тај посао. Временом моћи ће се успети то и код осталих, нарочито већих општина, и у том правцу ја ћу радити и проучавати прилике за то.

И у самом Крушевцу зграда за женску школу мала је, ниска, врло неудесна и нездрава, нарочито због своје подводне и нечисте околине, у толикој мери, да многи родитељи, међу њима и окружни физикус, отворено изјављују да у таки „амурдук“ не могу давати своју децу да пропадају. Али овде општина има преко 20 хиљада спремнога новца за зидање основне школе, те према готовости, какву показује садашњи председник општине, и свесрдној заузимљивости окр. начелника, има изгледа, да ће се још у току ове школ. године почети подизање нове шк. зграде, бар за женску школу. За сад је запело само за zgodним земљиштем, и чим се ово пађе, председник је обећао одмах подићи зграду.

Оправке и кречење школа није било извршено свуд на време, на неким местима с тога понајвише, што сами управитељи пишу на време своју дужност у овоме извршили. Још траје стари немар и навика, да се о таким оправкама почну бринути тек кад почне школа. Тако, неки су управитељи тек у октобру захтевали од одбора, да се оправе школа, а неки никако, те се, на пр., у граду Сталаћу школа оправља пред Божић, и тим у њој прекида рад.

Наредно сам свуда да се то одмах изврши, што је већином и учињено. Намештај је ретко где потпуни и исправан. У многим школама клупе су савршено неупотребљиве, а у неким нема их довољно. Неке од таквих школа већ су поручиле нове клупе, а неке су унеле у буџет за 1900. годину потребну суму, да их набаве. Ни с другим намештајем не стоји боље: у много школа нема ормана, а у Стопани ни стола ни столице, но се учитељ служи својим стварима. Па ипак су његови ђаци много

писменији но у многим другим школама, које све потребе имају. Свуд се изговарају немањем: негде због ранијих дугова, негде због неуреднога купљења или предавања школскога приреза, а негде, као у Стопани, због несавеснога руковања школским прирезом ранијих кметова, зашто су неки и осуђени. Али већином је најглавнији узрок више немар но немање, јер док на једној страни видимо школе, које издржава једно село од 100 и неколико пореских глава, снабдевене свима тим потребама, дотле запомажу школске општине од преко 1200 пореских глава, да не могу то да изврше према својој школи. Бивало је, да сам морао писмено наређивати и највећим школским општинама, да набаве метлу, ђубровник и сличне ствари. Али и овде се у свакој прилици показује, да је „учитељ душа школе“ и да од њега на првом месту све зависи.

Има много одељења, у којима нема или слике Његовога Величанства Краља, или иконе Св. Саве, или ни једно ни друго. Списак таквих школа послао сам министарству у своје време. Мало која школа да има слику „Св. Сава благосиља Српцад“, а још ређе „Таковски устанак“ и слику свих чланова наше династије. И чини ми се, док држава не узме у своје руке израду свих ових слика, па што умеренијом ценом, неће се моћи све школе њима снабдети потпуно. Јер, поред необично велике цене оних слика, што су школе досад набавиле, врло много отежава ту набавку и то, што су оквири на већ набављеним сликама врло несолидно, од гипса, израђени, те су после 2—3 године у неким школама испуцали и пропали. А забачена сеоска школа ниш га има где набавити ни оправити. Препоручио сам, да све школе набаве одмах „Таковски устанак“ и остале напоменуте слике.

У многим школама нисам нашао ни „Провс. Гласник“, ни друге препоручене часописе. Већином се изговарају на немање и неуредно примање школскога приреза, али сам се несумњиво уверио, да је на неколико места узрок сам немар дотичнога учитеља. Наредио сам, да се одмах набави бар „Провс. Гласник“, што су неке школе већ и извршиле. За 1900. годину све су школе одредиле потребну суму за часописе.

У многим школама нема метарских мера, потребних мапа и неких ситнијих наставних средстава. Али, сем метарских мера, све остало може вредан и стручан наставник сам са својим ђацима лако прибрати и направити, као што су неки учитељи већ и почели, те код таква учитеља настава неће бити нимало лошија, ако се куповином не набави ни једно наставно средство. А кад ђаци науче ручне радове, мало ће шта и остати да се за новац набавља. У том правцу ја ћу се старати да се народне школе снабдеју наставним средствима.

Школске су књижице још врло оскудне. Мало има школа које и најпотребније све препоручене књиге имају, а нема ни једне у којој је набављена свака препоручена књига. И за набавку оваких књига скоро све су школе одредиле у буџету понеку суму, али, опет, и за школеке књижице мораће се учинити оно, што сам казао за ђачке: направити списак свих препоручених књига, које свака школа мора имати, па да свака школа, у колико није већ набавила такве књиге, унесе у свој буџет потребни новац у једанпут или у двапут.

И овде се види, да је досад уопште мало рачуна вођено о имаовини школској. Спискови књига и намештаја готово нигде нису укоричени, а понегде ни ушнвени, но је сва таква школска имаовина записана на једном табачићу, понегде прљавом и масном. С тога је врло ретка школа,

у којој се може видети све, шта је и кад је за њу набављено до данас, те да се о том може водити и тражити рачуна. Наредно сам свима школама, да одмах набаве укоричене књиге за то, и неке су то већ и извршиле.

IV. *Школски одбори, касе и прирез.* Још школски одбори не познају добро своју надлежност, па ни одговорност, по новом закону, за свој рад. На више места одбори су сами исписивали поједине ученике из школе, а дешавало се и то, да одбор „решава“, да се овај или онај родитељ не казни за неуредно шиљање својега детета у школу — све то заједно с дотичним учитељем. Све такве случаје одмах сам исправно, а одбор и учитеља узео на одговор. Такви се учитељи изговарају непознавањем одредаба садашњег закона, што је у толико чудније и невероватније, што ни до сад одбори за то нису били надлежни. За сад сам се задржао на онструм прекору према овој неуредности, и припретно у поновљеном случају казном.

На неколико места одбори нису уредно држали седнице ни на захтев дотичнога управитеља, с чега сам их узимао на одговор, али је и то одмах исправљено с обећањем, да се више неће поновити, с чега нисам имао потребе друге мере предузимати. На једном само месту одбор није хтео изрећи казне над родитељима ове године уписане женске деце, која нити долазе у школу нити им родитељи подносе молбу за испис. Али, напоменуо сам, да је то потекло од неуредности самога учитеља. Узео сам на одговор и одбор и учитеља.

Правило је, с веома ретким изузецима, да су школски одбори ревизијски и исправнији онде, где је учитељ такав, и обратно.

На једном месту није била још одвојена школска каса (В. Дренова), али је то одмах учињено кад сам наредно.

Школски се прирез много уредије кући и предаје школама, но што је то било под старим законом, али, ипак, још има великих неуредности, нарочито у општинама, које дугују огромне суме државнога приреза, па, наравно, и сав с тим свезани школски прирез, који је понегде унет као поуздан приход школи за ову годину. Услед тога неке су школе биле и пре завале у дугове, па су, исплаћивањем ових од приреза добивенога ове године, остале неке неподмирене. У неким школама због тога учитељи нису били примили станарину по десет месеца, али је и то сад већином измирено. Понегде и послужитељима није давата плата више од годину дана, а негде још школа (Рибник и т. д.) дугује својим послужитељима, који су је служили пре две или три године.

Старао сам се, да се сав покупљени школски прирез предаје школи свакога месеца, и то се већ у многим школама чини. Али се и ту још приметно опажа стара навика појединих кметова, да тај прирез на друге какве потребе утроше. Гдегод сам то приметно, спречавао сам одмах. Али ни у овом не врше сви учитељи своју дужност уредно: не траже свакога месеца обавештења од општ. суда или од пор. одељења, колико је скупљено школскога приреза, односно општинскога, нити о том извештавају надзорника, као што им је још прошле године наређено. А међутим, баш такви се учитељи жале на оскудице, услед неуреднога предавања школскога приреза. Још има много учитеља, који, изгледа, и не знају, да је на првом месту позван учитељ, да се побрине о свима потребама школним, па тек онда село.

Најгоре је с прирезом из других политичких општина, највише с тога, што се не поступа по наредби Господина Министра о том од 20.

јануара 1898. год., нити су надлежни учитељи и одбори ишта чинили, да се та наредба врши. Чак изгледа, да ни учитељи ни општински судови нису ни прочитали ту наредбу, те услед тога на неколико места имао сам велике незгоде и дуге прениске, да би се само констатовало колико је школскога приреза покупљено, и тим утврдило, да ли је дотични председник доиста предао школи сав такав прирез што је од народа прибранио, као што сам тврди. Где се ово није могло тачно дознати на други начин, обраћао сам се пореским одељењима, код којих за неке општине још то није потпуно свршено.

Уредно предавање бар покупљенога школскога приреза животно је питање за школу, те ћу се и од сад свом снагом старати да се то исправно врши. Али ми се чини, да би за школу било корисније кад би председници тај прирез предавали пореским одељењима, а ова благајшница школским. Било би то околнишње, али и поузданије: да ће се сав прирез и на време предати свакој школи.

V. *Ручни рад, школска градина.* Тек једна трећина наставника оск. школа овога округа зна ручни рад, а две трећине, преко 70, треба тек да га науче. Али, и они, који су учили и знаду тај предмет, нису га предавали ове шк. године пре мојега доласка у њихову школу. Изговарају се, већином, на немање алата и материјала. Међутим, кад се узме у обзир, да они знаду шта треба с почетницима да раде, и да свако сеоско дете може имати бар нож, а дрвета и врбова прућа на све стране има колико се хоће, онда се види прави узрок зашто овај предмет није предаван. Наредно сам, да се одмах отпочне предавање ручнога рада с оним алатом и материјалом, што и како има. Незгода је, која ће се јаче осетити тек после годину две, што ретко која школа има одаје за радионицу, без које се у старијим разредима тешко може овај предмет предавати.

И округ и поједине школске општине одазвале су се наредби Господина Министра о припремама за увођење овога кориснога предмета у народну школу. Тако, окружни школски одбор одредио је на обучавање учитеља у руч. раду 3000 динара за 1900. годину; град Крушевац 800 динара на материјал и награду наставнику, који ће тај предмет предавати у крушевачким нар. школама, а свака, па и најмања, школска општина одредила је на ручни рад најмање 100 дин. Где то није био учинио школски одбор, успео сам да дода окружни школски одбор. Тако је у овом округу за 1900. годину одређено око 12.000 дин. за ручни рад.

На тај начин моћи се још ове године обучити у ручном раду сви учитељи овога округа, који тај предмет не знаду, али неће моћи и све учитељице *мушких* школа, које такође треба да знаду и предају овај предмет.

Са школским градинама још је веома рђаво. Оне су жив сведок како наша школа, имитирајући и некритички угледајући се на туђинске школе, сасвим других социјалних и економних прилика, није умела водити скоро никаква рачуна о стварним потребама и животу света, који се образује у њима. Само се тим може објаснити за једну чисто земљорадничку земљу чудна појава, да само у овом округу има 14 школа, које ни најмање градине немају!! Међу оваке школе спада и В. Дренова, једна од највећих општина школских у округу, па и у Србији. Око 12 школа имају градину мању од 10 ара, а 10 школа имају мању од 20 ара. Само три школе у целом округу имају школску градину прописне величине и нешто јаче од тога.

Сматрајући и сâм, да је школска градина једна од животних потреба наше народне школе, старају се свом снагом, да све школе што пре дођу до потребнога и подеснога земљишта за то, бар оне величине, коју закон захтева.

Али, и где има градина, још ће имати доста да се ради, да би оне вршиле потпуно сав свој васпитни и поучни задатак. Јер, оне још имају старо значење: више се сматрају као један део плате, део прихода учитељева, као „учитељева башта“, а много мање и ређе као средство за поуку и за васпитање. Али, и у том већ има похвалних почетака, који показују, да ће и овде нови закон учинити један значајан обрт, којим ће се школа више приближити животу.

Да се то што пре и потпуно изведе, ваљало би најпре отворити курсеве из пољопривреде за *све* учитеље, где би ови темељно и практички научили овај предмет, бар у оном обиму, у којем ће га предавати својим ученицима. Ако би школа ради тога морала за две-три године по један или два месеца мање радити, она би тим само добила. Јер без такве спреме самих учитеља слабе ће користи донети увођење овога предмета у нар. школу. И међу стручним учитељима много их је, који или нису никако учили пољопривреду, или су нешто мало слушали тај предмет, али су и орали и сејали и жели — на школској табли, те практички рад често не знају ни колико вичнији сељаци.

Ако се, због великога броја, не би могли позивати истовремено сви учитељи на такве курсеве, могло би се, мислим, то чинити наизменце на што више места: једни у априлу, други у мају, а можда и сви за време школскога одмора, до половине септембра, на макар и на појединим расадницима.

VI. Због заразних болести међу ђацима и у околини школској прекидан је рад: у Ратајима, због малих богиња, у октобру, а у Трнавцима у децембру, по 20 дана; у Врњцима и Медвеђи, због малих богиња, у децембру, по 10 дана; у Обилићеву, због шарлаха и дифтерије, 10 дана, у децембру, и у В. Дренови, такође децембра, 5 дана због „гушобоље“.

VII. Још су непопуњена наставничка места: у Ратају I и II р. мушке, у Милутовцу I и II мушке, и у Трстенику I и II р. женске школе. У прва два места, као и обично, где се не могу ђаци саставити с одељењем где има наставника, ђаци савршено пропадају. У трећем месту ученице тога одељења састављене су с ученицама III и IV р., те с таквом заменом могу ученице неке користити и имати. Иначе, заменом се може послужити неколико дана; а чим се једно одељење остави дужи без наставника, две се штете чине: уназађује се и то и оно друго одељење, из којег наставник долази да замењује. А тим се одбијају од школе и ђаци и родитељи, и још се код ђака стварају ружне навике. Боље је не отворати нова одељења, но их остављати без наставника.

VIII. Грађанска школа у Крушевцу, једина у овом округу, има сад два разреда. У I има 22, а у II 18 ученика; скоро сви су из вароши.

Ова школа нема ни најпотребнијих наставних средстава, но то узима на послугу од месне приватне ниже гимназије. Нема довољно простора ни угодности ни у самој згради, где је сад. Општина је, истина, одобрила за 1900. годину 300 динара више на ову школу, но што је давала прошле године, али је и то (свега 800 дин.) мало да се све потребе подмире, нарочито кад се отвори и III разред. Утешно је само, што је део одбор преда мном изјавио готовост, да ће за неодложне потребе за ову школу,

у колико одобрена сума не би достигла, с највећом готовошћу, одобрити накнадно колико буде требало, из суме одређене на непредвиђене трошкове општинске и из уштеда својих, које су за 1899. годину биле доста замашне.

При прегледу ове школе и лично сам се уверио, да је врло незгодно што су наставници грађанских школа постављени без икакве претходне *нарочите* спреме за рад у њима. Још за читав низ година осећаће се добро та незгода, ако се што пре не уклони. То је у толико судбоносније за ову школу, што она, као нова установа, треба својим радом, успехом и резултатима тек да осигура себи опстанак.

И кад наставници добро владају свима предметима, који се у овакој школи предају, није лак посао удесити сва та предавања у духу и правцу задатка једне грађанске школе. А ако још ни тога нема, но наставници морају поједине лекције учити упоредо са својим ђацима, и још из неких предмета самоучки, без икакве претходне припреме, онда је, чини ми се, и сувише јасно, да се тим веома много рескира: да се врло брзо доведе ту питање и опстанак таквих школа. Није место да овде улазимо у појединости, у којима се та незгода и на први поглед испољава, чим се заврши у сам рад и резултате рада, али мислим да треба сматрати, као једну важну и прешну ствар, да се то што пре исправи.

Ваља што пре дати прилике и могућности, да се наставници ових школа најпре добро спреме, било то у два-три четворомесечна курса, који би захватили велики школски одмор, те да буде што краћи прекид рада у школи, било на други који начин.

IX. Продужене школе. Ретко се и тешко могу одржати такве школе без обавезнога похођења, докле год се овако и оволико ради у основ. школи, како је до сад чињено, и докле год наставници буду овако ревносни би предани своје послужбени, колико сам ја при првом прегледу школа нашао. Докле ће мало шта имати и да чува продужна школа. Уреднији, а с тим и интензивнији рад и већи успех у осн. школи учиниће, да ђаци из ње излазе с више спреме и љубави према школи и учењу, па ће после радје и више тежити и тражити, да то знање очувају и прошире.

Тим сам казао и све узроке, због којих су ове школске године само *две продужене* школе у овом округу: у В. Врбници, где у I р. има 29, а у II р. 21 ученик, и у Ђићевцу, где је уписано 60 ученика. На оба места недељне су школе.

Школски одбори скоро свуда су противни отварању ових школа, а врло су ретки и учитељи, који одговарају са „може“ или „треба“.

О отварању ових школа поднећу, према прикупљеним подацима, засебан предлог.

X. Отварање нових школа. Има доста школских општина у којима је и ове године једва једна четвртина за школовање дорасле деце уписано у школу. Али већ има и таквих места, где су сва мушка така деца уведена ове године у школу. Да тако велике разлике постоје у једном истом округу, свакојако је необичнија појава, која јасно сведочи, да отварање школа не зависи само од плодности, насељености и богатства становништва, но и од неких других повода. Међу ове друге погодбе спада већа и мања обавештеност и увиђавност о потреби писмености, па онда заузимљивост појединаца за стварање оваких установа. Док под бруску школу спада око 25 села и заселака, са преко 1500 пор. глава, а под александровачку око 20 села и заселака са преко 1000 пор. глава, докле

исто тако сиромашни и врлетни Мађер са 110 пор. глава има и издржава своју школу, Михаиловац са 112 пор. глава исто тако, и т. д.

Много ће требати времена и труда, да се ове огромне разлике умаће образовањем нових школских општина. Ако би се као норма узело, да на сваких 300 пор. глава дође једна школа, онда би у овом округу требало отворити најмање око 20 нових школа.

Најоскуднији је у том срез копаонички. Он има само једну, у Дубцима, сеоску школу, и једну у варошици Брусу.

У колико сам при првом обилажењу школа, и иначе могао сазнати, засад изгледа као поуздано, да се нове школе могу отворити у Велућу, Пепељевцу, Кобиљу, најмање једна у копаоничком срезу, по свој прилици у Влајковцу, и можда једна и у Глогову (ср. расински).

Већ сам прибрао неке важније податке за отварање тих школа. Прибраћу што пре и остале, и проучити све прилике за то, па ћу поднети Господину Министру извештај и предлог о том, и постараћу се, да се све припреми што је потребно, како би те школе могле отпочети рад на време идуће школске године.

*

Три месеца није довољно да човек увиди све незгоде и недостатке у нар. школи, а камо ли, да смисли и удеси средства, којима се то може поправити и да све то поправи. И ако служим скоро 20 година као школски радник, и ако сам и пре ступања у садашњу дужност познавао нашу школу и све њене прилике, опет сматрам да сам сад тек ушао у овај посао надзорнички. Претрпност редовним послом и прешнији дневни послови, о којима сам напред говорио, изгледа, да ми неће допустити, да ове школске године што крупније и системски предуздем за поправку стручне спреме код наставника, како сам то намеравао.

Молећи за извињење, што сам, и без најмање своје кривице, с овим извештајем мало одоцнио, остајем

Господину Министру позизан
Петар Марковић,
школ. надзорник

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАУКА И НАСТАВА

ЕЛЕМЕНТИ ПЕДАГОШКЕ ПСИХОЛОГИЈЕ

H. DE RAAF-A

СРПСКИ ПРИРЕДИО

Д-р Стев. М. Окановић,

ПРОФЕСОР УЧИТЕЛСКЕ ШКОЛЕ У АЛЕКСИНЦУ

(НАСТАВАК)

II ДЕО

Кретање представа

9. Помрачавање и репродукција

а) Ми посматрамо један троугао и у себи образујемо о њему представу. Потом затворимо наше очи тако да више немамо никакав осећај о тој слици, али је представа троугла још у нашој свести и ако не баш тако јасно.

б) Отварамо очи и управимо их на четвороугао. Сад постаје разговарна представа овог четвороугла у нама; представе троугла пак нестаје из наше свести.

Јасност. Из првог се примера види, да представа истина постаје помоћу осећаја, али с њиме не престаје. *Ако узрок и не утиче даље, ипак остаје његова последица.*

Обично је представа нејаснија, него ли опажај. При сањању се ипак може десити, да нам се представе у сну појаве тако исто јасно као и опажаји. Наше представе могу тада бити тако јасне, да нам се чини, као да ствари гледамо и с лицима разговарамо.

Помрачавање. Други нас пример учи другој истини и то, да једне представе нестаје из свести, чим постанемо свесни друге представе. Из

тога изводимо, да се представе, слично двома природним силама, *суда-рају* и *потискују*. Ако са две противне стране притискујемо на какво тело, то се обе силе налазе у судару. Ако су неједнаке те силе, то ће ускоро однети победу јача снага и потиснуће тело. Тако је исто и код представа; јаснија представа, овде опажај четвороугла, побеђује нејаснију представу троугла и истискује је из свести.

Ово истискивање једне представе из свести називамо помрачавањем представа.

Али тим помрачавањем представа се не поништава, као што ћемо позније видети.

Узна свести. Још се нешто може научити из горњих примера. Више потпуно јасних представа могу истина доћи у свест једно за другим, али је не могу у исто време заузети. С тога кажемо, да је наша свест *ограничена или узана*. У истом тренутку не можемо јасно представити и нашег пријатеља *A* као и нашег пријатеља *B*; занста пак могу обе представе брзо да ступе у свест једна за другом.

Покрет представа. Искуство нас учи, да поједине представе долазе и одлазе, да једна следује другој у свести тако, да је садржина свести једнако другојачија. Као што се у реци гоне напред делићи воде, тако су и представе у непрекидном кретању, неуморно потискују једна другу. „У томе је управо живот мора, што се таласи подижу и спуштају“, могло би се рећи и о кретању представа.

Репродукција. У вече често представљамо, шта смо радили преко дана, где смо били, кога смо срели, какве смо вести добивали и т. д.

Ове нам чињенице казују, да помрачавање представа није поништавање истих, пошто се представе, које су за неко време биле помрачене, могу поново вратити у свест.

Ово обновљено ступање помрачене представе у свест називамо репродукцијом.

Памћење. Пошто се представе помрачавањем не поништавају, то можемо рећи: душа *задржава* или *чува* своје представе. Представе, које су једном јасно биле у свести, постају негубљива својина душе. Иначе како би се могле поново појавити у свести?

То чување и ту репродукцију, која је последица истог, наглашавамо именом памћење.

Понављање и примена. Шта остаје још у нашој свести, ако не чујемо више какав одређени тон? Како се разликује ова представа од опажаја? Кад може таква представа исто тако да је јасна као и опажај? Шта се разуме под помрачавањем какве представе? Кад помрачава једна представа другој? По чему се упознаје узина свести? Шта мислимо о кретању представа? Дај за то примере! Шта називамо репродукцијом какве представе? Дај за то неколико примера! Шта разумемо под памћењем? Кад се може за кога рећи да нема памћење?

10. Непосредна репродукција

Хоћемо да истражујемо, како се представа враћа у свест.

Репродукција властитом снагом. Добило смо вест, да нам је отац болестан. И ако продужавамо наш посао и представама тога посла заузимамо нашу свест, ипак с времена на време силно ступа у свест представа болесног оца и смета нам у послу. Тада се вели, да нисмо при ствари. Тако и злочинцу једнако ступа у свест представа покаквог његовог злог дела и узнемирава га.

Ови нам примери казују, да помрачена представа има своју снагу, с којом поново може продрети у свест. Али за то нису све представе довољно снажне; значајније ступају лако, незначајније теже преко „прага“ свести. Помрачене представе можемо упоредити са спирилом. Ако је слаба, то је може и какав мали терет притиснути; ако је пак јака, то одскакује у пркос тога терета. Тако се и незначајне представе, које су одавна помрачене и тиме ослабљене, не враћају лако у свест својом властитом снагом, док је то много лакше с каквом значајном, јасном и с тога и силном представом.

Репродукција при обновљеном опажању. Погледамо ли на улични метеж, то тиме чинимо масу опажаја и свакојаке представе, а међу њима и многе нејасне испуне нашу свест. На једаред опазимо међу пролазницима једног пријатеља, кога нисмо видели одавна; тим се опажајем још већма помраче све друге представе и до тада помрачена представа нашега пријатеља може сада поново да се јави у свести.

Зашто нам није та представа већ раније била у свести? Одговарамо: била је у томе спречена опажајима, који су заузимали нашу свест. На једаред помрчаше пак сви ти опажаји, кад опазимо нашег пријатеља и наш поглед управисмо једино на њега; сада не спречаваше стару представу ништа у њеној тежњи да се појави у свести, те се с тога и могаше без препреке и појавити у свести.

Репродукција је непосредна, ако се представе враћају у свест својом властитом снагом без помоћи других представа.

Стапање. Имамо ли две различне представе нашег пријатеља, т. ј. нови *опажај* и репродуковану представу? Не, у нашој је свести само једна представа пријатеља, јер су се и опажај и представа стопиле у једну представу, пошто су по садржини једнаке.

Ово уједињавање опажаја са репродукованом представом називамо стапање.

Искуство нас учи, да о каквом лицу или ствари, коју често виђамо, задобивамо све разговетнију представу услед једнаког обнављања тог стапања. Помислимо само на родитеље, браћу и сестре, пријатеље, родитељску кућу, место становања, учиниоцу!

Обнављањем стапања каквог опажаја са репродукованом представом бива иста све јаснија.

Ако при обновљеном опажању ступи у свест стара представа и буде стапања, тада *познамо* стару представу поново. Ми познамо сагласност опажаја са старом репродукованом представом. Ако ли пак изостане репродукција старе представе, то не може да буде познавање. У том случају је стара представа *заборављена*.

Понављање и примена. Често се враћа каква помрачена представа тек после дугог времена поново у свест; како то бива? Чиме се објашњава што таква представа тежи да постане свесна? Зашто је пак то било неуспешно? Наведи неколико примера, из којих ће се видети, да се помрачена представа тиска у свест својом властитом снагом! Чиме се може обуставити отпор свесних представа противу те тежње помрачане представе? Шта се дешава у том случају? Дај за то примере! Шта се разуме под стапањем представа? Шта је последица каквог стапања? Кад се познаје предмет поново? Шта су заборављене представе? Откуда је то могло доћи да се забораве? Објасни изреку: „понављање је мати учењу“! Откуда долази то, да су нам тако јасне представе наше собе, у којој станујемо, наших родитеља или често читане приповетке? Какав утицај има често понављање на репродукцију?

II. Посредна репродукција

Чујемо случајно име нашег пријатеља А. Тај опажај изазива непосредно помрачену представу имена нашег пријатеља у свести; ми познамо то име као познато. Али, тиме није репродукција на крају; јер чим будемо свесни имена пријатеља А, ступа пред наш дух представа његове личности; па чак мислимо на место његова становања, његову кућу, породицу; сећамо се и посете, коју смо му учинили; мислимо и на оне, које смо код њега нашли били, о чему смо говорили и т. д.

Помоћна представа. Овај нам пример казује, како се помрачене представе једна за другом јављају у свести. Репродукована представа имена помаже репродукцију представе лица; а ова пак представа јесте опет средство, да би се репродуковале представе о месту становања, кући, породици и т. д. Ми велимо помаже с тога, што помрачена представа већ и властитом својом снагом тежи да постане свесна. *С тога, што свесна представа А помаже репродукцију помрачене представе Б, назива се помоћна представа.*

Репродукција се назива у овом случају посредном с тога, што је помоћна представа *средство*, које је помаже.

Асоцијација. Како објашњавамо што је А помоћна представа за Б? То можемо само тако објаснити, ако претпоставимо, да између А и Б постоји какав унутрашњи односај, извесна веза, или другим речима: да је А и Б свезано (асоцирано).

Из те чињенице узајамне помоћи изводимо, да су представе једна са другом дошле у везу.

www.unilib.rs Ова веза представа назива се обично **асоцијација**.

Она се мора разликовати од стапања. Стапањем постаје онажај и репродукована представа једно; а овим пак постају две различне представе — пар.

Групе и низови. Врло многе се представе у нашем духу везују у групе представа; тако представе делова човечјег тела праве групу; тако исто представе делова једне биљке; даље, представе собе, зграде. Очигледне представе, које имамо о појединим стварима, јесу групе представа.

Друге опет представе образују у нашој свести низове, н. пр. представе гласова и слова једне речи; поједине представе тонова какве мелодије; стихови и строфе какве песме и т. д. (види чланак 7. и 8.).

Понављање и примена. Шта је помоћна представа? Зашто називамо репродукцију помоћу других представа — посредном? Како се разликује посредна репродукција од непосредне? Покажи на неколико примера, како бива репродукција с помоћним представама! Када се представе могу помагати? Шта се разуме под асоцијацијом представа? Покажи разлику између стапања и асоцијације? Шта постаје помоћу асоцијације представа? Кажу неколико група представа и неколико низова представа! Какву важност има асоцијација за репродукцију, дакле за памћење? С тога, шта треба учитељ да ради, да би образовао памћење ученика? (Види даље чланак 18. и 19.).

12. Закони асоцијације и репродукције

Закон. Предмет, који се налази у миру, остаје у том стању, и предмет, који је у покрету, остаје у томе покрету дотле, докле друга каква снага то стање не промени. Ова се појава види под казаним претпоставкама код свих материјалних ствари и с тога се назива природним законом и то *законом истрајности*.

Пошто и код душевних појава тако исто постоје одређени одношаји између узрока и последица, то се и овде може говорити о законима. Понађемо ли код асоцијације и репродукције представа слична стална правила као код природних појава, то их смемо назвати *законима асоцијације и репродукције*.

а) Закон једновремености. Дете свезује представе делова какве столице у укупну представу или очигледну представу; с њом везује и представе *седења* и *одмарања*; с представом свога оца везује представе његова одећа, држања, хода и говора; с представом божје службе свезује представу певања, побожне тишине, проповеди и молитве; с представом звона представу његова гласа; с представом слова и представу гласа; с представом какве ствари — представу њена имена и т. д.

Како су постале те везе? Дете је при онажају столице опазило поједине њене делове; оно је често на столицу седало одмора ради. Представе столице, седења и одмарања биле су му једновремено свесне, и само ова заједница јесте у свести узрок везе тих разних представа.

Из тога следује закон асоцијације:

Представа, које су једновремено свесне, везују се најлакше и прву

Чим дете чује реч "сећети", свесно је представе сећања, а она нам перцепирајуће опет представу стотине; чим чујемо да се говори о каквом познатој нам лицу, омах имамо и представу о њему; опришмо ли мирис познатог прећа, омах нам ступају у свест представе: тога прећа, његова имена, места нахођења и т. д.

Из тога изази закон перцепирајуће:

Закон члан каког свине представља перцепирајуће остале чланове

б) закон сједовања. Дете свезује представу бубња с представом утајања, а с овом пак представе: обавеза, умивања, чештања, јоручко-вања и т. д. Тако се свезује и више речи и реченица у молитву или песму, тонови у мелодији, бројеви у бројне низове (н. пр. у табелици множења).

Постанак ових веза се може овако разјаснити. Дете слуша како се нева каква несма; ток је још свесно представе првог тона — постаје представљајући; обе су представе јаким готово једновремено свесне. Исти је случај с дугај с дугом и трбом представом тона, с трбом и четрбом и т. д. Свезује се, јаким, а са б, б са в, в са г, и т. д.

На томе почива закон асоцијације:

Представа, које једнотоме речу ступају у свест, везују се међу-

собно и низ представе.

Чује ли дете прве тонове какве мелодије, прве речи какве познате молитве или наредбе, почетак каквог намет наведеног низа бројева или речи, то се појарљају у његовој свести један за другим и остали чланови јотничног низа представе. Није лако којим путем да се такви низови у другоме делу, н. пр. на трај, перцепирају.

Из ових примера изази закон перцепирајуће:

в) закон свичности. Дете свезује представу личности или звука с представом неа; представу мета с представом шећера; при помисли на оцајања Александра Великог мислимо и на Цезара, Карла Великог или Наполеона I; при погрету мање Италије помислимо на чизму; често нас подсећа каква реч на другу сличну реч, несма — на сличну песму, шапа — на сличну другу шапу.

Ова се веза никак различује од веза у примерима под а) и б), јер веза представе на основу једновремености (као код првог и другог зана асоцијације) више је налик на какву спонтану везаност двају представа; оваје напредна дешава се једнично стапање двају представе. То нас доводи на закон асоцијације:

са другом.

Представа, која је садржана једнично једнака, везују се једна

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ко има представу талира, то у њој има у свести поједине представе: новац, сребро, округло, динар, дводинарац, петодинарац, круна, полудинарац; делимичне представе: новац и округао находе сем тога још и у овим представама: пет, десет, двадесет пара, полузлатник, златник; с тога се при представи талира лако репродукују представе осталих нована.

То је отуда, што се једнаке делимичне представе стапају једна са другом и с тога изазивају у исто време и све остале свезане чланове у свести. (По коме закону?).

Прво се, дакле, репродукује оно, што је једнако, а после са једновремености такође и оно, што није једнако.

На томе се заснива закон репродукције:

Сличне се представе узајамно изазивају у свести.

г) Закон противности. Често се везује у нашој свести представа дива с представом кепеца, представа јунака с представом страшљивца, палата с колибом, сиротиња с богатством, срећа с несрећом, добро са злим, јако са slabим, гдушо с паметним, пењање с падањем, миловање с мржњом, смејање с плакањем и т. д.

Такође и овде бива стапање једнаких делова двеју представа. Код представа сиромаштво и богатство мисли се на притежавање новца, имања и добара. Различне величине имућности представљају се као какав низ, чији је крај на ниже сиротиња, а на више богатство. Код представе имућности привлаче крајњи чланови нашу пажњу. (Екстремни се додирују!). Из тога излази закон асоцијације:

Противне представе (контрасти) се везују једна с другом у један пар.

При погледу на неуредног ученика помислимо на уредног; чујемо ли да се говори о некоме, који увек одржава своју реч, то се тиме подсећамо, како смо у томе погледу понекад грешили; у сиротињи сећа се изгубљени син на добре дане у очевој кући.

Из тога излази закон репродукције:

Противне представе (контрасти) се узајамно репродукују.

На закону сличности и противности се заснива употреба и разумевања израза у слици, н. пр. анђео и ђаво за...? јутро, вече, буре живота за...? други Бранко за...? тако исто у ироничком смислу: јунак за...? красан младић за...?

Понављање и примена. Под који се од ова четири закона асоцијације могу подвести следеће укупне представе: предео, песма, род љубичица, врсте троуглова, азбука, лествица тонова, слика нашег округа на мали, једна врста речи, животопис каквог човека? — Под који од она четири закона репродукције долазе следеће чињенице: поглед на вука изазива представу пса; глас једног пријатеља — представу његове личности; надрт — представу надртаног предмета; глас — представу слова; реч „maison“ — представу кућа; мутан, хладан, зимњи дан — представу каквог даног летњег дана; први тонови мелодије — представу целе песме? Шта је природни закон?

Зашто се може такође говорити и о законима асоцијације и репродукције? Зашто је важно за учитеља познавање тих закона? На какве се асоцијације мора помислити при употреби ових израза: *медвед* за човека, *брег* за тешкоће, *глава* за личност, *цветање* за град, *буђење* за природу, *јачање* за оскудицу, *пешчано море* за пустињу?

13. Репродукција, чувство и тежња

Код репродукције треба двоје посматрати: 1. *каквоћу* представљања и 2. *садржини* представе. Код првог се мисли на то, *како* се представља: брзо или споро, јасно или нејасно, верно или непотпуно; код другог пак на оно *што* се представља, на нешто, што изазива наше допадање или недопадање, н. пр. јело и пиће, рад и игра, свечаност или казна.

Каквоћа. Ако какво место, каквог познаника или ма какав предмет, који одавна нисмо видели, изненада поново видимо и познамо, тад имамо *осећање пријатности* (сигурности). Ако га пак не познамо одмах, ако сумњамо, т. ј. ако се онакај не хтедне одмах стопити с њиме изазваном представом, то тада имамо *осећање непријатности* (несигурности). Ово се осећање непријатности још већма појачава, ако и уз пркос нашег размишљања ипак репродукција не успе, ако је, дакле, представа заборављена.

Ови примери нам показују узрок и постанак осећања. Брза репродукција и стапање представа са онакајем зависи од јасности и снаге, а одсутност репродукције од нејасности и слабости представа.

Осећање пријатности *јесте према томе свест о брзој и лакој репродукцији или јасности представа; осећање непријатности напротив јесте свест о лаганој и неуспешној репродукцији или о пејасности представа.*

Чујемо или прочитамо какву реч, али не можемо одмах представити њено значење; видимо каквог пријатеља, али нам његово име одмах не пада на памет; сетимо се каквог историјског догађаја, али су нам нејасне представе времена и места.

И овде се види лагана репродукција. А то је последица слабе асоцијације између представа речи и значења, лица и имена и т. д. И тада, на жалост, морамо признати: „не могу тога да се сетим“ или се тузимо: „и ја знам то добро, али неће да ми падне на памет“. Нарочито је непријатна ствар, кад нам на испитима помрачене представе не постану одмах свесне. У таквим случајевима у нама постаје *осећање непријатности*. А брза репродукција представа и лако сећање порађа пак *осећање пријатности*.

Ученик може имати *осећање пријатности* или *осећање непријатности*, ако треба да одговара на какво питање, да исказе какву песму, по диктату што да напише, какав задатак да израчуна, из памети да нацрта какву карту, или какав делић да преведе са једног језика на други.

WWW.UNILIB.RS

У При томе се ствар не тиче садржине представе, већ једино **какоће** представљања, која је у зависности од јасности представа и јачине њихових веза.

Садржина. Сећамо се какве лепе шетње, каквог пријатног путничког друштва, какве опасне путничке авантуре, смешних представа у каквом циркусу, каквог ужасног догађаја, какве веселе анегдоте, озбиљних и веселих догађаја из наше младости и т. д.

Колико год пута ове представе постану јасно свесне, изазива се у нама пријатност или непријатност. Једног се доживљаја сећамо са *задовољством*, другог пак с *болем*. То нам казује, да су ова осећања зависна од тога, шта ми представљамо, дакле од *садржине* наших представа. Репродукована осећања имају исти тон као и ранија, која су изазвана осећајима, само што ова нису тако жива и јака. У опште важи правило:

Пријатна осећања изазивају пријатна, а непријатна пак — непријатна осећања.

Тежња и противтежња. Један путник осећа глад; с тога неће даље да иде, већ хоће да штогод поједе у гостионици; он жели и чашу вина уз то да попије, а за тренутак зажели и цигару да понуши и новине да чита. — Једно дете жели књигу са сликама, тражи да му се слике разјасне или да му се каква приповетка исприча; друго дете пак жели да се игра лутком и да иде у шетњу. — Непријатно јестиво, лоше вино, новине, које не одговарају његовим погледима, изазивају одвратност код путника; дете показује јаку одвратност према горком леку и плаши се купања у хладној води.

У овим примерима можемо разликовати два различна облика тежња т. ј. *тежњу и противтежњу*.

Узрок. Чиме се изазива тежња или противтежња? Одговор излази из горњих примера. Гладни путник је већ и раније јелом јестива умпривао своју глад. Сасвим је природно, што му се и сада, када глад осећа, опет јављају у свести представе једења и ситости. Али пошто му не доштаје у том тренутку осећаја једења, то он тежи за њима, јер зна, да су пријатни и да стварају пријатност. Он тежи, да његово представљање пређе у осећај, пошто од самог представљања не може да постане сит. Ако глад не би репродуковала никакве представе, то не би било ни тежње; по томе су представе биле узрок тежње. Може се рећи:

Тежња је представа, која тежи потпуној јасности (осећају).

Циљ. Овај пример нам такође казује и то, да се циљ тежње у томе састоји, што ће се створити пријатан осећај па с њиме и осећање пријатности. У опште може се рећи, да ми тежимо за осећањима пријатности, а непријатна осећања избегавамо.

Средства. Представе о пријатности и непријатности су у веома тесној вези с представама јестива, пића, рада, игре, казне, болести, глади.

Последица тога је, да те ствари, стања или послови постају предметима наших тежња или противтежња. Али ми тежимо једу само с тога, што представљамо, да нас оно засићава и производи у нама осећање пријатности.

Једу се, дакле, тежи само као средству за постигнуће представљенога циља: осећању пријатности кад смо засићени.

Понављање и примена. Какав је одношај између представе и осећања, између представе и тежње? Шта се разуме под каквоћом репродукције? Какав утицај има она на осећање? Покажи то на примерима! Шта су пријатна, а шта непријатна осећања? Дај примера за обоје! Какав утицај имају она на осећање? Каког облика може да буде тежња? У чему је узрок за то разликовање? Кад не може да се појави никаква тежња? Откуда долази то, што неким стварима тежимо? Објасни, како постаје тежња ка колачима, каквој играци, топиљању, новцу? Како се може објаснити одвратност детета према леку, пољском раду, учењу школских задатака? Од какве је важности по васпитање то, што се осећање поново јавља с представом? Чиме се може дете уздржати од зла? Чиме се подстиче пак у реду, марљивости, чистоћи?

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ИЗ ШКОЛСКЕ ХИГИЈЕНЕ

ПИСМЕ Др. Ђ. Ј. Н.
ШКОЛСКИ ЛЕКАР

(НАСТАВАК)

„Свакоме Немцу по једно
купање недељно“.

Dr. Lassav.

III

О школским купалиштима

На овом месту изабрао сам да говорим о *школским купалиштима* у опште. Посебице би се код нас могло расправљати питање: *о потреби купања код ученика наших средњих школа*, јер ми још немамо ни подесних зграда за саме школе, које би биле удешене на основима оправданих захтева савремене хигијене, те би, — ако би се само то имало у виду, — свако решавање о овом одељку из науке о чувању здравља код наше омладине — било плузорно. Међутим, нас у најближој будућности, треба и мораће да занимају реформе у томе правцу, ако нисмо ради да изостанемо иза већ признатог напретка, који се тако видно истакао код свију културних народа нашега доба.

За потврду тога, ја намерно нећу износити овде статистичке податке, — као што сам то код ранијих одељака чинио, — којима би ишао

на то, да и с те стране доказујем оправданост горе истакнутог тврђења. Они би, истина, далеко лепше илустровали каквог је немара било у вршењу ове најпрече дужности за одржавање децјег здравља и од какве је преке потребе што скорје предузимање мера да се томе на пут стане, али би ти подаци у исто време показали, да за све то не треба бацати кривицу само на школу, — као што ће се то у току ових излагања и доцније моћи видети, — но много више на родитеље, којима је старање о томе, на првом месту, поверено. С тога сам ја у прошлогодишњем свом извештају, ради сузбијања тога немара, бар у неколико, и предлагао, да би за сиротније ученике требало, у споразуму са којим од купаца наших купалишта, израдити бесплатне карте за купање, а за имућније у пола цене. Наравно, да би то врло тешко било и практично извести, кад се зна, да је за време купања ученика потребан и надзор, било од стране школског лекара, — коме би био задатак да се искључиво школом бави, — било од стране наставника, или нарочитог лица, које би се само за тај посао одредило.

На место свега тога, ја сам се решио, да расправљање питања о потреби купања код ученика наших средњих школа спојим са већ добијеним резултатима и користима код других народа. У томе ће ми бити на руци већ — у четири маха за ово две године — стечено искуство приликом прегледа ученика у једном делу „гимназије Краља Александра I“.

Другим речима, мени је намера, да овде говорим о т. зв. школским или ђачким купалиштима, као о једној прекој потреби и код нас, јер ће се у времењу, када се приступи подизању нових зграда за наше средње школе, — а оно не може бити далеко — свакако и о овој важној и корисној установи водити рачун. Претходно ћу се постарати, да и с чисто научне стране, на основу захтева хигијене, изнесем користи и оправдам потребу купања код ђака у опште, а школских купалишта напосе, ма да су те користи, мање више, свакоме добро познате, само што се, поред свега тога, о њима врло мало води рачун и врло се ретко врше.

Од колике је важности купање у здравственом погледу, увидеће се најбоље из напомена, које наводим по најновијем издању (од 1900. год.) одличнога *Eulenberg-Bach*-овог дела: *Schulgesundheitslehre*.¹⁾ „У колико је више хигијена крчила себи пута“, вели он, „у толико су и значај и користи од купалишта све више признавани. Треба само погледати на анатомски састав коже, па да се добије јасно уверење, како она безбројна гранања живаца (нерава), крвних и лимфних судова, као и они многобројни органи за лучење (лојне и знојне жлезде) указују на важну задаћу коже и служе као основ тесној вези добро уређеног функционисања

¹⁾ По њему и по *Burgerstein*-у и рађен је, у главном, овај одељак.

њеног са здрављем у опште, док опет поремећаји у вршењу тога задатка њеног, врло често су, као што је познато, извор разним болестима*.

На првом месту, од купања се очекује *чистоћа*, а она се постизава тиме, што се с коже уклања прљавштина и прашина, а најповршнији слој њен, покожица (епидермис), омекшава и скида, те се на тај начин кожа чисто подмлађује а отпорност тела јача. Сем тога не треба сасвим губити из вида ни *моралну* страну користи од чистоће, јер се њоме покреће воља и развија осећање за редом, а тиме утиче и на понашање и углађеност.

Али од највеће хигијенске користи је то, што се деца *на делу* у школским купалиштима уче чистоћи тела и нези коже.

Поред те васпитне стране и непосредне користи за сваког појединог ученика, добит је од њих још и у томе, што се ваздух у учионицама у толико више поправља, у колико се мање на купање код куће обраћа пажња. А као што је познато, таква деца, која се купају у школи, утичу опет код својих родитеља и на то, да им рубље буде увек чисто, а према потреби, и окриљено.

Купањем, даље, кад се оно врши како треба, деца чвршћају и снаже се, те тиме хладноћу лакше подносе (вежбањем глатких мишића коже), а лети се освеже и пријатно расхладе.

Свуда, где има школских купалишта, хвали се њихов благотворни утицај. Оно четврт часа, што дете сваких 8 или 14 дана изгуби од наставе, накнађује се обилно сваковрсним користима од купања, које је, према свему томе, прави благослов за децу.

Учешће у купању је свуда *необавезно* (факултативно), испочетка је, као што се зна, слабо и постаје живље, чим се родитељи ослободе предрасуда и увиде користи од њега. „Сама деца се, међутим, тако радо купају, да се и претња о цигло једном искључењу од купања показала као одлично педагошко средство“ — вели *Burgerstein*.

А како се мало обраћа пажња на чистоћу, и по гдекојим образованијим земљама, ако сама *школа* не предузме бригу и иницијативу за систематску негу тела, најбоље сведоче ове речи, узете из једног извештаја: „Ми износимо као нечувену истину, да на један далеко већи део немачке омладине, сем њеног лица и руку, не дође годишње ни по једна кап воде“ (*Göttingen*). „А родитељи би се могли бар за то постарати — и без нарочито удешених јевтиних купалишта, — да се деца, ако ништа друго — ноге оперу“, додаје врло умесно *Burgerstein*. „Ми се нећемо дуже на овоме задржавати“, вели он после тога, „само позивамо све оне који су *начелни* противници школских купалишта, да о поменутих речима добро размисле; можда ће се тада њихова савест пробудити и они своју *погрешку* увидети!“

Сад ћу да изложим, што краће могу, разне врсте купалишта, које се за школу могу употребити, и изнесем на оцену вредност сваког од њих напосе, како би се, према томе, могао доцније завести по школама и код нас овај или онај систем, који би одговарао нашим приликама и средствима којима располажемо.

За школска купалишта најподеснија су, као и за тако звана народна купалишта у опште, *купалишта с душевима*, јер су трошкови за подизање и одржавање њихово, — као и потребан простор и вода, — много мањи него код купалишта друге врсте. Зато ћу се на њима највише и задржати.

Вароши *Гетингену* припада заслуга, што је прва покренула идеју о подизању купалишта за ђаке. Та је мисао наишла на жив одзив свуда тако, да се данас, нарочито оне вароши које имају водовод, томе примеру у велико одазивају.

Једно такво купалиште отворено је у грађанској школи у Вајмару и целокупни трошкови око тога нису изнели више од 1556 марака, дакле, око 2000 динара. Међутим, трошкови око отварања купалишта с душевима по школама нису у свима варошима подједнаки и зависе од средстава, која им на расположењу стоје. С друге стране опет и најпростије уређено купалиште, ако само одговара циљу и ако се њиме управља како треба, може послужити за угледање у толико пре, штó не треба губити из вида, да су овде у питању деца, чији су захтеви у сваком погледу много скромнији но код одраслих. Само по себи се разуме, ако и мушкарци и девојчице такво купалиште употребљавају, да је онда потребно, да се за девојчице заведу и неке нарочите уредбе, како се не би вређало њихово осећање стида. Но о томе ће доцније бити опширније речи.

Трошење воде је у свакој вароши другојачије, а износи између 10 и 20 литара на главу и купање; трошкови око купалишта рачунају се у Немачкој на 1 пфениг, а у Швајцарској на 1 сантим (1 пару динарску).

Чистоћа се код купалишта с душевима много лакше одржава но код купалишта с кадама, јер се по кадама унутра са свих страна ухвате масни слојеви, који се тешко перу. Купалишта с басенима су далеко скупља у погледу подизања и одржавања, а и то је рђаво код њих, што не може свако *само* за се воду употребити. Тако, где су купалишта с душевима тако удешена, да се окретањем једног завртња са по неколико душева рукује у исто време, и послуга је врло скромна и сведена махом на једног школског служитеља. На тај начин у школи у Ахену може се до 60 ученика на сат окупати. Целокупни трошкови овога купатила нису такође изнели више од 2000 марака.

Рђаве стране купалишта с душевима су у тежем удешавању температуре воде и у слабијем омекшавању коже (епидермиса). Њих треба да избегавају — сем епилептичне (која пате од падавице), — по *v. Hösslin*-у, и она деца, која су сувише осетљива или раздражљива и склона

разном осипању (као што је т. зв. копривача, *Urticaria*) или честом излажењу многих бубуљица. Деца са таквим осипама по телу и глави најбоље је да се купају увек засебно, у друге дане, и да свако од њих има своје рубље за купање. То што купалишта с душевима јаче утичу на кожне живце (нерве) од купалишта с басенима, приписује *Renk* механичком дејству воде, која са извесне висине пада на кожу.

Да се избегну назеби код деце, мора се брижљиво удешавати температура воде и ваздуха. Са тога разлога купалиште с душевима треба да је под једним кровом са школом (и ако је могућно не у сутерену); сместишта за апарате у којима се греје вода и за врелу воду боље је да нису у просторијама где су душеви. Практична су предвојена предсобља тако, да докле се једна група свлачи, друга се купа, а трећа облачи. Свлачионица и облачионица, као и просторије где се купа, треба да су светле и да се лако проветравају, а прва не треба да је топлија од 19—22°, како би деца после душирања могла у њој још неко време пробавити. На понеким местима нема нарочите облачионице, али за то сваки ученик има своју собицу (кабину) — установа, која је нарочито подесна за девојчице, јер су оне, по природи својој, стидљивије од мушкараца, те се с тога и заједничка свлачионица, особито код одраслијих девојака, избегава. Корист од ових засебних собица, не треба потцењивати, јер, као што је искуство показало, оне су заведене по свима купалиштима у школама, где се и мушкарци и девојчице њима служе. Где се само мушкарци купају, ту су и свлачионица и облачионица уједно, те је то свуда због подесности и лакшег извођења добро примљено. Предсобље служи за проширење купалишта, ако то где год затреба.

Обично се узима такав душ, да је 1 м. високо над главом купача, да вода пада из њега што гушће и да тело једновремено са свих страна кваси; душеви са стране неподесни су, јер дохватају само један део тела, а коси су у толико добри, што глава код купача остаје сува.

За под је подесан асфалт на бетонској подлози са одговарајућим нагибом, а преко тога решетка од дрвених летава у не сувише великим комадима, како би се лакше могле дизати; дрво је међу рђавим топлоношама најјевтиније, истина не траје дуго, нарочито у собицама (кабинама) где су душеви, јер се услед непрестаног влажења брзо квари. Дуварови и таван (плафон) треба да су што светлије обојени и цементом превучени. Дуварове у собици најбоље је покрити дебелим стаклом или мермером. Најзгодније је да свака собица има своју цев за отицање воде.

Загревање воде врши се махом мешањем хладне с врућом водом. Удешавање температуре подесно се врши једним прекретачем, те се она по вољи може повисити или спустити према томе где се он намести, а то се опет може видети на добро осветљеном топломеру. Спроводне цеви и т. д. намештене су, ради лакшег надзора, обично тако, да се сасвим виде, само их треба од рђава сачувати (цинковати). Рад у купалишту

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

најподесније је тако удесити, да се разреди, који треба да се купају, дан пре о томе известе. Претпостављају се нарочито они часови, код којих повремено изостајање извесног броја деце понајмање уди успеху у настави, ма да је искуство, међутим, већ доказало, да с те стране нема никакве штете. Деца одлазе у групама, које одговарају величини простора за купање; 5—10 минута после прве иде друга група, а одмах по повратку ове редом остале.

Послугу и помоћ мањој деци при купању врши један школски служитељ или његова жена, а надзор наставник или наставница.

Душирање у почетку не треба да буде топлије од 32°, и тада се оно осећа пријатно топло; топлије од тога, до 36°, још није штетно, али више температуре слабе већ напонску снагу крвних судова, нарочито код деце, код којих површина температура коже варира између 30 и 36°. При хладном душирању на свршетку купања температура воде; нарочито у хладнија годишња времена, не треба да је испод 16°.

Више од 3 минута душирање, по *v. Hösslin-y*, није пробитачно; $\frac{1}{3}$ тога времена треба употребити на сапушење и трљање, $\frac{1}{3}$ на испирање топлом водом, а $\frac{1}{3}$ на расхлађивање душом. Недељно је за одржавање чистоће довољно једно купање с душом, а у топлијим месецима је чешће освежавање сасвим на своме месту.

За све време купања деца треба да су под надзором. Не треба сматрати, да је купање свршено пре но што се употреби хладно душирање, јер је баш оно најбоља заштита од назеба услед тога, што се њиме изазива грчење (контракција) кожных крвних судова.

Највише се препоручује за почетак: купање у лето, ради поступног очвршћавања за зиму, а најподесније је време за то: пре подне; после подне је много незгодније, јер купање треба да је због ручка неколико часова доцније, а за децу опет није пробитачно, да излазе из кућа зими пре једног а лети пре пола сата по ручку.

Од одећа мушкарцима су довољне кратке гаће до колена, а девојчицама је потребна само једна кецеља исте дужине, која се натраг закопчава; затим што чупавији убрис за брисање и чешаљ за сваког засебно; кошуље за купање сметају јако прању тела. Мушкарци с дугачком косом, а девојнице све без разлике, треба поред тога да имају и по једну капу, која не пропушта воду. За одраслије девојнице препоручују се солице са уским покретним вратима, у које улазе са платненим огртачима за купање и остављају их тамо у нарочито за то намештене ормане. Завесе од гумираног платна и т. сл., брзо се кваре. Деца доносе своје рубље за купање или сама од куће, или их добивају, а то је много чешће, у школи. На сваки начин школа треба да даје сама сапун, и то најбоље, полутечан, а не чврст. *Прање сапуном* у таквим купалиштима је од велике користи.

* * *

На овом месту ред је, да са неколико речи пропратимо и *правилнике о купању* и да изнесемо бар један од њих у целини, јер ће се тако најбоље моћи умотрити одличне стране ове установе, а у исто време њиме би се доцније могло послужити и код нас.

Као најбоље за наше прилике изнећу *одредбе о купању ученика* за кенигсбершке школе.

1. Директор или наставнички колегијум стара се, да се сваки разред купа једанпут недељно пре подне, у одређени сат, *који не сме бити ван школских часова*. Оба нижа разреда не купају се. *Последњи час не може се за купање одређивати*. Распоред часова треба тако удесити, да настава не трпи отуда никакве штете. (У берлинском правилнику додато је и ово: да купање треба да буде у један дан за мушкарце, а у други за девојчице).

2. Учесће у купању је добровољно и допушта се само оним ученицима, који имају одобрења од родитеља или њихових старалаца; ученици се примају тек онда, када са собом донесу и потребно рубље за купање.

Деца, која су назебла или пате од чирева и скрофула, искључена су од купања; исто тако и девојчице од 12—14 година.

3. Они ученици, који се у разреду у почетку часа за купање пријаве, поделе се у три групе; прва иде одмах на купање, друга после 15 минута, а све остале, опет редом, после 15 минута.

4. За време одмора, после часа купања, остају деца, која су се купала, у разреду; прозори за време тога одмора не смеју се отварати. (Ова забрана зависи од доба године и непогодног времена, како се благотворни утицај свежег ваздуха не би сасвим збрисао).

5. За време великих школских одмора, у дане када се не иде у школу, као и у сувише топле дане у години, не купа се. (У те топле дане, истина, највећа је потреба и није шкодљиво купати се, само ако се температура воде према томе удеси).

6. Чаршав за купање треба свако дете са собом да донесе. (Много је простије, међутим, да се у самом купалишту даје све потребно рубље, обележено каквом значком).

7. У разредној књизи треба да има једна листа, у коју ће дотични наставник бележити колико се ученика за сат окупало; исто тако добро је, да наставник (наставница) за време купања оде бар једанпут на краће време у одећења где се ученици купају и види, да ли је све у реду.

И за *школског слугу* прописан је нарочити правилник. Он, у главном, води бригу о одржавању реда пре и за време купања, стара се о тачном мешању хладне с врућом водом (30° C.) и о одржавању чистоће у купалишту, рукује славинама и т. д. и т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Најзад, да изнесемо у кратко и податке о посећивању школских купалишта, који су приљени из извештаја појединих директора. По њима излази, да је број купача у једној таквој мушкој школи варирао између 50 и 60% од целокупног броја ученика. Недељно се купало око 300 деце, сваки ученик једанпут. А у зиму 1895/96 купало се у другој једној мушкој школи просечно 73%, а у женској у истом месту 39.15%; у трећој мушкој школи 74.73%, а у женској 47.2%.

Ово слабије учествовање женске деце у купању, објашњава се, поред бојазни неких матера да им деца не назебу, може бити, још и тиме, што је њима поред убруса потребно и друго рубље за купање, а најзад, поглавито, и тиме, што се она много више од мушкараца боје да једна другу гледају. Тој невољи могло би се доскочити, по мишљењу неких, тиме, *што би се собице за свлачење спојиле са просторијама где су душви.*

* * *

После ове врсте купалишта, која су за школе најподеснија, да пређем на *купалишта с басенима у затвореним просторијама*. Таква купалишта, која су удешена уједно и за пливање у затвореном простору и у нарочитим зградама, боља су од речних купалишта у толико, што се у њима може купати увек, без обзира на непогоде и доба године. Њих има нарочито по великим варошима много и деца, која иду у школу и која се њима служе, махом су из кућа добро ситуираних родитеља, те могу да подмире за њих потребне издатке. Тамо, где одраслији мушкарци одлазе у таква купалишта, морају она одговарати и свима хигијенским захтевима тим пре, што се за омладину најлакше лепе рђави примери. Опасне последице, које наступају после употребе нечисте воде у таквим купалиштима, доказане су у безброј прилика и случајева. Тако *Pfuhl* износи случајеве тифусне епидемије (врућице), праћене жутицом, а *Jäger* више случајева, у којима је купање у нечистој речној води било узрок разним болестинама. Ти примери довољно показују, како је дужност школске хигијене, да и код купалишта обрати строгу пажњу на здравствене погодбе свакад, када се прилика за то укаже.

На првом месту, код купалишта с басенима, треба обратити пажњу на ово двоје: на *чистоћу простора где се купа* и на *чистоћу воде*. Што се простора где се купа тиче, може се при подизању његовом потпуно одговорити хигијенским прописима, ако санитетске власти саме тим послом рукују и дотична уређења не оставе на вољу предузимачима. Пре свега треба имати довољно места, јер оскудица у томе, кад уз то још ваздуха и светлости у довољној мери нема, најчешћи је узрок нечистоћи.

За купалишта с басенима најбоље је да светлост долази озго али са стране (*Oberlicht*), јер се тако светлост и ваздух добивају у великој количини, пошто се потребна веза са спољњим ваздухом одржава. Тиме се

и захтеви *проветравања* испуњавају, кад се поред тога удеси да се и поједина окна могу отварати. *Под* треба да је цементиран или асфалтиран, како би се лакше чистити могао; овда онда треба га опрати сапуном и четком. Собице са завесама излазе у ходник поред басена; њих треба посведневно чистити, а простирке бар једанпут недељно и излупати.

Највећу пажњу треба обратити на *чистоћу воде за купање*. Да вода што дуже таква остане, треба удесити стално отицање горњих слојева њених, на чије место треба да долази друга, чиста вода. У том случају довољно је, да се сва вода једанпут недељно испушта из резервоара, који треба тада добро очистити. Одређивати *границу*, до које се вода за купање може употребљавати, незгодно је, јер прво, нечистом водом не треба се у опште за купање служити, а друго, услед тога већ, не може ни бити говора о каквом поређењу нечистоће.

Ако у каквом јаче похођеном купалишту број купача износи дневно на 250—300, онда се, наравно, и вода мора сваког дана мењати.

Не треба ни помињати, да у ходницима и собицама (кабинама) морају бити намештене *пљувачнице* за купаче, како се не би могао прљати под и вода за купање. Гадно је и видети кад пљувачка плива по води, да и не говоримо како је опасно, ако се случајно нечистоћа, спрана с тела и с басена, случајно кроз нос увуче или нехотице и прогута. Ови примери нека су довољна опомена свакоме. С тога родитељи треба, при избору купалишта с басенима, да буду врло обазриви, а наставници да не пропусте ни једну прилику, да ученицима скрену пажњу на здравствене погодбе скопчане с купањем у опште.

Штампане правилнике о одржавању чистоће треба да има свако купалиште с басенима. У јаче похођеним купалиштима ваља нарочиту смотру држати како над послугом у њему тако и над купачима. Само на тај начин владаће свуда најстрожи ред и потпуна чистоћа, а то су основи, на којима једино и почива целокупно питање о чувању здравља и неговању нашега тела.

Најзад, на завршетку, да не заборавимо ни *речна купалишта*. При подизању њихову треба обратити пажњу на избор реке и подесност места. Да се пре свега мора избегавати близина канала, који одводе варошку нечистоћу у реку, близу је памети. У том погледу су нарочито незгодна и опасна купалишта близу пристаништа, јер су она обично стоваришта најразноврснијег ђубрета, те је с тога брижљива оцена месних прилика за избор подесног места од особите важности.

Да окужена река може имати грозних последица по оне који се у њој купају и да често може бити узрок разним заразама (епидемијама) — поменуто је већ раније. С друге стране пак, искуство је показало, да купање у нечистим рекама у толико пре може бити штетно по здравље, у колико је спорији ток и висина воде, док су веће реке са бржим током

много безопасније, те је и подизање купалишта на њима и лакше и сигурније, кад се само претходно избере подесно место.

Школској хигијени је задатак, да води бригу о томе, да ученици при купању у речним купалиштима добију што чистију воду и да купалишта одговарају свима захтевима науке о чувању здравља.

Повремено облажење ученика при купању од стране школског лекара често је од велике користи. Само тако он ће моћи да оцени утицај купања на здравље њихово, а што је још важније да одреди колико оно треба да траје, јер нека деца не подносе купање у хладној води и после њега осећају се више изнурена и заморена но окрепљена и оснажена.

Лекарев поглед може најбоље пресудити, да ли купање треба скратити, или га треба сасвим забранити или допустити само у повећим размацима. Велика разлиčnost у телесном саставу потпуно оправдава захтевану пажњу. Она је нарочито потребна за време док се учи пливање, које се пре десете године ни у ком случају не сме допустити.

Сувишно задржавање у води често је узрок, да купање не окрепљује, но сасвим противно дејствује, те је с тога потребно и на то обратити пажњу.

Да је опомена о избегавању опасних места за купање потпуно на своме месту тамо где нема купалишта за пливање, сведоче многобројни примери, из којих се види, како су многи ученици били жртве само своје лакомислености.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЦРТЕ ИЗ НАУКЕ О ЈЕЗИКУ

О природи, постанку и развоју говора-језика

Лингвистичко-историски преглед

(СВРШЕТАК)

Сличност између престава, утисака и т. д. у правој смислу имамо онда, кад они имају неке састојке заједничке, а неке супротне. Оно што је исто бива издвојено и стопљено. Само се уочава оно што је заједничко, што је саставни део садржине у оба опажаја, у садашњем и у пређашњем. Нема потпунога познавања, зато бивају само неке црте уочене и запажене у оба комплекса, разлике остају неопажене. Овде имамо дакле непотпуно познавање према делимичној идентичности; али што се боље рашчлађују, што се боље деле наши опажаји — уз припомоћ чулних утисака и репродукције — распознавање је све одређеније, све прецизније.

Место њега долази *сазнавање, знање*, психички акт, који господари радњама свести у свих развијенијих људи. Ми сазнајемо или познајемо оно што се расветљује раније добивеним утисцима, делимично идентичним или сличним, и што се с овима стапа у један надражај. Потпуно нов утисак не изазива асоцијација по сличности. Много је више онога што сазнајемо него што распознајемо. Према закону сличности добивама преставе од многих ствари или утисака, т. ј. доводећи у свезу нове утиске с раније добивенима и тражећи ближе или даље сличности међу њима.

Познавање и распознавање може бити од две руке, у оба случаја од великога значаја за развитак свести. Тако чулни опажај изазива да се поново у свести јави други утисак, раније добивени. Лице једнога човека изазива да се јави лице другог; једна мелодија изазива другу. Овде имамо *сећање*, праву асоцијацију по сличности. Сећање се јавља, дакле, онда, када неки опажаји у свести изазивају да се у њој јаве други, који су раније у свести били, а с којима или имају неке елементе заједничке или су с њима били у истим комплексима и комбинацијама. Многе се преставе могу репродуковати и асоцирати, ако имају бар нешто заједничко, а према овом закону асоцијација по сличности. Нарочито је у језику веома знатна ова врста асоцијација. Тражећи најразноврсније и најситније црте сличности, везујући спољашње и унутрашње догађаје, који могу бити врло далеко једни од других, налазећи сродност и онде, где јој се човек никако не би надао, свест ствара од престава речи — имена заступнике читавих група престава, даље свеколико изобиље сликовних, пренесених — метафоричких израза. На асоцијацијама по сличности оснива се како ово богаство тако и упрошћеност у употреби језиковних израза.

Налазећи оно што је у елементима свести идентично, наши опажаји бивају боље објашњени, а налазећи оно што је слично и супротно — наше сазнање бива обogaћено. То је први корак у развоју нашега ума. Тако тражење онога што је слично и супротно чини да се извуку из усамљености поједини опажаји, психичке појаве, и да се доведу у свезу са свима другим елементима у свести. У целој нашој свести провлачи се преко небројено много прелазних ступњева и многих сплетова та сличност и супротност престава и других елемената свести. Ова је свеза између тих елемената чисто унутарње природе, и одређена је према самој садржини свести. Да се оствари ова свеза — то је посао спонтане делатности наше свести, др. р. треба у маси сабраних престава наћи оно што је слично, што ће се моћи удружити и стопити, тако да се рашчлани вас садржај свести на разнолике сличне елементе. У почетку се преставе нехотице здружују према сличности, т. ј. воља нема посла да одреди што је слично. Истом доцније намерно се траже идентичне особине, поред разлика. А кад човек стече подобност да говори, — асоцијације по

основне појмове, потребне да се искуству да облик. Оне су помогле да се стеку појмови о стварима, о суштанцији и њеним особинама, о „ја“ и „не-ја“ (о спољашњ. свету), појам узрочности и т. д., које треба за научне потребе критички обрадити, будући да су готово сви постали радом психичкога механизма асоцијацијскога. Асоцијације по сличности основа су нашем сазнању о правилности онога што јест, а асоцијације по додиру психичка су основа оним радњама научним које траже законе догађању. Ове асоцијације помажу репродукцију утисака и догађаја који заузимају време што стоји пре или после неке тачке, узете за границу у времену. Сличности може бити не само између ствари и њихових особина, него и између догађаја. Асоцирани догађаји по закону контигuitета (додира) могу изазивати, помагати и допуњавати један други.

По физиологији асоцијације се доводе на коезистенцију надражаја и на изазивање једних другима као на основу своју. Лакше је наћи „аналогон“ асоцијацијама по додиру у механичким процесима нервних централних органа, у оној координацији покрета, но асоцијацијама по сличности. Асоцијације по сличности везују ствари, које се никад заједно нису јављале, већ у којих су заједнички неки знаци, дакле не треба ни говорити о коезистентним тачкама, које би биле стожери кад постају асоцијације ове. Ну и оне имају психофизичку основу, премда мора бити друкчија но што је основа асоцијацијама по додиру. Између асоцијација по сличности и по додиру, исти је однос као између особине наше свести да чува и особине њезине да прима утиске с поља и да спонтано употребљава добивену грађу. У сваком се психичкоме комплексу, постају асоцијацијама по додиру, могу заменити поједини чланови аналогним елементима. Обе се врсте не разликују већом компликованосћу.

Коезистенција, сличност и сукцесија облици су у којима су садржине свести груповане, у исто доба и погодбе да се може извршити репродукција. Али све, што се с помоћу њиховом може репродуковати, не мора бити и репродуковано. Кад би сваки надражај, што у свест доспе, изазивао репродукцију ранијих стања, наступио би хаос, сама би се свест у своме богатству удавила. Да асоцијацијама разне врсте нису одређени правци самој репродукцији престава у нашој свести, не би ни било сталности, законитости у репродукцији. Од свега онога, што се може репродуковати и асоцирати, само део бива асоциран и репродукован. —

Репродукција и асоцијација стоје у многом до употребе у животу и не само до тога како је свест задобила своју садржину. Несталност у кретању асоцијација ограничавају *језик*, учење, редовно понављање одређених комбинација, и природни ток утисака и психичкога догађања — те им стварају одређене правце, асоцијативне центре, који ће уређивати и истицати једне преставе више од других. Свест свакога од нас располаже с много асоцијативних система, ужега или ширега обима, у којима неки елементи могу бити заједнички, и може стварати свеже између њих. Кад се

служимо једним асоцијацијским системом да остваримо неку жељу, да ура-
димо неки посао — између ових разних асоцијацијских система наступа пре-
кид, бива ограничено распоређивање секундарних елемената у нашој свести.
Ето за што један исти човек може не опажати грдне несугласице, које се
находе у његовој свести, једне поред других, — просто зато што су из
разних асоцијацијских система и што не могу бити у свести у исто доба, —
по једна након друге. Сад се може разумети зашто рад снаге која ре-
продукује много стоји до облика у ком су асоциране преставе и психички
појави, т. ј. до реда којим се преставе изазивају. У низу престава А, В,
С, D — В може изазвати С, и ово опет D; али врло мучно и ретко то
изазивање иде обрнутим редом. Тако се може разумети зашто у свести иза-
зивају сличне ситуације, истоветна места, слична осећајна стања увек оне
одређене састојке њезине, који су у њој некад били. Асоцијације одре-
ђују правац, у ком ће се асоцирати секундарни елементи у свести с осе-
ћањима и жељама. Не само потреба него и жеља, тежња чини некога
довијарним. Ове преставе утичу на све што с њима стоји у свези при-
влачећи га, тако да неки пут замене друге исто тако важне асоцијације.

Према овом што смо рекли сад се још јасније може формулисати по-
знати нам закон репродукције. Од оних елемената или психичких трагова
наше свести најпре се репродукују под утицајем нових надражаја они
који имају најјаче развијену асоцијативност. Неки психички елемент
или група таквих елемената добива ову асоцијативност или од садржине
или од њезине свезе с другим елементима, дакле или по сукцесији, по
коегзистенцији или по сличности, или од суме свих временских момената,
за којих је у души била. У првом је случају екстензивна, у другоме про-
тензивна количина. Најпосле на асоцијативност тих елемената има утицаја
јасност, одређеност њихова. Природа свести уопште одређује вредност
овоме закону. Јаки примарни утисци, осећаји, осећања и тежње не пот-
помажу асоцијацијску делатност. Кад човек осећа јаче физичко уживање
или бол, кад му се удови уморе од рада и напрезања, кад многи чулни
утисци вежу пажњу његову — онда му обично не „пада на ум“. Ово за-
борављање није отуда што је попустила асоцијацијска делатност; та свести
не може бити уопште бар без елементарнога јој облика, који претвара
чулни утисак у опажај. Али је у природи свести да у једноме времену
може у њој бити само једна врста престава, и, ако преовлађују примарни
елементи, — за секундарни рад не достаје јој снаге. И у раду асоција-
тивне делатности наше свести познати моменат несвеснога има велику
улогу. Догађаји и потребе у животу непрестано уносе у свест главне пре-
ставе — оне се јављају у исто доба када и најразноврснији комплекси
и у необичној екстензивној величини. Те главне преставе личе на оне
људе, који се познају с целим светом, свуда се виђају, непрестано их
спомињу — а не зна се за што.

Репродукција и асоцијација нарочито је осетна ноћу, у тами и у тишини. Сад се разуме зашто је потребна усамљеност кад треба *мислити*. Слепи имају дивно памћење и лаку репродукцију, јер у свест њихову не могу доспевати преставе преко чула вида, много се више пази на унутарњи него на спољашњи свет, чујно и кожно чуло у њих јако су развијени. Пошто немају чула вида, у њих преовлађује временска форма утисака над просторном. — Разговор, препирка, читање, и сваки рад који има одређени циљ, све што, дакле, није механично, већ што се према приликама удешава, све што је у стању покренути секундарне елементе — све потпомаже ове асоцијације. Потреба потпомаже досетљивост; спор даје говору живост и општроумност, туђе мисли утичу на прибраност наших, — све су то појаве психичке, где асоцијације имају прву улогу. И она психичка стања, после којих постаје јачи рад неврвнога апарата, раде у истоме смислу: репродукција опада због јакога умора, који слаби рад памћења. А спољашње дражи, на које не обраћамо пажњу, потпомажу репродукцију; освежавају свест; надражаји изазивани од примарних елемената преносе се на секундарне. На ток наших мисли, убрзавајући га, утичу музика, проповед, предавање, ако и не поклањамо њима сву пажњу; исто то вреди за гледање слика. Такве је природе и утицај алкохола, дувана, опијума, љубавних дражи, уопште афеката — само ако он не буде толико јак да укочи рад свести. Ови надражаји прибирају све оне елементе, који су у обичном току мисли далеко, раздружени. — Асоцијацијски системи, који у редовним приликама рукују репродукцијом, обично су одељени или су им свезе што их спајају неодређене. Али споменуте дражи остварују оригиналне комбинације од оних састојака свести, који се могу асоцирати, оне дају необичну живахност случајним утисцима, који обично не улазе у сферу престава при обичном току њихову. У репродуковању, кад дејствују јаче дражи, може се јавити место непосреднога посредан надражај. Кад се јави грозница јављају се опет, у грозници постале, фантазије; инпнотизовани се опомињу онога што су преживели за време хипнотичнога стања, исто то може бити у истерији и сомнамбулизму.

Сви споменути моменти лепо истичу значај асоцијација у развијању и снажењу памћења: свака се престава, која има више асоцијација, боље чува него ли која их има мање. Од двојице, који су се у истим приликама развили, лакше ће мисаону садржину усвојити онај који чешће и пажљивије размишља.

И „слободни“ се ток мисли, психичко бивање, оснива на овим законима памћења: на законима асоцијација и репродукције, т. ј. кад се једна за другом нижу слике утисака раније у свест доспелих а под утицајем спољашњих надражаја и унутарње асоцијативности њихове. Само тада нема утицаја други неки психички моменат, воља н. пр. Тада се у души слободно, једна за другом, нижу слике, догађаји, лица, места, јасније или неодређеније; у свести искревају давно угашена осећања; у уху зазвуче

речи, које су давно биле изговорене. Ову унутарњу сцену неки пут могу оживети, пробудити и речи, али се она и без речи може јавити. Не може се описати речима суштина чулног утиска и наша се сећања не могу речима потпуно исказати, нису ни потребне да се она јаве у потпуној јасности својој у свести. Тада као да у души гледамо; слика од стварности искри се у дубини духа, не фотографисана као у осећању, већ која се рефлектује на сто начина, без ограничености у простору и у времену, неприступна за спољашње везе, плод и игра унутрашњих веза. Али воља и ако нема удела у овом слободном току мисли, имају закони асоцијација. У репродукцији је пасивна пажња која се обраћа на јасније и живахније преставе. Надражај уводи у свест управо ону преставу, која је за то подобна по асоцијативности својој; воља не одређује која ће престава стати у жижу свести, ни од колике ће јасности бити.

О језиковним преставама и о њихову груповању можемо као допуну толико рећи, да се ни једна, доспевши у свест, не губи, а да не остави колики толики траг, који само у необичним приликама може поново избити у свести. Све језиковне преставе долазе у свест у групама. Тако се асоцирају гласови што се заједно изговарају с покретима говорнога апарата, потребнима за њихов изговор. Даље стварају се асоцијације гласова и покрета с преставама којима су знаци, симболи. Асоцијације имају пространо поље не само у области значења него и синтактичних односа, и то не само речи и њихових група него и читавих реченица с целокупном мисаоном садржином њиховом. Ове се разне групе престава, чији су елементи узети из спољашњег света, у души свакога човека организују у много богатије и сложеније групе, али то уређивање бива несвесно, с малим изузецима, и његови производи остају и даље у разитку човечјег језика и ума као врло активан чинилац. Целокупна се граматика своди на веће и мање групе изведене на асоцијацијама: различни падежи једнога имена чине и у свести једну групу, разна времена, начини лица истога глагола распадају се у мање групе не само по гласовима но и по значењу. Функција асоцира све именице, придеве, глаголе прилоге и т. д. у веће или мање групе. Једну групу чине све речи постале од разних корена истим наставком. Једну групу чине по функцији исти облици разних речи: н. пр. сви плурални и сингуларни, сви номинативи, сви генитиви, сви локали, сви пасиви, сви перфекти, сви конјуктиви, сви фреквентативи, сви каузативи, сви медијални глаголи и т. д. Исто тако асоцирају се и реченице по облику или по функцији. Ове се асоцијације по неки пут подударују с граматичким категоријама, научним апстракцијама, али то не бива увек.

ОБРАЗОВАЊЕ ЗАБАВИЉА

по РИХАРДУ РОТЕРУ

од

Анђелије Ађимовићке

(СВРШЕТАК)

V

Забавиље и настојнице деце

Још има на два питања да се одговори с обзиром на образовање забавиља:

1. *Колико* наставних снага захтева *једно* забавиште?
2. Треба ли курсе за образовање забавиља да узме у обзир и *дечја хранилишта*?

Министарски распис прописује, да „*једна* наставна снага може имати *максимално четрдесеторо* деце“. На другом месту означава се број *тридесет* као највећи број, колико препоручује и Фридрих *Сајдл* у своме „Катехвизису забавишта“. Ну, мањи или већи број зависи од месних околности. Чим се једном забавиште укорени, могло би се тако узети, да места с већим бројем становништва оснују и обдржавају *више* забавишта, а места с мањим бројем становништва само *једно*. Разуме се — где нису погодне околности, као на пр. где нема локала може се и у јаче насељеним местима и већи број деце допустити у *једном* локалу. Али у том случају треба *забавиљи* дати *једну помоћницу*, да би се деца могла по годинама *поделити у две групе*, и да би обе групе у исто време *биле у послу* и *имале надзора*. Другим речма: мора се удесити *двојно забавиште*.

Наш курс свакојако има и то на уму; али он је у главном обратио пажњу на *правилно* забавиште, у коме само *једна* особа врши наставнички посао, те се, према томе, *сва* деца у *једној* соби налазе, играју и раде. Овде нам искрсава једна могућност, да се може наћи, и, шта више, мора и *триети*, забавиште са *више* од *четрдесеторо* деце и са само једном забавиљом. За то се не сме приправницама *практична* студија *сувише* олакшавати; а то би било, кад бисмо *их* васпитали тако, да се за *једно* забавиште постављају по две. На шта се према томе мора пазити? На оно, што је неопходно! Приправнице треба да се вежбају у надгледању *неподелене* гомиле деце од четрдесет глава, било да деца вежбају своје тело *уређеном игром* у гимнастичкој сали, било да поучним радовима појачавају своје разне духовне силе у сали за рад. Дакле, наше приправнице добивају таку спрему, да се могу свуда употребити, да свуда буду добро дошле и да свуда буде њихов успех сигуран.

Друго је питање: да ли треба курсе за образовање забавиља да узме у обзир и *дечја хранилишта*? Па првом месту узмимо у помоћ мини-

WWW.UNILIB.RS

Устарски распис, који је дао главне „одредбе за забавишта и њима сличне заводе“. Параграф 26. ставља хранилишту у задатак, „да децу радничке класе прима на чување и да им даје погодно занимање, да их навикава на *чистоту, ред и морал* и да негује у њима *љубав према раду*“. Даље се вели у истом параграфу: „Треба поглавито на то пазити, да уређења одговарају модерним педагошким и санитетским захтевима и да свака школска настава у тим заводима потпуно изостане“.

Према овоме шта имају забавишта и хранилишта *заједничкога*? Пре свега навикавање деце на праву и истиниту *радиност*, јер је рад за богатога и сиромаша *извор* све спољашње и унутрашње среће, свега благостања и напретка. Даље је обојим заводима заједничко још и упућивање детета, да *се повинује великој одговорности*, дакле, спремање *будућег* човека за *друштвени живот у општини и држави*. Још је најзад заједничко обојим заводима, да односно уређења одговоре *захтевима данашње педагогије и хигијене* и да *се неминовно чувају ма каквога школскога учења*.

У хранилишту је, пак, васпитни рад много тежи; јер он захтева поред прекомерне љубави још и богато педагошко образовање. Најнижи сталежи, који су врло често веома ниско пали и подивљали, дају овим заводима највећи контингент деце. Према томе није ретко, да васпитању мора претходити *приштомљавање*, као што и сам министарски распис наглашава речма: „Навикавање на чистоту, ред и морал“. Хранилиште има према томе „поглавито карактер једнога дома за *неговане*“, док је, међутим, задатак забавишта, „виши, — задатак, који има да *образује*, и у опште складно да унапреди телесни и духовни развитак дечји, тако, да иста могу доцније с успехом похађати предавања на народним школама“.

Има поглавито *један* моменат, који се уочава у цитираном карактерисању разлике између забавишта и хранилишта, и који не може и не сме остати без утицаја на начин, како да ми наше приправнице образујемо. Хранилиште је — то ваља добро запамтити — *поглавито* дом за *неговане*. *Поглавито!* Јер су деца од раног јутра до мрклог мрака *непрекидно* склоњена у азилу, отвореном за нејаки нараштај „сиромашних и бедних“; склоњена, „да не би имала прилике да виде и чине зло“. Забавиште на против, и ако и оно почива на човекољубљу, има бар делимично другу тенденцију. Оно *не замењује*, него само „потпомаже и допуњава“ домаће васпитање; јер у забавишту се не задржавају деца више од 4—5 часова дневно, где се поред поглавите пажње на *негу* још спремају, *без учења као у школи*, за похађање основне школе.

Па зар не треба и деца каквог надничара или праће да се спремају за основну школу? Заиста треба, али не, као што се то у великој већини хранилишта до сад дешавало, на тај начин, да се рачун, читање и веронаука сматрају као *наставни* предмети, и тиме само заглупљује један дечји мозак. С тога је строго у дужност стављено нарочито онима, ко-

јима је стало до одржања таког *хуманог завода*, да у смислу данашње потребе за реформама, „све на то употребе, како да се ова дела *слободне љубави* једном напредном реорганизацијом учине *независна од случајности* и да постану нешто *стално*, чему не сме недостајати „*основни принципи*“. Они морају моменат педагошки, који тако мало узимају у обзир, истаћи јаче, но до сада“.

Потпуно исто то захтева и министарски распис, којим је пропраћено уређење забавишта, тражећи, да се што пре *хранилишта*, која постоје, претворе у забавишта с обзиром на педагошке потребе.

На жалост, показало је данашње искуство, да је та министарска жеља до сада остала неуслишена, као да су за ово сви меродавни фактори глуви. Човек не може да се спријатељи ни са чим новим, зашта нема воље да га позна, и све се више ограничава на *старо*, на *шта се научно*. Надати се, да неће бар од сад више чекати окружне школске власти, да ће бар *основе забавишта према могућности* увести у *хранилишта*, те да тиме стеку себи „*знатне заслуге*“ у смислу жеље највише школске власти.

За то је, пак, потребна једна забавиља, и то *добра забавиља*; јер је реч о томе, да се *хранилиште* претвори у *народно забавиште*, један *хуманитарни завод* да се претвори у *васпитни*. То може надзорним органима само тада испасти за руком, ако „*покрајине, школске области, а нарочито месне општине, предузму оснивање јавних забавишта*“.

Да покушамо објаснити положај забавиља у тако званом *народном забавишту*.

Пре свега морамо бити на чисто с циљем децјег хранилишта, које треба да се преуреди и према савременој потреби преобрази. Ако се хоће, да *дотична васпитачница* с успехом дела, она *не сме цео дан бити упрегнута у посао*. Она се не сме лишити онога слободнога времена, које јој је потребно за *њено сиремање*. Јер она мора о ономе што хоће с децом да предузме, нарочито пак о *причи*, савесно да размисли, не ослабајући се на тренутно надахнуће, баш као и учитељ са својим предавањем. Ја велим нарочито причу, јер ова, по *Köhler*-овим речима, заслужује да се слави „*као најлепше средство за образовање здравога погледа на предмете и појаве у природи, за образовање говора и читаве поворке других сила и подобности децјег духа*“. Забавиља мора, ако хоће да њено *делање* има жељена успеха, и пре и после подне уносити *главне моменте свога рада* и све *важније појаве* код деце у нарочиту књигу, која је за то спремљена, и која би се могла назвати „*дневник искуства*“. То треба да чини, да би на тај начин добила корективу за исте или сличне случајеве. Тиме она врши непрекидну контролу над собом и упућује себе свакога дана и часа на савесност. Још јој се мора допустити, *да се често састаје с главнијим и претиостављеним личностима*, биле то правничке (као општинске власти и женска друштва) или физичке (као лекари и

WWW.UNILIB.RS

инспектори), те да с њима претреса све утицаје, који чине да завод напредује или пати, те да би се они или још погодније удесили, или уклонили. Најзад јој се мора дати слобода, да се за свој позив даље образује и да се упознаје с главним напрецима на пољу васпитне науке у опште, а нарочито педагогије забавишта. Јер и она не сме душевно беспосличити иначе јој грози опасност да је време претече и прегази, те да постане забавиља, која уображава, да је свога учитеља „мајмунски копирала у свему, па и како се он искашљује и пљује“.

Из овога лако је извести, какав положај треба да заузме главна васпитатељка у *народном забавишту*, и на који би се начин набавила још једна нарочита *хранитељка деце*, чији би задатак био у томе, да буде при руци са својим помагањем, и да, *пored прописаних часова за игру и рад*, још zgodним начином задовољава нагон радљивости у деце, коју би она надгледала. *Прве* погодбе, које би морала да испуни и хранитељка, пре но што ступи у праксу, јесу: морална непорочност, окретност, као и природа весела и без страсти, за тим дар и наклоност к децјој игри. Све смо ове особине претпоставили и код забавиље. Што се тиче осталих квалификација требало би захтеве свести на што мањи број. Требало би сматрати за довољно, ако поред непрекидног вежбања у практичноме забављању зна добро да чита и да пише; ако зна Фребелове игре; ако зна лепо да пева децје и материнске песме; ако познаје најважнија правила о чувању децјег здравља; ако зна најглавније ствари из јестаственице и историје; ако зна, да поново лепо прича оно, што је већ причано; и ако би имала потребне извежбаности у женским ручним радовима, нарочито у везу и у криљењу, јер треба имати на уму, да код тако мале деце могу често преко целог дана да страдају хаљине, а треба се сетити матерâ, које грцају под теретом служења и рада за опстанак.

Најозбиљније и својски се препоручује женским друштвима, којима у многим местима припада дужност надзиравања у *хранилиштима*, да предузму потпуно претварање последњих у *права народна забавишта*, и то што пре то боље. Непојмљиво је противљење њихово у погледу ове новине, која тако јако додирује човечју срећу. Женскиње, било оно старо или младо, веома је склоно не само да мења облик, већ и да се *нагрђује* и да се без промишљања одаје на моду, која се тако брзо и самовољно мења, на рачун попустљивих мужева. О томе се можемо уверити по црквама и концертима, на шеталишту и на игралишту! Боље би било, кад би оно сматрало *народно образовање* за моду, иза које *не сме изостати*, за моду, која уводи нешто боље, па према томе и *лепше* на место ружнога и *застарелога*. Не сме се изгубити из вида, да очајне домаће неприлике радника и сиротиње чине велике препреке образовању хранитељака или настојница баш из тих кругова, јер невољом притешњени родитељи морају да мисле *само* на зараду, те не могу да

остављају својој деци довољно времена за прибирање потребнога знања. С тога би најпогоднији били ва образовање подобних хранитељака *домови сиротне деце*. Они би требало тако да се уреде, да забавиште у њима чини главни део и да се девојке, које су навршиле *петнаесту* годину, и које имају дара за сходно поступање с малом децом, образују теоријски и практично према пређе наведеном плану. Жене, пак, које при тим пословима човекољубља хоће и треба да дају *меродавну реч*, морају пре свега имати искуства у потпуном и разумном образовању своје рођене деце. Ако то није случај, то треба те жене тек сада озбиљно да се заузму, да стеку потребно знање, преко потребно за њихов филантропски рад, *дужим посматрањем* рада у једном уређеном забавишту, и *дужим и пажљивим слушањем* предавања каквога педагога, који иде с потребама свога времена. Оне не смеју „себи ласкати, да су Божјом милошћу рођене као васпитачице“, и не смеју живети у заблуди, да је васпитање деце лако, тако, да оне за то „не потребују нарочита знања и умења, но само свој тако звани природни разум, који је понајвише неразум“. Оне не смеју заборавити, да се баш у забавишту не смеју употребити ни *незреле* ни *презреле* и зато потребама садашњости недорасле снаге; јер је *забавиште* изабрано за високи позив, да сачува од покварености и застоја дете, ту „највећу велељепност стварања“.

VI

Завршна реч

Нека би у пређашњем одеку изнесени погледи помогли, да се остваре корисне намере законодавства и владе! Том жељом завршујем. Али, ипак не могу, пре но што се растајем са стручним читаоцима, а да дубоко не захвалим свима учитељима и учитељицама, што су с највећом оданошћу и најтоплијом ревнишћу потпомогали тежњу, да се добију темељно образоване забавиље, на које се можемо ослонити у сваком погледу. Нарочито признање и нарочиту захвалност заслужује сама *забавиља*. Њој је и био поверен у нашем курсу најбитнији и најважнији део задатка, који је требало решити. Будан дух, изванредан дар, весела нарав, тактично понашање, које се одликује предусретљивим опхођењем и женском нежлошћу, практична умешност и неизвештачена стална љубав према деци, — све те особине ове забавиље, спојене још с ретким одушевљењем за свој око себе повучени делокруг, и потпомогнута примањем сваке оправдане реформне идеје, те особине омогућише, да се с приправницама постигну успеси, који учинише, да се они часови, које сам проводио сваке седмице међу децом и наставницама, претворе у праве часове уживања, дајући ми устостручену накнаду за понеки јад и чемер, којима свакидашњи свет воли да загорча часне жеље и намере. И поред моје седе косе ја се осећах подмлађен међу мојим питомицама. То је

Божја милост, за коју му благодарим, и ради које врло радо допуштам да ми се насмеју и да ме и смеју они, који у својој ограничености не могу да појме, како то да човек не изабере, као они, широк и угажен друм и да шета по њему, него може да изабере такве путеве, од којих они сами, из страха према умору и напрезању, зазиру.

За мене *није куцао сат*, док сам био на дужности, а нарочито док сам учио будуће забавиље. Ја сам био у свом позиву *срећан* и нисам се осећао везан за време, него увек за онај прелаз, који за мисаоног педагога постоји између његове обичне свесности и највиших интереса. Па и приправнице су биле срећне. Све, па и мање даровите, водиле су само рачуна о *садржини* времена, а не о *самом времену* и *протицању* његову; јер оне су биле богате у ономе, што интересоваше њихове главе и срца. Ово је посведочавало племенито и пуно пожртвовања надметање, и онај неуморни труд, да не пропусте **ни** једну реч, ни један миг. Свакад, кад их гледах пред собом, како са светлим очима и задржаним дисањем седе и сваку речену мисао гутају, да би је одмах записале у своју свеску, — свакад се у таквој прилици сећах речи, које је писао *Дистервег* Фребелу пре двадесет и пет година: „Поуздај се у ту малу гомилу“, — подвикну он готово у заносу реформатору васпитања, који је највише клеветан: „У Камбургу и у Либенштајну видео сам их око тебе сакупљене, те љубазне, миле и веселе детињске девојке, које хоће од тебе, *човека*, да науче, како треба с децом у првој младости поступати, да би се *природно развила*. То је био диван приказ“. И кад сам видео наше приправнице, како се крећу међу децом, постајући и саме деца и задубљујући се у дух приче и игре, тада сам тек истински познао, како су *језик* и *игра* као васпитни фактори од великог утецаја, — први, што *обрађује* и *развија чулне представе*, и други, што *то обрађивање посматрања позитивно потпомаже*.

Ваш у тренутку, кад ове редове пишем, добих писмо од свога пријатеља из Габела у Чешкој. Овај озбиљни човек, који се брине за добро и срећу човечанства, путујући званичним послом, прича о утисцима, које је добио услед „распадања пропалог господарства и напредовања сељачког благостања“, и закључује патетично: „И човек је ипак манит, те хоће да створи нешто *стално*? Старо пропада, ново се подиже; па ко не би очајавао са својим трудом и упињањем, кад се тога сети?“ Да сам већ одговорно, то би се мој бољећиви пријатељ ваљда овако утешио: „Гледај, мој стари, ја сам од оних, који *не* очајавају. Нови живот цвета из развалина; тај нови живот претпоставља стари, битисани живот; јер *само живот може и оист да створи живот*. И мислиш ли ти, да се *и*неу *духови будућности* вили око разваљених замкова и око опустелих кубета црквених, док су се још у пуном сјају небу уздизали? Мало се савременика уздиже изнад масе, која се чврето припила уз оно, што је наследила и са собом донела; али та мањина је *најбоља*, а — „ко је угађао најбољима *свога времена*, тај је живео за *сва времена*“.

У том смислу је и Фребел живео *за сва времена*, ма да му је мало непадало за руком, да задатак, који је сам поставио, *јасно* схвати. Што су философи старе Грчке мислили у погледу васпитавања деце; што је хришћанство у принципу остварило односно небесног царства деце; што се педагогика као наука од времена Лутерова старала да оснује у теоријама, пуним историјске одређености, али ипак више за *целокуино поље васпитања*: томе се хоће данас да да *облик и боја*; хоће се, велим, тиме, што се тежи, да се одржи интересовање за један *најважнији* и *није тежи* део васпитања, — интересовање, које је „стара будала из тириншке бање Либенштајна“ подстрекао својим духом и искреношћу осећања. То хоћемо и ми. Да како, да још увек противници „нове“ васпитне методе јако осећају дејства пруског министарског рескрипта од 7. августа 1851. год., који је хтео да дискредитира забавишта као „један део Фребловог *социјалистичког (!) система* и због тога што се тиме хоће младеж да образује *атеистички (!)*. Па и до овога тренутка нису ти исти ништа пропустили, што би изгледало да упропаштава популарисање и ширење забавишта. Нека се шире они са својом милом им *глупошћу*; будућност ипак припада онима, на чијој се застави васпитавања на далеко сија права хришћанска изрека: „Ходите, пустите нас да за децу живимо“, написана словима најјаче љубави. Па како и да не? Оно, што је у истини добро, обарало је све препреке, које је постављала *накост* и *глупост*, да би сузбила добро. Све ово, што је нашим курсом за образовање забавишта створено, победиће у скорим временима, и *повући ће* за собом *неодољивом силом* и оне, који, држећи се *омињених старих навика*, мисле, да се ту ради око нечега *новога*, што би стајало у противречности с друштвеним традицијама и с признатим основним правилима педагошким. Њих треба прво уверити, да је с Фребловом идејом исто тако као и с — Колумбовим јајетом; и ми се смемо надати и смемо очекивати, да ће се то уверење свуда онде укоренити, где наше *приправнице дођу*, „да надгледају и негују *млади нараштај*, који је Бог по своме подобију створио“. Шлески земаљски шеф 16. маја пр. г. приликом отварања забавишта, спојеног са државном женском учитељском школом у Тропави, дао је израза истој нади и истом очекивању речима: „Нека би овај завод, који данас отварамо, *наскоро унео свој благослов* у породичне кругове наше вароши. Он ће га *раширити и изван варошких граница Тропаве* по свој Шлезји, и то *преко приправница*, које ће, пошто се спреме у овом забавишту, за то се *својски заузети* у своме будућем животу и позиву“.

Благотворни утицај забавишта неће се само у Шлезји опазити. Он ће се *велеленио показати* у целој Аустро-Угарској, чим се само буде образовало довољно забавишта, *које нису странкиње*. Он ће се још и тиме показати, што ће се *опријатељене породице сложити*, да своју децу купе час у једној, час у другој кући у *заједничке игре* и *заједнички рад* под

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

надзором матера и под управом једне педагошки образоване водиље. Прва последица овога биће та, да ће се не само разумевања у погледу на задатке и циљеве образовања укоренити и раширити, него ће и нека, за сада ретка, ревност за људске и друштвене културне интересе заузети најзад све нежније духове; та ће ревност, велим, тако снажно продрти у породични живот, да ће чак и *матере будућности*, које припадају вишем социјалном сталежу, тражити у заводима за образовање матерã оне побуде осећања и духа, које ће их учинити подобним, да деци још овде на земљи отворе небеса и да као прави анђели љубави чувају рај невиности. Онима пак, који радо развијају лажне нарави и наклоности за завист и оговарање; који воде не баш часну борбу противу забавишта, које по своме наопаком схватању називају „нобл“; који воде нечасну борбу против оних, који се труде, да изведу и практички остваре Фреблову идеју, уверени о њеној правој вредности: тима, велим, шанућу на уво ону историјску реченицу енглеског краља Едуарда III: „*Honny soit qui mal y pense!*“

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи. Скупио их и на свијет издао *Вук. Стеф. Караџић.* (Државно издање). Београд. Српска Краљевска Државна Штампарија, 1900. 8°, стр. XV и 496.

Народне су умотворине од врло великога значаја за познавање духовних одлика народа, у коме су постале. Оне су, као и свеколика књижевност једнога народа, верно огледало духа, правца мишљења и карактера народнога. Народне пословице, пак, имају нарочити значај за познавање духовних одлика народа, у коме су постале: оне су израз мудрости народне; оне су резултат народнога искуства, до кога је овај дошао у својем животу, у најразноврснијим приликама. Народне су пословице у усменој књижевности оно, што је наука у писаној књижевности. Зато им и поклањају особиту пажњу сви који се баве о проучавању народних умотворина.

У нас се врло рано почела поклањати пажња народним пословицама. Још у прошлости столећу прикупљао их је и у Бечу штампао (1787. године) Јован Мушкатиновић. Али Вук је био први, који је у нас умео како ваља да уочи значај овога облика усмене књижевности, и који је почео интензивније радити на прикупљању њихову, као и на прикупљању народних умотворина наших у опште. Пословице је врло тешко бележити, теже но и један други облик народних умотворина. Зато је и Вуку, поред свега његова доброга познавања и живота и језика нашега народа, било потребно пуних двадесет година бележења и прикупљања, на да може објавити своју збирку народних пословица (на Цетињу 1836.). Ова тешкоћа у бележењу народних пословица поглавити је узрок и томе, што је Вукова збирка пословица (друго, бечко издање од 1849. године) и сада још у нас најпотпунија и обимом највећа збирка народних пословица.

За педесет година, колико је времена протекло од другог и последњег издања Вукове збирке пословица, ова је књига постала врло ретка, тако ретка, да је до ње тешко могло доћи чак и оно мало људи

Уу нас, који се не само интересују нашим народним умотворинама, већ их испитују и проучавају. Ново је издање Вукових српских народних пословица било, дакле, врло потребно, и годинама је жељно ишчекивано. Зато нека је усрдна хвала свима онима, који помогоше, да ово државно издање Вукових пословица угледа света.

Ово државно издање „Српских народних пословица“ приредио је за штампу професор *Сима Н. Томић*. Он је за основицу овога издања узео друго, бечко издање Вуково (ово је нешто потпуније од првога — цетињскога, и без многих грешака, којих је било у првоме издању), умноживши га с једном хиљадом пословица, нађених у Вуковим хартијама.

Ово ново издање приређено је потпуно онако као што је и Вуково издање: све су пословице (и праве и узречице — „у обичај узете рјечи“), без обзира на значење, поређане азбучним редом; пословице су штампане кружнијим а тумачења ситнијим словима. Од бечкога издања разликује се поглавито тиме, што су у овоме новом издању све пословице обележене редним бројевима. Нове пословице, унете у ово издање, разнога су порекла, те су према томе и бројеви, којима су обележене, штампани из других слова, а не из оних из којих су бројеви уз остале пословице; уз оне пословице које није Вук сâм записао стављено је и име њихова скупљача. Ово је издање умножено пословицама: које је сâм Вук био унео у свој ручни примерак „Српских народних пословица“, а који је нађен са осталим Вуковим књигама и хартијама, донетим из Беча; пословицама, које је Вук унео у друго издање свога „Српскога Рјечника“ (последње издање „Српских народних пословица“ Вук је штампао у 1849. а друго издање „Српскога рјечника“ штампано је 1852. године); пословицама, које су Вуку били послали његови помагачи у прикупљању народнога блага, а које су му стигле после бечкога издања пословица; узете су неке пословице и из Вукове писане збирке, а које Вук није штампао из разлога, из којих у друго издање „Српскога рјечника“ није био унео ни *verba obscoena*.

Тако је ово државно издање, и ако још доста далеко да буде *потпуна*, а оно сада најпотпунија и обимом највећа збирка Српских народних пословица, и то ће и остати, у то верујемо, све до појаве какве потпуне збирке наших народних пословица, коју ћемо на сваки начин, временом, добити, као што смо већ добила (још 1877. године) доста потпуну збирку Српских народних заговетака (Оглед Ст. Новаковића, издање Чушићеве задужбине).

Приређивачу овога издања нема се шта приговорити, сем оних омахака, које је сâм уочио и поменуо у своме поговору. И ово је издање, као и издања осталих Вукових збирака народних умотворина, приређено потпуно према издању Вукову. Али морамо жалити, што Одбор за издавање Вукових списа бар при издавању пословица није у неколико одступило од

начелне одлуке за издања Вукових списа: да ова, нова издања Вукових списа буду што приближнија самим Вуковим издањима. Да се овом приликом од овога начела само мало одступило, приређивач је могао, и ако не с малим трудом, пословице распоредити у групе, према значењу, и тако их штампати. Тиме би необично много био олакшан посао свима, који се буду служили овом збирком пословица.

За оне „масне“ пословице чини нам се, да их није требало у ово издање уносити, кад их већ ни Вук није био штампао. Ова збирка не би тиме много изгубила од своје потпуности, као што се ни иначе не би много изгубило изостављањем тих пословица, јер су оне, у колико су могле бити овамо унесене, од оних, које су најмање карактеристичне као огледало духовних одлика нашега народа. Њих је требало изоставити у толико пре, што и поред оправдања у речима Јак. Грима (*naturalia non sunt turpia*) у ово издање пису могле бити унесене и оне још „масније“ пословице, којих је, на сваки начин, било у Вуковој рукописној збирци.

Само издање, рекли бисмо, могло је бити боље с техничке стране. Нарочито је ваљало водити рачуна о томе, да ће ова књига отићи и тамо, где нема коричара, да се књига може одмах боље увезати, те је требало, ма и најслабијим концем, прошити књигу, а не дати је читаоцима овакву, да се разлиста и растури чим се први пут отвори. Да је среће, књигу не би ни износили на продају, ако није чврсто увезана; али кад то већ у нас није могуће, онда ваља бар табаке како тако прошити, да се књига колико толико сачува од брзога пропадања, а никако се не би смела у промет пустити књига, у којој су табаци само којекако слеplени и у корице умотани, као што је ова књига опремљена међу читаоце.

Вукове збирке народних умотворина саме се собом препоручују; али опет не можемо, а нарочито не нагласити, да без њих, па дакле ни без ове збирке пословица, не би смела бити ни једна српска школа, па ни једна српска угледнија кућа.

— члѣ

Српски фолклор. Написао *Тих. Р. Ђорђевић*. Оштампано из „Караџића“ за 1900. год. Алексинац. Штампарија Мате Јовановића (у Београду?), 1900. 8°, стр. 18.

Велики народни покрети, који крајем прошлога столећа онако силно потресосе готово све јевропске народе, учинише да се на многе моменте и чињенице у животу почиње друкчије гледати; тада се пробуди и интерес према народном животу и свеколиким карактерним одликама тога живота, — чему до тада није готово ни мало пажње поклањано. Живот простога народа у брзо поста предметом најмарљивијих испитивања и свестранога проучавања, и као последица тога великога интересовања за народни живот јавља се читава једна научна грана, данас већ

WWW.UNILIB.RS

много развијена и врло важна за боље и потпуније познавање целокупнога културнога развијања и напредовања човечанскога.

Ми, Срби, били смо срећни, те смо у томе времену, кад се с највећим интересовањем приступало свестраноме проучавању народнога живота, имали Вука, који је, мимо свеколики остали плодни рад свој на српскоме језику и правопису и српској историји, својим многобројним радовима на познавању народнога нам живота био положио широк и чврст темељ фолклору у нас, — тој новој научној грани, која има задатак: да проучи све оно чиме се карактерише живот једнога народа. Вук је много урадио за српски фолклор, али није могао ни доспео да на темељу, који је био поставио обилатим прикупљањем разноврснога градива за потпуно познавање народнога нам живота, подигне и читаву зграду. За то није ни била довољна снага *једнога* човека. За тај посао потребно је и много времена и сарадња великога броја вредних посленика. Вуков је рад на српскоме фолклору ваљало, дакле, продужити, и то оном интензивношћу, којом је Вук радио. А тако, на жалост, није било. На српскоме фолклору није продужен рад у оним размерама, како је то Вук био почео радити, и како се по самој природи овога посла морало радити. Али то што на српском фолклору није, у довољној мери, урађено у своје време, ваљало би урадити сада, докле у опште за тај посао није још сасвим касно.

Овом књижицом проф. Ђорђевића хоће се да истакне значај српскога фолклора, да изазове што веће интересовање за њ и подстакне на што интензивнији рад на прикупљању разноврснога градива за познавање народнога нам живота.

После увода, у коме се износи у најкраћим цртама преглед досадашњег рада на српском фолклору, у овој се књижици говори о потреби, да се што пре почне систематски радити на српскоме фолклору, па потом о значају фолклора у опште а српскога фолклора посебнице.

Потреба за систематским и што интензивнијим радом на српскоме фолклору тако је уочљива, да је довољно само указати на њу, па да је одмах сви увиде. Ми већ стојимо на размеђу двеју култура, које се нечујно али упорно боре о надмоћност; наша народна култура, оличена у народним умотворинама, народној медицини, народноме праву, народној философији, народним обичајима, народној музици и „свему у чему се дух и индивидуалност народна испољава“, ухватила се у коштац са страном културом. Борба је неједнака. Страна ће култура победити, а после те победе несташе и најкарактернијих знакова нашега правога народнога живота. Надмоћност стране културе већ се осећа. Консерватизма, којим се наш народни живот годинама и вековима држао, већ нестaje; многе одлике нашега народнога живота већ се губе. Процес мењања, који се под утицајем многих страних примеса већ врши у нашем народном животу, бива све бржи. „У новије доба пропада народно благо страшно брзином, као да га односи вихар модерне културе. Што је још прије

педесет година живело и цвало, то је данас већ мртво⁴. Стари се обичаји већ губе. Врело наше народне појезије, некада тако бујно, почиње већ усахњивати; народна музика наша већ је помућена звуцима, донесеним са стране; наша народна ношња све се више губи. Самим развићем и све већом мешавином нашега народа са страним културнијим народима наша је стара култура осућена на смрт. Ми је не можемо очувати у животу; али можемо сачувати спомене те старе културе наше, не путивши да нечујно изумре оно, што је било некада, на је још и сада, карактерно обележје нашега народа, духовна тековина његова. А можемо очувати спомене, ако сад одмах, без одлагања (тако карактеристичнога за наше учашће у многим пословима), приступимо бележењу и објављивању свеколикога народнога блага, у колико већ није пропало, и бележењем свега онога, што је карактеристично за наш народни живот.

Фолклору, дакле, треба и у нас да се поклати најозбиљнија пажња, у толико пре, што је фолклор у опште, а српски фолклор нарочито, од врло великог значаја. Фолклор нам „даје могућности да провикнемо у душу народну, да се упознамо са представама и идејама које га покрећу са појмовима које је наследио или створио или позајмио и са начином како се све то преобразило у свести народној, како се променило, како је узело свој облик, различит од облика појмова других народа⁴. Српски, пак, фолклор од нарочитога је значаја и за науку у опште и за нас посебице. За науку има особити значај, „јер је још доста свеж, те његово испитивање и проучавање може објаснити и расветлити многа питања која су у свези са теоријама о постанку и развоју народних умотворина. Он је могао сачувати такође трагове заједничкога живота народа, који су у других народа ишчлели“, а упоредно проучавање фолклора „открива често пута неочекиване међународне везе, за које не зна документарна историја, кроз њега се може често врло дубоко погледати у прошлост“. Важност српскога фолклора повећава се и тим, што је српски народ наследио културу народа, које је затекао, дошавши у земље, које је населио; живећи у непосредном суседству с Византијом, једном од најкултурнијих држава у средњем веку, српски је народ донекле био носилац византијске културе и био у култури посредник између истока и запада; живећи дуго под Турцима, био је преко њих изложен утицајима источњачке културе. Проучавањем српскога фолклора могу се, дакле, пронаћи многи врло важни помени за познавање духовнога развоја и многих других народа. Али проучавање српскога фолклора за нас Србе још је од већег значаја: у нашем језику сачувано је „пуно градива за познавање нашега живота у прошлости, наше културе, нашега додира са странцима, њиховог утицаја на нас“; наше народне умотворине сачувале су нам најстарије трагове из митологије, оне су и израз народнога појимања и разумевања многих ствари (народнога суда, народне философије, народне историје); оне обухватају целокупни живот и

WWW.UNILIB.RS

мисли нашега народа, целокупну историјску свест, тежње и национално осећање. У нашем народном предању очувани су многи врло драгоцени помени из народне нам прошлости, о појединим догађајима, личностима, местима, и много пута ће историку врло zgodно послужити за стварање што потпуније слике о коме важном моменту из прошлости. И народна музика наша има свога значаја, јер је у њој пуно карактерних прта народних. Народна ношња је израз народнога укуса и лепо је огледало народне индивидуалности. Не мањи је значај и обичаја правних, медицинских, технолошких, привредних, сточарских, ловачких и других. Мимо све ово српски фолклор има етички и политички карактер, а у њему је и неискрпно врело за многе књижевне и уметничке производе. Зато је и огромна штета, што до сада нашем фолклору у нас није поклањана довољна пажња, услед чега је поглавито и дошло то: да многе гране наше књижевности не почивају на чисто народној основи; да се наши књижевни радници још не надахњују, у довољној мери, творевинама народнога духа; да наша књижевност није још потпуно народна и не служи потпуно народним потребама.

Проф. Ђорђевић лепо вели: „Ми очекујемо од изучавања свога фолклора: језика, обичаја, умотворина народног живота и т. д. коначни препорођај своје књижевности, која ће тек онда почети стварати велика дела, кад српски књижевници буду стали на српско земљиште, кад се престану напајати са туђих ненародних извора. За основ наше књижевности ваља да послужи народни извор који нам даје толико градива и толико надахнуће“. Овога ради предлаже, у овој марљиво и ваљано израђеној књижици коју приказујемо, да се и код нас створи „једно средиште коме ће бити задаћа да прикупља, проучава и обелодањује градиво из српског народног живота, обичаја и предања и све оно што се на то односи“, да оснујемо, дакле, *Српско фолклорно друштво*, „ако хоћемо да учинимо услуге своме народу, ако хоћемо да учинимо услуге науци, ако хоћемо да останемо верни раду оца нове српске књижевности која се преко фолклора заснова, ако хоћемо да будемо своји“.

Ову књижицу проф. Ђорђевића најтоплије препоручујемо пажњи читалаца Просв. Гласника, желећи: да их она, својом садржином, што више заинтересује за српски фолклор и рад на њему.

Дач.

Из српске историје. Догађаји и личности. Написао *Миленко М. Вукићевић*. Београд. Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица, 1900. 8°, стр. 111.

Сваки лист наше народне историје, и старе и новије, испуњен је споменима о многим знаменитим синовима нашега народа, који се обесмртише преданом службом своме роду. Ови многобројни спомени о

Толѝким заслужним људима нашим драгоцен су доказ о животној снази српскога народа и најпоузданије су јемство за народну нам будућност. И у данима највећег искушења Србији ће се кренути напред на боље дане, при помену ових заслужних људи својих, који су и мученичким венцем засведочавали велику љубав своју према своме народу. Тешко нам само пада, што су спомени о многим нашим знаменитим људима још прилично увијени тамо, незнани онима, које ти наши великани задужилише вечитом захвалношћу. Неки од наших радника на нашој народној историји махом имају пречих ствари, по што је расветљивање *светлих* момената у народној нам историји и изношење помена о заслужним људима. Али, нисмо ни без оних посленика, који марљиво проучавају многоструко градиво за нашу историју и тако нам осветљавају страну по страну њену.

У заслужне посленике на нашој историји иде и писац књижице, чиј натпис горе исписасмо. Он већ неколико година ради, полако али непрекидно, на пољу српске историје, расветљујући поједине моменте у народној нам прошлости, дајући нам о многим догађајима и личностима из наше прошлости и лепе и потпуне слике.

И у овој је књижици низ лепих слика о знаменитим догађајима и личностима. Сlike су из новије наше историје. У њима се износе марљиво прикупљени помени о овим заслужним људима нашим: *Каштану Кочи* (Петровићу, Анђелковићу); *Стевану Јовановићу*, архимандриту манастира Троноше; *Хаџи Рувиму*, архимандриту манастира Боговађе, *Јовану Вукмановићу* и *Станиши Марковићу* — *Млатишуми*, обор-капетану.

О свима овим људима и до сада се, о једноме више о другоме мање, по што год знало, али ни о једноме од њих није до сада било овако потпуне слике, као што их о свој ше историји добисмо у овој књижици. Вукићевић је марљиво прикупио све помене о овим људима, све је то лепо средно и изложио, те нам тако приказао верно ове врло заслужне људе наше и лепо оцртао и ону велику борбу нашега народа за слободу, у којој ови људи поникли и у којој се обесмртише.

На првоме се месту у овој књизи говори о *Каштану Кочи*, „који је својим радом и јуначком смрћу оставио вечан помен потомству и српском народу, да га се сећа, докле год и једног одушевљеног Србина буде на свету“, а о коме „ми данас врло мало знамо“. Кочин је јавни рад, нарочито његово племенито огледање да ослободи свој народ од Турака, нераздвојан од судбине великога дела српскога народа, те је на овоме месту, уз верну и доста потпуну слику Кочина живота и рада, приказан и читав одељак из наше новије историје, и то одељак, који је до сада био доста површно обрађиван у свима књигама, у којима је изложена прошлост нашега народа. О самоме Кочи пуно је интересних детаља, који се на нашем језику на другоме коме месту не могу наћи.

У архимандриту *Стевану Јовановићу* дао нам је писац лепо и потпуну слику живота и рада једнога мученика за свој народ, који је неуморно радио на томе, да српском народу олакша многобројне патње, које је пред крај прошлога столећа подносио и од Турака и од Аустријанаца. И о овоме врло заслужном Србину, који је животом платио своју неизмерну љубав према роду своме, мало се до сада у нас знало. Помени о њему били су растурени и многима неприступни, те се о томе човеку знало махом само по ономе, што се о њему могло прочитати у Бука и М. Милићевића. Није мала заслуга писца ове књижице, што је прикупио све те многобројне помене о архимандриту Стевану и по њима спремио српском народу, а нарочито српској омладини, овако потпуну слику живота и рада овога човека. Уз ову слику се приказују и многи догађаји из наше историје, крајем прошлога столећа.

Архимандрит манастира Боговађе, *Хаџи-Рувим*, већ нам је био нешто познатији од архимандрита Стевана, и ако је овога само неколико година преживео. Погинуо је за свој народ непосредно пред први устанак за ослобођење, пао је као једна од последњих жртава дахијске обести, те је тако било прилике, да се о њему сачува више помена, и предањем и писменим путем. Па ипак, ни о овоме мученику за српску слободу није се много знало. У овој књижици добивамо први пут потпуну слику његова живота и рада. Истина је, у Светлим сликама Драгутина Ј. Илића имали смо већ доста помена о Хаџи-Рувиму, али и та је *светла слика* у многим детаљима својим производ песникових стварања, а основа су јој помени, који су тек у овој књизи проф. Вукићевића потпуно објављени. Уз ове помене проф. Вукићевић је лепо одртао и оно доба највеће дахијске самовоље према српском народу, које је обележено многобројним српским жртвама, а после кога је непосредно настала племенита и очајна а успешна борба нашега народа за ослобођење.

Јован Вукомановић рођени је брат кнегиње Љубице; погинуо у боју код Пожаревца у 23. години својој, борећи се јуначки. И о њему се до сада мало знало, те нас је писац ове књижице много задужио, прикупивши помене о овоме младоме борцу за српску слободу. Јованово детињство је врло лепо и у детаљима испричано, и на томе су месту приказани и неки догађаји из тога времена, до сада тако мало познати, а тако важни за познавање прилика и живота нашега народа у почетку овога столећа.

На последњем су месту у овој књижици помени о *Станиславу Марковићу Млатишуми*, о коме се такође до сада у нас мало знало. Млатишума је био један од највиђенијих људи у нашем народу у првој половини осамнаестог столећа, те је у овој књижици, уз помене о његовом животу и раду, приказано и стање нашега народа у то доба.

Писац ове књижице није ставио себи у задатак, да иде туђим стопанама на пољу историје, да трага за туђим истраживањима и верификује

туђа тврђења. Он то оставља за друге прилике; за сада се латио другог не мање труднога посла: да оно што је још неиспитано испита, да одагна таму са многих знаменитих догађаја и личности; да прикупи многобројне помене о многим важнијим догађајима и заслужним људима из народне нам прошлости; да незнано учини знаним, те тако да у нас пробуди што јачу љубав према многим догађајима и личностима, који су нам годинама били готово сасвим непознати. Тако је поступао радећи и ове слике о догађајима и личностима из новије наше историје. У овој књижици, дакле, не треба тражити прегледе појединих периода наше историје, или расправу у којој би се ауторитативно добијала туђа тврђења о појединим питањима из наше историје, већ збирку поменâ, који су нам тако драгоцени, а који су све до сада, многима од нас, били готово неприступни, те и непознати.

Начин излагања је у овој књизи врло лак, пуно је и занимљивих детаља, те ће је сваки читалац, и мимо оне цитате из многих докумената, у сласт прочитати и зажалити, што овај низ слика о догађајима и личностима није много, много већи.

Нашој омладини нарочито препоручујемо ову ваљану књижицу, као једну од најподеснијих књига за омладину. Наставници народних школа паћи ће опет у њој пуно грађе за своја предавања из новије историје, те је и њима топло препоручујемо.

Жив.

ПРЕДАВАЊА

ПРАВИЛО ТРОЈНО

(ЈЕДАН НОВ НАЧИН ПОСТАВЉАЊА СРАЗМЕРЕ)

(СВРШЕТАК)

II

ПРАВИЛО ТРОЈНО

в) *Сложено правило тројно*

Ако сте ово добро запамтили, онда вам неће бити тешко да разумете и запамтите и ово што иде.

На реду нам је *сложено* „правило тројно“. Зашто се зове *сложено* ?

А зашто се зове *тројно* ? — Како је *тројно*, кад овде нису само *три* позната, него *више* ?! (Ученици долазе у забуну и одговарају: „Зато, што су *у сразмери* три позната.“) Е, то је лепо. Али ми кажемо, да се из три позната, задана, казана броја изналази четврти непознати. А овде има *више од три* позната...

Ми ћемо да оставимо за сада ово име, па ћемо да видимо најпре *како се ово ради*; а после ћемо се вратити на име.

Да узмемо опет један пример. Ево:

Неки посао ради 20 радника за 6 дана и зараде или заслужи 800 динара. Колико би онда по тој сразмери, код тога газде, на томе послу, зарадио или заслужио 3 радника за 10 дана ?

То се запише овако:

20 рад. 6 дана 800 динара

3 „ 10 „ Н „

Како се зове ово, што је задано? (То се зове *задатак*). Како се пише задатак? (Пише се у два реда). Шта се стави у први ред? У први ред стави се оно што се зна, што је познато). А шта у други? (У други се стави оно, што се тражи, да се израчуна). Шта ћемо сад да радимо?

(Да ове бројеве ставимо у сразмеру). Је ли доста овде једна сразмера? (Није). Зашто? —

Е, сада пазите. Шта ћемо прво да узмемо? — Ево:

$$H : 800$$

Је ли готова *сразмера*? (Није; то је само прва *размера*). Која ће да буде друга?... (Овде ће настати погађање. Неки ће ученици рећи, да треба најпре узети *дане*, а други да треба узети *људе*, у другу меру). Сасвим је свеједно које ћемо *пре* узети. Хајде редом. Да узмемо најпре дане. Којим ћемо редом: 10 на 6, или 6 на 10? За то морамо гледати на прву меру, да ли је она падна или растна). Види! (За 6 дана зарађује се 800 динара; за 10 свакојако зарадиће се више). Јесте; ми овде не гледамо колико је људи. Ми само меримо дане према заради; и, што *више дана више ће бити и зараде*. *H* је, дакле, у овој сразмери, *веће* од 800. Онда каква је прва мера? (Падна). Каква мора да буде и друга? (Падна). Како ће бити? Овако:

$$H : 800 = 10 : 6.$$

Шта сад имамо? (*Једну* сразмеру). Је ли она доста? (Није). Јесу ли узети сви бројеви? (Нису).

Е, лепо. Довде сте знали. Сад треба и она два броја (раднике) узети у сразмеру. Како ћемо? Ова је сразмера готова. Њу морамо оставити. Сад морамо да градимо *другу*. А како ћемо, кад су остала *само два броја*? Може ли бити сразмера од два броја? (Не може). Па како ћемо онда?... Ученици се мисле и нагађају. Нека мисле: то ће им више вредети, но просто памћење. Узимам случај, да не погоде).

Јесте. Од два броја не може бити *сразмера* него *размера*. Камо нам *још једне* мере?

То је, опет она прва: $H : 800$. Она ће и у другој сразмери бити прва. Ево је:

$$H : 800 =$$

Сад ћемо узети у *другу она два броја*, т. ј. раднике. Да видимо, којим редом? Ко може да знаје? (20 радника зарадило је 800 динара; 3 радника зарадиће *мање*. *H* је дакле у овој сразмери *мање* од 800. Онда је прва мера овде растна. Биће, дакле:

$$H : 800 = 3 : 20$$

Ето *друге* мере.

Сад имамо две. Ако непознат број нађемо из прве, он ће бити:

$$\begin{array}{r} H : 800 = 10 : 6 \\ \hline 8000 : 6 = 1333,3 \\ \cdot 20 \\ \hline 20 \\ \hline 20 \end{array}$$

Кад, дакле, не би било радника, него би само били задани дани и и заслуга (динари), онда би оволико било. Кад се за 6 дана заслужи 800 динара, онда би се за 10 дана заслужио више, а то је 1333,33 динара.

Из друге пак сразмере изишло би:

$$\begin{aligned} H : 800 &= 3 : 20 \\ \frac{2400 : 20}{40} &= 120 \end{aligned}$$

Ово би значило: кад 20 радника заслуже 800 динара, онда на 3 радника долази 120 динара.

У првом случају не гледа се на број радника; у овом другом случају не узима се у рачун број дана.

Ако хоћемо сада обоје да узмемо у рачун, као што је у задатку, онда морамо обе сразмере да слијемо у једну, да од обе начинимо једну. Онда ће се узети у рачун и радници и дани и зарада ће изићи сасвим друга. Јер, колико је мање радника у другом случају, толико је опет ту више дана.

Јесте ли запамтили, како се оно више срамѐра доводи или слива у једну? — Како? — Смеју ли се чланови сабирати? — Него? — Који се с којим множи? — Е, лепо. Изиђи, Велимире, и напиши их једну под другу!....

$$\begin{aligned} H : 800 &= 10 : 6 \\ H : 800 &= 3 : 20 \end{aligned}$$

Овде ћете одмах наићи на тешкоћу: нећете умети да помножите прве чланове, H и H , који се не знају. Друге бисте све лако помножили. Зато су људи и измислили (већим рачунима) и узели, да се $H : 800$ у другој сразмери не пише опет, по други пут, но да то остане само један пут, оно у првој сразмери. Дакле овако:

$$\begin{aligned} H : 800 &= 10 : 6 \\ \text{„ „} &= 3 : 20 \end{aligned}$$

Или просто овако:

$$\begin{aligned} H : 800 &= 10 : 6 \\ &= 3 : 20 \end{aligned}$$

Онда ће се свести на једну овако:

$$\begin{aligned} H : 800 &= 10 : 6 \\ &= 3 : 20 \end{aligned}$$

$$H : 800 = 30 : 120$$

Ето, сад имамо једну сразмеру. Је ли сад тешко изнаћи непознати број? — Изнаћи га! Можеш ли скратити бројеве? — Шта то значи: „скратити“? — Скрати!... Са чим још!... Изнађи H ! — Колики је не-

познат број? (200). Шта је то? (Толико ће динара зарадити 3 радника за 10 дана).

*

Шта је овде најважније, да запамтите? (Најважније је да запамтимо, како се две сразмере сливају или састављају у једну и како се прва размера, у којој је неизнат, пише само један пут).

Јесте; и ко то запамти, он је запамтио све. Јеси ли ти, Гојко, запамтио? — Шта? — Зашто? — Јесте ли сви запамтили?... Ко није запамтио? — Кажи ти, Тодоре!

Е сада, да запишете ово. Запишите овако: (Пиши):

Ако у задатку има више бројева, те није доста једна сразмера, онда се поставе две; али се у другој не пише поново непознат број и онај с њим, него се трећа два члана или трећа размера пореди с оном првом као да је с њом у истом реду, па се онда сведу у једну и непознат изнађе.

Да узмемо још један пример.

Један посао израде 15 радника за 18 дана, а радили су на дан само по 6 часова. Ако се доведе за тај посао 20 радника, па они раде дневно по 9 часова (5 пре и 4 после подне), за колико ће га дана свршити?

Изиђи, Жарко!... Напиши овај задатак! (Жарко пише):

15 радника 18 дана по 6 часова

20 „ Н „ „ 9 „

Шта ћемо сад да радимо! (Да ове бројеве поставимо у сразмеру). Је ли доста једна? (Није). Зашто? (Зато, што има више од три позната броја). Колико ће сразмера требати? (Требаће две). Хајде, постављај их! Шта ћеш да узмеш најпре? (Непознат број (дане)). Зашто? — (Зато, што је то у задатку најглавније). Узми и постави!

$H : 18 =$

Шта ти сад треба? (Друга размера). Шта ћеш да узмеш у другу размеру: раднике или часове? (Свеједно је). Узми које хоћеш! (Жарко узима, рецимо, раднике). Којим ћеш редом да их узмеш? (Да видим каква је прва размера: да ли је падна или растна). Како ћеш то да дознаш? (Дознаћу овако: 15 радника сврши посао за 18 дана; онда 20 радника свршиће пре, дакле за мање дана. Н је дакле мање од 18. Онда је прва размера растна! и друга мора да буде растна. Дакле $15 : 20$. Биће:

$H : 18 = 15 : 20$

Шта сад имаш? (Имам једну сразмеру). Је ли она доста? (Није). Зашто? (Зато, што још има познатих бројева). Уреди и њих! (Жарко уређује). Којим ћеш редом њих да узмеш?... Како ћеш то дознати? Кад се ради по 6 часова, онда треба 18 дана. А кад се ради дневно по 9 часова,

WWW.UNILIB.RS

УНД онда неће требати толико дана, него мање; дакле *H* је и овде мање од 18 и размера је прва растна. Дакле 6 : 9. Биће:

$$H : 13 = 15 : 20 \\ = 6 : 9$$

ВЕР Према чему си мерио ову трећу размеру (часове)? (Опет према првој). Зашто опет ниси написао прву? (Зато, што би нам тешко било за израчунавање). Шта ћеш сада да радиш? (Да обе доведем или саставим у једну). Учини!

$$H : 18 = 15 : 20 \\ = 6 : 9 \\ \hline H : 18 = 90 : 180$$

КА Колико сразмера имамо сад? — Је ли тешко изнаћи непознат? — Како? — Шта пре тога треба и може да се уради? — Учини!

$$H : 18 = 9 : 18 \\ H : 18 = 1 : 2 \\ 18 : 2 = 9.$$

ОТ Шта си добио? — Одговори на задатак!...

ВИ Да узмемо још један пример. Хајде овакав, са више и од пет познатих бројева. Али ово пишите и радите сви. Извадите хартије! — Спремите! — Јесте ли сви гогови? — Пишите!

БЛИ Један војнички опкоп или шанац (Ко зна шта је то? — Где си видео? — Ко је још видео? — Какав је? — За што је шанац? —) подигну или ископају и доврше 24 војника за 10 дана, радећи дневно само (пре подне) по 6 часова. Опкоп или шанац је дугачак у наоколо 80 метара, дубок је 2 метра а широк 2,50 метра. Колико би војника требало довести да израде и доврше један други опкоп већи од овога, који би изнео 120 метара у наоколо 2,50 дубине и 3 ширине, а да га доврше за 3 дана а да раде сваки дан по 12 часова?

ОТ Како се зове то што сам вам ја *задао* и што сте ви записали? (То се зове *задатак*). Јесте. Али тај задатак може се написати *кратко*, овако:

ЗА I опкоп: 24 војн. 10 дана по 6 час. 80 м. дуж. 2 м. дуб. 2,50 м. шир.
 „ II „ H „ 3 „ „ 12 „ 120 „ 2,50 „ 3 „ „

НАПИШИТЕ и ви овако! — Можемо још *краће*, овако:

	в.	д.	ч.	дуж.	дуб.	шир.
I	24	10	6	80 м.	2 м.	2,50 м.
II H	3	12	120	2,50 м	3	„

НАПИШИТЕ и ви овако!

ОТ Шта ћемо сад да радимо? (Сад ћемо да постављамо ове бројеве у сразмере). Је ли доста једна сразмера? (Није). Зашто? (Зато, што има више познатих бројева). Како се онда зове ово „правило тројно“? (Зове се сложено). Зашто се тако зове?...

Е, сада пазите, да постављамо. Радићете и ви. Шта ћемо најпре да узмемо? (Најпре ћемо узети војнике). Зашто? (Што су они најглавнији, јер је то непознато и то се тражи). Ево дакле: $H : 24!$ Напишите и ви! — Шта ћемо сад? (Настаће погађање. Ваља утврдити, да је најбоље *ићи редом*, јер тако нећемо погрешити. Јер, ако бисмо узимали преко реда, могли бисмо нешто изоставити). Шта је *прво на реду* после војника? (Дани). Шта ће доћи у другу размеру? (3 и 10). Којим редом? (Да видимо: кад 24 војника израде неки посао за 10 дана, онда за 3 дана тај посао не може свршити 24 војника, него ваља *више*. H је дакле веће од 24, и то је онда размера *падна*. Онда и друга мора бити падна, дакле ће бити $10 : 3$. И онда имамо сразмеру:

$$H : 24 = 10 : 3$$

То је *прва* сразмера. Сад долази *друга*. Шта ће бити прва размера у друге сразмере? (Опет $H : 24$). Је ли потребно да се она опет пише? (Није). Зашто није? (Зато, што се мисли из прве и ми меримо према њој). Шта ћемо сад да узмемо за другу сразмеру у њој? (Узећемо по реду, часове). Којим редом? (То ћемо премерити према првој, према војницима: кад 24 војника сврше посао радећи по 6 часова на дан, онда ових других, кад раде по 12 часова на дан, неће требати толико, него *мање*. H је дакле овде *мање* од 24. По томе, прва размера је *растна*: онда и друга треба да је *растна*, дакле $6 : 12$. Биће, дакле:

$$\begin{aligned} H : 24 &= 10 : 3 \\ &= 6 : 12 \end{aligned}$$

То је друга сразмера. Хајдемо даље. Је ли све постављено у сразмере? — Јесу ли овде доста *две* размере? — Зашто није? — Онда поставимо и *трећу*. Шта ће у њој бити прва размера? ($H : 24$, као и у првој и другој). Хоћете ли то писати? — Зашто не? — Онда шта ће доћи у другу размеру њену? (Шанац, и то прво *дужина*). Којим редом? (Ваља видети). Како ће се то видети! (Мериће се према првој размери, према војницима). Измери ти, Здравко! (Здравко: Кад је опкоп дугачак 80 метара, онда га израде 24 војника. А кад хоћемо да градимо већи од 80 метара, онда се мора и војника *више* довести. Овде је дакле, у овој трећој сразмери, прва размера *падна*; онда и друга мора да буде падна, дакле $120 : 80$). Напишите сви то! (Сви пишу):

$$\begin{aligned} H &= 10 : 3 \\ &= 6 : 12 \\ &= 120 : 80 \end{aligned}$$

Је ли све постављено? — Шта још има? (Дубина и ширина). Постави бројеве, који казују дубину! Који ћемо пре: већи или мањи? (Морамо мерити према првој размери). Која је прва? (Прва је и за ову војници, $H : 24$). Премерите! Кажи ти, Иване! (Иван: Кад је 24 војника ископало шанац дубок 2 метра, онда за онај други, што је *дубљи*, треба

више војника. Онда је непознати број H већи од 24. По томе, у овој *четвртој* сразмери прва је размера *падна*: онда и друга мора бити таква, дакле $2,50 : 2$. Напишите! (Пишу и то:)

$$\begin{aligned} H : 24 &= 10 : 3 \\ &= 6 : 12 \\ &= 120 : 80 \\ &= 2,50 : 2 \end{aligned}$$

Је ли све уређено? — Шта још није? — Хајдете, да уредимо и то! Шта је још остало? (Ширина). Поставите и њу! Која ће да јој буде прва размера? (Ш за њу биће $H : 24$, то јест војници; јер се све мери према њима; јер се они траже). Који бројеви у задатку казују ширину? (2,50 и 3). Који ћемо пре да узмемо? (То морамо да видимо). Из чега се то може видети? (Из поређења с војницима, дакле са H и 24). Измери ти, Милошу! (Милош: Кад је окоп или шанац широк 2,50 метра, онда је требало 24 војника. А кад је други шанац широк 3 метра, то је *више* и онда ће за њега требати и војника *више*. H је дакле овде већи број од 24, и онда је размера *падна*: мора и друга бити падна, дакле 3 на 2,50). Запишите и то! (Сви пишују:)

$$\begin{aligned} H : 24 &= 10 : 3 \\ &= 6 : 12 \\ &= 120 : 80 \\ &= 2,50 : 2 \\ &= 3 : 2,50 \end{aligned}$$

Има ли још бројева у задатку *нестављених* у сразмеру? (Нема). *Све* је дакле постављено. Колико смо сразмера добили? — Шта ћемо сад да радимо? Сад ћемо *од свих ових пет сразмера да начинимо само једну*). Како ћемо то учинити? Шта пре тога можемо да урадимо? — Како ћемо да „скратимо“? — Шта се то „скраћује“? — А зашто? — Е, па, када је с мањим бројевима лакше рачунати, онда хајдете и ми да „скратимо“....

Овде има и разломака. Шта ћемо с њима да радимо? — Како ћемо да их се „ослободимо“, како да их нестане? — Којим бројем ваља помножити број 2,50 па да нестане разломка и да буде све цео број? (Са 100). Смемо ли помножити само спољни? (Не, него један спољни а један унутарњи). Да учинимо и то! Учините!

Радите сада сами, сваки за себе, да видим, хоћете ли лепо изградити! (Ученици раде, а наставник обилази, надгледа и упућује, особито слабије. Ко први буде готов, јавиће се. Други ће стизати, али неће казивати колико је коме изишло. Ове брзице наставник ће упућивати, да *ио други пут* срачунају или прегледају свој рад, да где год не буду погрешили. Кад *већина* буде готова, наставник ће питати колико је коме изишло. Чим буде разноликости, значи да је неко *погрешно*. А да би се

то видело, наставник ће сада радити на табли својој, а ови за њим, на својим местима и својој хартији).

Из свега изићи ће *једна* сразмера:

$$H : 1 = 90 : 1$$

$$\text{Или: } H : 3 = 30 : 1$$

$$\text{Или: } H : 6 = 15 : 1$$

$$\text{Или: } H : 9 = 10 : 1$$

И из сваке ове сразмере излази непознат број $H = 90$.

Коме год није овако изишло, оволико, *погрешно* је негде у рачунању.

Израдите још један пут, из нова, сами!...

*

Обнова и утврђивање на другим разноврсним примерима у проишитоноу и за давање оцена...

Испричајте ми сада, како се ради кад у задатку има више од три броја!... Ко уме краће?...

Зашишите то!...

Како се зове то правило, кад има више сразмера?

Запишите и то!...

* * *

Вама је пре негде остало нејасно, зашто се и ово зове „правило тројно“, и ако *сложено*, кад нису само три члана или позната броја, но има више. Да вам то сад објасним.

Доиста, строго узевши, „правило тројно“ звало би се само оно „просто“, где су доиста само три члана или броја позната. Али бисмо онда оно друго морали да назовемо: правило *иеторно*, правило *седморно*, правило *деветорно*, правило *једанаесторно* и тако даље, према томе колико је чланова или бројева познато. А сва ова „правила“ не би била ништа друго но опет правило *тројно*, јер се све опет на крају сведе на **једну** сразмеру. Сем тога, ви сте видели, да ма колико сразмера било, опет је *свака за себе* правило *тројно*, јер се *све* мери према ономе непознатоме броју. Зато су се људи и сложили у томе, да ово не зову другим именима, но опет „правило *тројно*“, само **сложено**, за разлику од онога „простога“, где је само *једна* сразмера и где су доиста *три* позната.

Напомена. Читаоци ће видети, да ми свршисмо све о сразмерама и о правилу тројном, и простом и сложеном, с потпуним разумевањем, и ми нигде не наиђосмо нити поменуемо некакве сразмере „управне“ и „преокренуте“, нити морисмо децу с простим механичним памћењем неразумљивога узимања бројева „истим“ и „обрнутим“ редом.

Нека се сада упореди ово с оним како смо сви ми учили, па нека читалац пресуди, које је *лакше*, *простије* и *разумљивије* за децу и које више *развија разум* и *самосталност* или *саморадњу* у ученика.

А мени нека је допуштено, само ради паралеле, да цитирам овде оно како је о овоме у Рачуници од Фр. *Мочника*, која је понајвише одомаћена и понајдуже била у нашим средњим школама:

„Кад једна врста бројева од више других врста тако зависи, да она с њима кад се они појединце узму, нешто у правој а нешто у преокренутој сразмери стоји, онда је размера између свака два броја прве врсте равна размери сложене из простих размера између бројева сваке друге врсте, узетих у истоме или преокренутоме реду, као што бројеви те врсте са бројевима прве врсте у правој или преокренутој сразмери стоје“ (стр. 101. II).

„На томе правилу оснива се један сасвим прост начин рачунања, по коме се задаци *сложеног правила тројног* разрешавају:

„1. Непознати број и онај који је с њим равноимен ставе се у прву размеру.

„2. Друга је размера сразмере сложена; њена проста размера налази се, кад се врста од x са сваком другом врстом упореди, да би се видело да ли те две врсте у правој или преокренутој размери стоје, па се онда у свакој врсти оба броја, што припадају к x и броју који је с њим равноимен, узму у истоме или преокренутоме реду, као што та врста са врстом од x у правој или преокренутој сразмери стоји. Те размере нишу се једна под другу.

„3. Сразмера се разрешава, кад се производ свију чинилаца у унутрашњим члановима подели са производом свију чинилаца у спољашњим члановима.“ —

Ето, тако.

Нека каже сад ко шта хоће за ово. А ми ћемо завршити узвиком:

— О, јадна децо!

Ј. Миодраговић

КОВЧЕЖИЋ

ВИШЕ ДЕВОЈАЧКО ВАСПИТАЊЕ У ФРАНЦУСКОЈ

НАПИСАО

Др. ФРАНЋИШЕК ДРЋИНА

ПРЕВЕО

Иван Шајновић

I

Историјски преглед

Мисли и предлози о уређењу девојачкога васпитања јављају се кроза сва времена, али тек у нашем столећу иду упоредо с практичким покушајима и воде ка укупној, једноставној организацији. У старом веку класичном заузимала је жена подређени положај у породици, будући потчињена својем мужу и ограничена на *γυναικεῖον*, као што су све данас жене мусломанске затворене у хареме. Напори за еманципацијом веома су ретки и усамљени појави. Нећу га широко говорити о утопијама *Платоновим*, који је ваљда први с убеђењем проповедао природну једнакост оба пола и жени не само давао једнака права као и човеку, већ јој је постављао и једнаке дужности (жена исто тако као и човек треба да се вежба у оружју, у бој да иде, коња да јаше и да снагу своју сматра за најбољу заштиту), нећу наводити лепих мисли *Плутархових*, који у својим поукама о брачном животу одређује, како место припада супрузи у кући, и поучава, да жена треба да буде својем мужу не само помагач у телесном раду већ друг и помагач у васпитању деце, а тога ради треба да је с њим подједнако образована (обучавана и у математици и филозофији), како би се „нежност душе унела у ње још красотом лица, љупкошћу речи и држесношћу држања“. То су све усамљене мисли племенитих духова, којима стварност тога доба, доба ропства и понижења женина, никако није одговарала.

У средњем веку хришћанство је узвисило положај жене у породици и друштву. Маријански култус и појава ритерства на то су утицали.

веома благотворно. Хришћанством се ширило уверење, да жена треба да постане човеку равноправна другарица и помоћница. Особито је брзо признат значај мајке у породици ради васпитања деце и усађивања истинита хришћанских. Црквени оци често наглашују важност тога; нарочито св. Јероним износи укупна правила за девојачко васпитање у писму упућену Лети, која је хтела своју кћер Паулу да васпита потпуно хришћански. Моника, мајка св. Августина, узор је савршене жене хришћанке. Васпитање тадашње наравно било се упутило једнострано у смислу идеала хришћанскога: умрети за земаљски свет а поново се родити за небо. Али и хришћански и погански писци сагласно тврде, да жене топлотом осећаја и побожнога заноса надмашују људе.¹⁾ Особито у почетку хришћанства, у сред поквареног друштва морално пропалог старог века, који већ бејаше на умору, многе су жене биле прожете силом хришћанских врлина. Ну то, што је одушевљавало средњовековну жену хришћанску, било је више сила морална, заносна жудња за животом натприродним, необични жар верскога осећања, но жудња за образовањем ума. Вера је била узвишенија од разума, а знању светском у опште није признавана апсолутна цена. Није дакле чудо, што жене већином нису умеле читати ни писати.

Нису били тада ретки гласови, да женама није ни потребно учити читати. Франциско де Барберијус, правник из XIV столећа, заступао је гледиште, да је жени сасвим довољно, ако уме да пише, преде и т. д., једном речи, да ради руком. Петар из Наваре такође одбацује свако образовање разума у девојака, чинећи изузетак само у оних, које се посвећују манастирском животу. То је наравно изазвало отпор у редовима и људи и жена. Међу тим женама истиче се нарочито Христина из Пизе.

У ствари биле су васпитаване само племићке и девојке, које су се хтеле посветити манастирском животу. У школама манастирским обучаване су писању и читању, већином на основи псалмама. Сасвим је природно, што су у тим средњовековним девојачким школама обучаване и латинском језику, и што су се неке калуђерице, као на пр. Хелонза или Росвита, истицале одличним знањем класичне литературе. Много је пажње било поклоњено ручноме женском раду: изврени везови и параменти појавили су се у тим школама. Богатији племићи поред тога поверавали су васпитање својих девојака градским капеланима. У то доба овде онде јављају се и гласови о социјалном и политичком значају васпитања девојачког. Тако Пијер Дибос, познати француски правник на двору Филипа Лепог, гради од прилике ове занимљиве закључке: „Није било

¹⁾ Тако, на пр. св. Хрисостом († 40.) вели: „Жене нас надмашују одређењеношћу морала, хришћанским жаром и побожношћу, љубављу према Христу, који је скинуо проклетство с рода женскога“, и тврди, да многи брачни живот даје узвишенију слику светог хришћанског живота но многи манастир.

могућно освојити Оријента у крсташким ратовима помоћу материјалног оружја, али је могућно задобити га оружјем моралним. Потребно је, да се тамо појаве хришћанске идеје. За ту ствар бољих мисионара од жена не може бити. Зашто свештеници оријенталних редова, који немају целибата, и зашто Сарацени не би могли узимати за жене кћери хришћанске, ако оне буду имале веће образовање? Дибоса предлаже, да се затвори извештан број манастира и да се од уштеђена новца оснују васпиталишта за те оријенталне мисионарке. Васпитавање би почињало у 4.—5. години, а учило би се поглавито језицима: латинском, грчком, јеврејском, арапском, осим тога потребним знањима из медицине, хирургије и природних наука. Предлог тај, разуме се, остао је неостварен.

Тек доба ренесанса узноси значај жени, па шта више и увеличава га до неочекиване мере. Корнелијус Агрипа доказује помоћу библије, филозофије, кабалистике и теологије, да жена представља у човештву живот, силу, лепоту, пошто је орган за одржавање и размножавање људства; Бокачио описује животе славних жена и лабирин љубави, а читав низ жена песникиња слави врлине женине, којима се она уздиже изнад човека. Препорођено људство класичном литературом пада у ново одушевљење за природом, телесном лепотом, чулним уживањем и бујном младошћу. Људство збацивши са себе старачко рухо, у које је било одевено кроза цео средњи век, препородило се. Позитивнији духови међутим не задовољаваху се само осећајним одушевљењем, већ свраћаху пажњу на то, како дотадашње васпитање у манастирским школама није довољно. Нарочито Еразмо у својем спису „О хришћанском браку“ говори и расправља опширно о васпитању жена. Тадашње васпитање, према његовим речима, састојало се у обучавању, како се треба правилно поклонити, како држати руке, да је потребно при осмеху загрести усницу, да на гозби треба што мање јести и пити и т. д. То је било залудничарско васпитање, и Еразмо мисли, да је за потребну поправку једино ваљано средство учење извесним занатима, што би богате чувало од лености а сиротим би давало средства за исхрану. Жена треба да добије веће васпитање умно, које, ако не стече у родитељској кући, треба да јој да муж. „Жена је онака, каку је хоће муж“. Природна једнакост оба пола захтева, да се и жени даде прилика да дође до вишег образовања литерарног и природњачког. Такође сличне принципе о девојачком васпитању проповеда *A. Vivès*, највећи католички педагог својега времена, у спису „О васпитању хришћанске жене“, где је изложен укупан систем девојачког васпитања.

Списи обојице тих хуманиста морали су бити од великог утицаја у Француској, узвисили су поштовање према жени и у редовима самих жена пробудили жудњу за вишим образовањем, што нам објашњава необично многобројно и живо учешће жена у културном и литерарном развоју францускога народа у XVII веку. „Hôtel Vambouillet“ био је збориште

WWW.UNILIB.RS

одабраних, од утицаја и учених жена француских, које су савршено знале стару и нову литературу и с узвишеним заносом пратиле политичка питања, живот научни и развитак уметнички, па пита више говориле су и о најтежим филозофским питањима. Декартова филозофија нашла је одушевљене поштоваоце нарочито у круговима тих учених жена француских. Литерарни значај француске жене у добу цветања рационализма био је велики и благотворан. Наравно, било је и претераности и ситничарења, у које су ученост женска и жудња за науком природно застрањивали. Слике тога сачуване су у лепим Молијеровим комедијама. (Мислим нарочито на „Les femmes savantes“ и „Ecole des femmes“).

Одушевљеном заштитницом женина права и једнаке достојности с човеком јесте у XVII столећу г-ђица *Де Курноа*, која у два своја члана горко нариче ради незнања и потчињености жена, брани достојност и способност жене, да буде васпитана као човек, а за сведоке својим праведним захтевима узима старовековне писце, црквене оце и божански ауторитет. Са још више одушевљења брани природну једнакост жене и човека учена Холанђанка *Anna Marie Schurman*, која доказује помоћу свих сунтилности схоластичке логике, да умност не зна за разлике полне и да жена има исте способности и моћи као и човек. Тога ради захтева подједнако образовање литерарно за жене као и за људе. Сама се је истицала у своје доба необичним образовањем, које је изазивало опште чуђење, тако, да су је савременици називали „чудо нашега времена“ и поредили је с ученим Скалигером.¹⁾ Класичким образовањем такмичила се с првим хуманистима својега доба *M-me Dacier*, позната преводитељка Хомера.

Мало по мало јављају се и захтеви, да жена на основи вишега образовања може заузимати у друштву положаје, који су до тог доба искључиво припадали људима. За те своје захтеве жене су нашле и међу људима ватренога борца. То бејаше *Poullain de la Barre*, теолог, који доказује, да природна једнакост оба пола условљава такође једнакост у васпитању. Он јасно увиђа неправилност обикнутога у то доба манастирскога васпитања и из његових погрешака изводи објашњење извесних тамних страна женске природе. Премишља о уређењу виших школа за образовање девојака, где се, то јест, не би учили стари језици, „пошто нам наш литерарни језик даје и у прози и у стиховима све што је најбоље, што уопште можемо пожелети за душевно образовање“, већ би се давало више образовање, које би и жену оспособило, да „заузима црквена достојанства, да буде војсковођа и судија“. Тако је у појединача одушевљење за вишим васпитањем девојачким добивало химеричке облике.

¹⁾ Schurman је писала на француском, латинском, грчком и јеврејском језику. Њени списи изашли су у укунтој збирци.

У XVII столећу веома је много читан роман, у којем се списатељка жали на свеопшту необразованост жена својега доба и правилно тврди, да жена не треба да жуди за једностраним образовањем, за нагомилавањем разбачаног и несрећенога знања, већ треба да има опште образовање, засновано на здраву разуму, да би могла разумети говоре образованих људи. Сличне мисли изражава такође већ поменута *M-me de Sévigne*, која се била с одличном брижљивошћу и необичним успехом посветила васпитању своје кћери и своје унуке. Она препоручује нарочито читање песничких дела и брине се за дубље васпитање литерарно. Особито чине јој се zgodне трагедије Корнелове, а од туђих литература препоручује нарочито талијанску, као најпогоднију за оплемењавање душе девојачке. Свим угледним духовима XVII столећа била је главна ствар, да нађу прави средњи тип девојачкога васпитања, који би избегавао обе крајности, нити би стварао смешне „учене жене“, који Молијер тако исмева, нити анафабете, већ би, узимајући у обзир различите особине женине природе, спремао жену за живот породични.

Одлични педагог 17. столећа, *арх. Флери*, у својим предлозима говори о васпитању девојачком и понавља скоро од речи до речи поменути већ Еразмову карактеристику маленог знања и способности жена тога доба. Чини се, вели он, „веома парадоксно, кад се рече, да жене треба да науче и нешто друго, а не само катехизис, шивење и друге кућевне радове, да није довољно само умети певати, играти, по моди се одевати и лепо се понашати — то је обично свеколико њихово васпитање“. Жене, по његовим речима, имају много више природне живости духа но људи, одликују се мирноћом и скромношћу, а нарочито у Француској свагда утичу у великој мери као значајан чинилац народнога живота. Пре свега треба им дати васпитање религијско, а нарочито моралне врлине, које су највећи украс; треба да знају основна правила логике, граматике и практичног рачунања, а поред тога најглавније ствари из економије, практичног лекарства, па и права, у којима је у вези са свакидашњим животом. Сврхе васпитања треба да су практичне. Латински језик, историја, математика, туђи језици, подробно знање литературе — и уопште сва подробна знања за девојке су ствар непотребна.

Флери је био уопште према својем времену дух веома напредан, који се борио против последњих остатака средњековне схоластике и којем је и хуманизам био престарео. Потпуно правилно тврди, да је слепо поштовање према старовековној култури људство дотерало тако далеко, да се ослања на ауторитете класичке без икаквог властитог испитивања, да се верује, да је природа баш така, како је Плиније описао и да не сме другаче утицати но по законима Аристотеловим.

Ну, било је гласова мање одушевљених; овде онде појавила се и скепса о успеху тако замишљеног васпитања девојачког. *Малбранш* истиче физиолошке разлике човека и жене, већу површност жене и не-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

способност за апстрактно мишљење, али и он признаје, да је потребно, да се и женски пол научи нечем како треба. Други пак не признаваху ни те потребе, упућујући жену искључиво на живот породични. Познати скептички филозоф *Карон* проповеда, да жена пре свега треба да буде мужу послушна, управљајући према њему све своје навике и наклоности, као добро огледало, које даје верну слику лица, немајући особитих намера ни жеља. Доцније Русо, нарочито у V књизи свога „Емила“, поставља женама као једину задаћу њихова живота — допадати се људима. Прва врлина женина јесте нежност, која тек у браку добива вредности и значаја у апсолутној оданости према мужу. Брак је жени као некакав препорођај за нови, прави живот — чему, као последњој сврси, треба да је упућено целокупно васпитање.

Васпитање девојачко, у колико се о њему приватно није побринуло, било је у XVII веку поглавито у рукама калуђерица. Управо у то доба заснивали су многи женски редови уза своје манастире школе за васпитање девојака. Највише таквих школа имале су Урсублинке, Кармелитанке, Августинијанке, кћери крста, кћери љубави или седе сестре и т. д. Манастирски живот није у Француској ваљада никад имао тако великог поштовања као у XVII веку. То је било за жене, како вели *Gréard*, прво и последње уточниште: у манастирима су се училе умирати, тамо су почињале живети. У манастирима девојке нису васпитаване за свет, већ за манастир. Већи део времена проводиле су у молитви и другим обредним чиновима. Ученице су биле непрестано у друштву и под надзором калуђерица, проводећи време тихо, у ћутању и учењу катехизма, читања и писања, а недељом по подне и основā рачуна. Дисциплина је била веома оштра, често претерана и сурова. Једна ученица украла је некакав новац. За то су је пред свима осталим ученицама ставили у котарицу, коју су подигли на конопцу чак до тавана. Оздо, испод ње, дефиловале су остале ученице, певајући. Ето, тако је било у школи, која је била најбоља. Том школом управљала је и дала јој наставни и васпитни план сестра славнога мислиоца Паскала, која је завела многе реформе у духу јансенистичком. Тамо су васпитане девојке од 4.—18. године. К побожности и моралу биле су упућиване на основу самопознања: морале су често испитивати савест и признавати учитељкама своје кривице и погрешке. Најмање кад су згрешиле, биле су без сваког одуговлачења и испитивања кажњене, и тек по свршеној казни биле су питане за узрок тога, те да се не би навикле на претварање и лаж. *Скромност* и *послушност* били су ту главна сврха моралнога васпитања, а дисциплина је била оштра, али вођена љубављу; много времена употребљавано је на ручни рад, а што је нарочито важно, ученице су упућиване на самостално премишљање, а ради разбистривања мишљења морале су при обучавању питати за објашњење за сваку ствар која им је била нејасна. У главном те девојачке школе манастирске нису имале успешан и благотворан утицај. Ма-

настир је у њима био од претежнијег значаја но школа. Фенелон, који је сâм неко време управљао у заводу реда, даје првенство васпитању кућевном пред манастирским: „Ако се у манастиру тачно и ревносно испуњава утврђени ред, девојка одрашћује у потпуном незнању о свету; нема сумње, да је то срећно незнање, ако остаје за навек. Али ако девојче у извесним годинама остави манастир и врати се у кућу родитељску, где долази свет, ништа није опасније од оног изненађења, оног наглог пробуђења живе фантазије. Веома ценим васпитање добрих манастира, али више марим за васпитање добре мајке, ако му се само она може без икакве сметње посветити“.

(СВРШИТЕ СЕ)

ПОДАЦИ ЗА ИСТОРИЈУ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ

ОД ЊЕНА ПОСТАЈКА 1871. ПА ДО 1897. / 8. ШК. ГОД.

Идеја народности, коју је овај век усвојио, продрла је и на Исток код свих хришћана. Она још није захватила корена само код Турака, јер они, налазе бољег јединства у вери, којом су спојени са многим народима и племенима.

С појавом идеје народности и у Турској су избили јаче на површину интереси појединих хришћанских народа, који су и иначе имали и своју сјајну историјску прошлост. А најглавније средство за буђење свести у народности јесте црква.

Али, сви хришћани нису имали једнаких услова за свој умни развитак. Грци и Јермени, па и сами Бугари, били су у том погледу срећнији од Срба. Први су се користили својим географским положајем,¹⁾ а особито представницима највиших духовних власти у Цариграду — својим патријарсима и њиховим привилегијама.

Грци, користећи се нашим и бугарским неприликама, [у које су, особито нас, довели преко својих патријараха, а имајући на расположењу добар број митрополита, старали су се о отварању својих школа, а из наших и бугарских потискивали су наш језик, замењујући га својим.²⁾ На тај начин они су поплавили скоро сву Македонију. Нарочито су били овладали Битољем и Охридом. Тамо су се највише наслањали на Цинцаре, а Охрид се готово бејаше сасвим претошио, јер младићи најотменијих породица пђаху у Атину о свом трошку на васпитање.

1) Разумем Цариград, где је Јермена, а особито Грка, увек много било, а и Бугари су у близини Цариграда били концентрисали своје вође.

2) У садашње време, када су Грци увидели, да Македонце нису могли погрчати, они их зову „Славофонима“, т. ј. Грцима, који говоре словенски!

У подесетим годинама у охридским школама био је наставни језик грчки, а професори: највећи онда гркоман Д. Миладинов(ић) и Маргарит Димза (сада Димица), професор географије на атинском универзитету, а 1858. године отимали су се о знаоца грчкога језика, Глигорија Прличева¹⁾: Битољ, Охрид и Горица (Корча), нудећи му по 8—12000 гр. годишње плате.

И Грци би све већма преко својих митрополита захватили корена, да нису својим бруталним постуцима изазвали православно становништво Македоније и Старе Србије да противу њих устане.²⁾ То добро дође бугарским вођама у Цариграду, те га као своје оруђе употребе, да његовом помоћу и благонаклоношћу ондашњих меродавних руских кругова свој циљ постигну. Да тога општега незадовољства није било, Бугари не би имали чиме задобити Македонце а доцније и неки део Старе Србија, за заједнички рад противу фанариота. Јер ни једнога споменика у Македонији, ни из времена њихова цара Симеона и његова „златног доба“, не беше, на који се могаху позвати и доказивати, да су ови њихова браћа?

Добивши екзархију, Бугарима се указало отворено поље за отварање школа, помоћу којих су расађивали бугаризам. А народ, видећи да ће се тиме ослободити фанариота и њихова језика, похитао је широм њима у наручје.

Тада, када је требало развити најенергичнију радњу на отварању српских школа, Србија је радила на ослобођењу целог Балканскога Полуострва и слала је новчане помоћи како школама тако и црквама

¹⁾ Прличев (ић), родом из Охрида, син сиромашних родитеља, свршио је без ичје материјалне помоћи у Атинама универзитет. Као студент написао је пијесу „Арматолос“ (наоружани) и за то добио награду 2000 драхми.

Доцније превео је и Омира на српско-македонски дијалекат, на одломке тога послао у Филипе, да се тамо у једном бугарском листу штампају, мислећи да је језик, на који је преводио, бугарски. Бугарске шовинисте нису могле пропустити, а да преводичев језик по свом кадупу не дотерају. Па ипак, не могући све постићи, дали су материјала Бобчеву, да тај превод критикује, називајући Прличева *незналицом бугарскога језика!*?

Кад је Прличев свој превод, онако изопачен, видео и читао, жадно се једном пријатељу, говорећи: „Шопови и Торлаци, бре синко, покварише ми пијесу. Знају ли Шопови, бре синко, што је пијеса?!“

Син Прличева свршио је велику школу у Софији. Када би бар према своме поклопу имао толико поштовања, које таком оцу припада, он би онда изнео на јавност његове рукописе и тиме дао добар материјал знацима да проуче и *кажу какви су Бугари Охридани и у опште Македонци.*

²⁾ У Охриду, сада делу бугаризма, појавио се бугаризам *тек. 1821. год.* поводом тога што патријаршија није хтела да се одазове многим тужбама целе епархије противу тадањег митр. *Меленгија*, те да га уклони. Тај поступак патријаршије озлоједио је и највећег онда Гркомана Прличева, те је стао на страну *екзархије* и својим ауторитетом привукао скоро сав Охрид.

и манастирима по целој Старој Србији и Маћедонији, како би се Српство па и православље могло одржати до онога суђенога часа, који је она замишљала да је врло близу.

*

О призренској Богословији (сада Богословско-Учитељској Школи), и ако она постоји још од 1871. године, мало је што изношено на јавност о животу и раду њеноу. Тек од 1890./91. шк. године почели су се и годишњи извештаји њени штампати.

При свршетку 1896. године, када се навршило 25 година од постанка Богословије, професорски савет је решио, да изда „*Споменницу*“ о живолу и раду Богословије и тај посао поверио г. Милану Гајићу, тадањем њеном наставнику.

И у самом предговору „*Споменнице*“ приређивач се жали, што је при своме раду био „ограничен многим околностима, које су на судбину овога завода утицале“ и „на врло скучену архиву писмених докумената“. Овим врстама биће задатак да изнесу подробности све што је у „Споменници“ пропуштено, или погрешно изведено.

I

Постанак Богословије

Када Бугари, добитком егзархије, беху највише у стању да свој пропагандски рад развију, тада, на срећу српскога народа, у Турској бејаше највише развијао свој рад на просвети своје браће велики добротвор његов, пок. *Сима А. Игуманов*.

Наших основних школа беше онда скоро у свима варошима и варошицама у Старој Србији и Маћедонији. Али се увиђаше прека потреба у једном средњем заводу, који би народу спремао *свештенике* и *учитеље*.

Покојни Игуманов, који својим даровима помагаше све школе, цркве и манастире у Старој Србији и једном делу Маћедоније, готов бејаше да и речену народну потребу подмири: да отвори и једну средњу школу. Али, сâм будући нешколован, он позове своје пријатеље у Београду, у помоћ, да га својим саветима потпомогну, да му даду своје мишљење: у коме би месту најзгодније било да се та школа отвори, и да му за исту израде наставни план.

На његову молбу одазваше се г. г. Н. Дучић, Панта Срећковић, М. С. Милојевић, Владимир Вујић и Јанићије Поповић, од којих се и одбор састави.

Пок. Милојевић, широких погледа на наше ствари бејаше предложио, да се Богословија установи у једноме од наших великих манастира: у пећском патријаршком манастиру или у задужбини св. Краља Владимира, у бигорском манастиру Св. Јована, у Дебру (Дибри).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У колико је предлог пок. Милојевића био уместан, у толико је био и неостварљив; или, ако би се и остварио, он би у своме зачетку пропао. Јер, да и не спомињем то што се ни један спремији човек не би усудио да за наставника тамо оде, него још и саме месне прилике не би допустиле ни да се отвори Богословија.

У Пећи, као и у Дебру, колико је јачих Арнаута, толико је и власти. И баш те године пок. Х. Кирил, бив. дечански архимандрит, бејаше купио плац у Пећи и почео из темеља о свом трошку зидати зграду за основну школу, па, кад то видеше месни и околни Арнаути, они листом скочише, те зидаре растераше, а што бејашо сазидано, срушише и — ни једнога за то глава не заболело! И то Арнаути учинише у времену, када вилајетска столица бејаше у Призрену, а од Призрена до Пећи растојање је 10—12 сати. А шта би било у Дебру, где би наша браћа Бугари могли у свако време натентати Арнауте (ако они сами не би на ту мисао дошли), да све растерају или поубијају?!...

Остали чланови одбора, имајући све то у виду, а с друге стране и то, што онда Призрен бејаше столица вилајета и што онде постоји руски консулат, који би вазда могао узети Богословију под заштиту, као установу рускога поданика, пок. Игуманова, већином гласова донеше одлуку: *да савестују пок. Игуманову, да Богословију отвори у Призрену.*

На реду је било да се за то добије и пристанак ондашњег рашко-призренског митрополита Мелентија, као највише духовне власти онде, и његова заштита пред грађанским властима. Та мисија беше поверена *Милану Новичићу*, доцијем наставнику Богословије. Раније пак и сам је Игуманов с Мелентијем о томе преговарао.

Колико лично познанство Новичића¹⁾ с Мелентијем и његова уметност, толико и ауторитет пок. Игуманова, подејствова, те Мелентије да свој пристанак за отварање Богословије и обећа своју заштиту.

И заоста, пред отварањем Богословије Мелентије разасла расписе подручном му свештенству у епархији, којим упућиваше своје стадо, да своју децу у Богословију шаље. Свештенству пак бејаше нагласио, *да им неће синове за свештенике рукополагати, који не буду Богословију свршили.* Али, на жалост, као што ће се на своме месту видети, он није своје речи одржао, колико је могао и колико је требало.

II

Пројекат устројства Богословије

Докле је Новичић с митрополитом Мелентијем у Призрену о отварању Богословије преговарао, одбор је пројекат спремно. По њему:

„Цељ је Богословије да спрема младиће православне вере а српске народности у отоманској царевини за народне сваштенике и учитеље“.

¹⁾ Новичић је раније, од 1864.—69. год., био учитељ основне школе у Призрену.
ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

„У Богословију се примају ђаци по свршетку 4. разреда основне школе“.

„Рок учења траје три године“.

„Богословија има управитеља, који је у исто време и наставник, и још два наставника“.

Њихове систематске плате биле су *по 80 ₰ годишње*, а управитељ имао је и додатак од 20 ₰, стан у заводу, огрев, осветљење и послугу; плате нису повишаване све до 1881. године.

За целокупно издржање Богословије и 15—20 питомаца, осем набавке потребних учила, био је одређен буџет *од 660 цесарских дуката*, и он је важио све до 1881. године.

Наставни предмети до 1888. године, 2. новембра, били су ови: хришћанска наука, српски језик, српска историја, црквено-словенски језик, земљопис, рачуница, општа историја, физика, догматичко богословље, црквено богословље, пастирско богословље, историја српске цркве, тумачење појединих јеванђеља, црквено певање, хигијена.¹⁾

Пошто су, на тај начин, све претходне припреме биле учињене, Богословија је *отворена 1. октобра 1871. године* у старој згради, коју је пок. Игуманов још 1862. године био купио.

Исти наставни план савет је Богословије мењао у појединостима, додавајући, замењујући и избацујући поједине предмете, што је више пута зависило и од месних прилика као и броја наставника. Тако је хигијена, која се предавала у сва три разреда, замењена била у нижа два разреда *зоологијом* и *ботаником*. 1883/4. шк. године избачена је била из III разреда а замењена *методиком*.

1874/5. шк. године избачено је било морално богословље, а уведена *историја хришћанске цркве*.

1875/6. шк. године престали су се предавати, као засебни предмети, *српска историја* и *историја српске цркве*, због *ратних прилика*.

Исте године уведено је било и *каноничко право* са степенима сродства.

Сада се тек увиђа, каква је штета што у наставни план није одмах ушао и државни — турски језик, него је уведен тек у почетку 1886/7. школске године.

Ванредне прилике, које бејаху услед устанка у Херцеговини, а за тим и услед ратова српско-турског и руско-турског настале, учинише те, не само што се више која основна школа не отвори, него се многе и позатвараше, а спремноји учитељи разбегоше,²⁾ те осташе само старо-

¹⁾ Овај наставни план потврдио је и месни митрополит Медентије.

²⁾ Неки од њих и сада добре подобраје у Србији заузимају.

Други онег, у борби за опстанак, подлегоше Бугарима, као на пр. пок. Секула Цветковић у Охриду и други.

школци. Према томе, већина ђака, који су после у Богословију ступали, *једва су знали некако читати и писати*. Да би се тај недостатак, у неколико, попунио, морао се отворити 1883/4. шк. године *припремни разред* при Богословији (четврти осн. школе), у који су ступали призренски ђаци из III разреда осн. школе и они са стране. Тада дође нарочито за тај разред учитељ Апостол Филиповић, бивши ђак Богословије, који бејаше и учитељску школу у Београду свршио; али су у том разреду и други наставници предавали.

Када су пак настале боље прилике, те се и основне школе, почевши од 1884. године, почеше отварати и спремније снаге учитељска места узимати, онда је и тај разред 1889. године укинут. Ти бољи учитељи били су већином ђаци призренске Богословије, од којих су неки ишли у Београд и тамо свршавали учитељску школу, или — „скраћени курс“ при тој школи.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕРЛИНСКЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

(НАСТАВАК)

9. Настава

Пред почетак сваке школске године, пошто се направи распоред предмета на наставнике и на часове, дужан је сваки наставник, да расподели градиво својега предмета на часове тако, да је он у стању тачно да зна дан, када ће савладати свој програм. У томе распореду, што сваки наставник за свој предмет поднесе директору, није само одређено градиво појединих предавања за сваки час, него и предмет домаћих и школских задатака (ако их има). Пређен материјал тачно се бележи сваког часа у разредној књизи (Klassenbuch) и тако је директору омогућено, да врло лако прати и надзирава ток и стање целокупне наставе. На тај начин се спречава претоваривање ученика, јер се у конференцијама (у почетку школске године) претресе распоред градива из појединих предмета, одреди се размак између појединих кућевних и школских задатака и њин обим.

Целокупна настава је тако брижљиво на очигледности и на самоградњи ђачкој удешена, да нема ни једнога предмета, који би био ученицима досадан и одвратан због непотребног напаметног бубања а без икаквог разумевања. Код свих предмета највише се пази, да се васпитна страна наставе што више истакне и развије, и нарочито се има пред очима старо начело: non scholae sed vitae docendum.

Код науке о вери, у нижим разредима, негује се много црквено певање, уз приче из старог завета. У вишим разредима предаје се Христова наука и историја цркве, али тако, да ученици све лако могу да упамте и схвате од самог праћења наставног предавања, без нарочитог учења код куће. Овога ради нису допуштена никаква критична коментаришања, него се ограничавају само на просто излагање факата.

Како већ пре споменух, науку о вери предају у разним разредима разна лица (обично разредне старешине или наставник немачког језика или историје), ну увек се пази, да су то опробани и примерни наставници, који ће својим угледом и радом допринети, да наука о вери плодно и корисно утиче на морално и етично развијање ученика.

Код немачког језика обрађају особиту пажњу на тачно и течно читање с разумевањем. Зато се у њиним гимназијама сваког часа и у свима разредима чита, и само се из штива црпе потребна поука. Код ученик прочита, онда исприча својим речима садржину штива. Граматика је код њих сведена на најпотребнија правила, која пак никако не уче ученици по дефиницијама, него само из примера и исправљањем ученичких одговора. У нижим разредима држе се по некад и вежбања у диктовању, да би се ученици боље утврдили у интерпункцији. У вишим разредима се сва наука из матерњег језика своди на читање и држање предавања. Сваки је ученик дужан, да се спреми, да држи предавање о извесној теми, коју му наставник зада. Обично је то нешто из литературе. За припрему за предавање да наставник по некад и месец дана рока, према тежини и обиму предмета. При таким предавањима остали ученици само слушају, и наставник пази на изговор, на чистоту језика и на саму садржину говора, те исправља и допуњује према потреби. Тим предавањима приписују врло јаку и важну васпитну моћ, те их зато употребљавају не само код матерњег језика, него и код историје, географије и природних наука. Учење на памет појединих песама (нарочито патриотских) негују само у извесној мери.

На писмене саставе полажу врло велику пажњу и скоро сваког часа задају по један домаћи задатак, док школске саставе ређе дају. Строго се пази, да садржина састава одговара потпуно ученичком развићу. Задатке за које ученик није дорастао, или који би му били онет сувише лаки, не сме наставник ни пошто да зада.

У најнижем разреду (*sexta*) задаци су: вежбања у интерпункцији, диктовање и из науке о облицима.

У *quinta* такођер диктовање, вежбе у интерпункцији и препричавање онога што су претходно (истог часа) чули (обично басне, причице, анегдоте).

У *quarta* долазе вежбе у диктовању и у препричавању краћих прича или историјских момената.

У *Unter-tertia*: приповетке, лакши описи (Beschreibungen) а и преводи штива из страних језика.

У *Ober-tertia*; лакши (Beschreibungen) и тежи (тачнији, детаљнији) описи (Schilderungen), изводи, извештаји о својим доживљајима и писма.

У *Unter-secunda* дају се већ тежи састави. Примера ради наводим овде неколико таквих темата:

1. Das Feuer ist ein guter Diener, aber ein schlechter Herr.
2. Was erfahren wir aus dem 1. Akte von Schillers „Tell“?
3. Ein Tag aus den Ferien.
4. Die Rütlicene.
5. Gold und Eisen (упоређење).
6. Der Zug gegen Zamora, in Herders „Cid“.
7. Minna von Barnhelm und Tellheim im II Akte des Dramas.
8. Ob ich gern in Berlin wohne?
9. Was verdanken wir dem Walde?
10. Да се преведе прва страна из комада: Le poète et le paysan.
11. Wie erscheint die Jungfrau von Orleans in dem Prolog des Schillers-

chen Dramas?

12. Ueber den Nutzen des Reisens, besonders des Fussreisens.
13. Summ euique.
14. Erst wage, dann wage.
15. Charakteristik Dorotheens, nach Goethe's „Herrmann und Dorothea“. И т. д.

16. У *Ober-secunda* је број задатка скученији (свега 2—3 школска рада), али им је садржина доста тешка. Н. пр.:

1. Per aspera ad astra.
2. Nullus argento est color, avaris abditio terris (Hor.)
3. Edmonds Freunde und Gegner.
4. Die Erbauung und Zerstörung der Scheldebrücke.
5. Die Vorteile der Grossstadt.
6. Wallensteins zweite Feldherrnschaft.
7. Wie ist Octavios That zu beurteilen?
8. Weislingen im 1. und 2. Akte des Götz von Berlichingen.

У *Unter-prima* задају обично 7—8 домаћих задатака а свега 2 школска преко године. Садржина им је н. пр.:

1. Die Wartburg, ein Liebling der Deutschen.
2. Warum sollen wir immer nach dem Bessern streben?
3. Mit welchem Recht oder Unrecht wird Alexander von Macedanien „der Grosse“ genannt?
4. Worin besteht die tragische Schuld Don Manuels und Don Cesars in Schillers „Brant von Messina“?
5. Ist Undank wirklich der Welt Lohn?

6. Iphigenie und Thoas nach dem ersten Akte des Goetheschen Dramas.

7. Orest In ihrem Charakter und ihren Schicksalen.

8. Mein Lebenslauf.

9. Warum haben die Deutschen den Rhein so lieb?

10. Coriolan nach dem 3. Buche des Livius.

У *Ober-prima* (најстаријем разреду) исти је број задатака као и у *unter-prima*. Садржина им је н. пр.:

1. Der Unterschied in Schillers Darstellung von Wallensteins Tod im Drama und in der Geschichte des 30 jährigen Krieges.

2. Erläuterung des ersten Monologs des Prinzen von Homburg.

3. „Der Krieg hat auch seine Ehre, der Bewegter des Menschen-geschicks“.

4. Warum lernen wir die lateinische Sprache?

5. Litterarische Erinnerungen in den öffentlichen kunstdenkmälern und Bauwerken Berlins.

6. Tassos Verhältniß zum Hofe von Ferrara.

7. Wie weit darf der dramatische Dichter von der geschichtlichen Wahrheit abweichen?

8. „In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister.“

9. Warum führt Nathan in Lessings Drama den Beinamen des Weisen.

10. Die Vorzüge und Nachteile der geographischen Lage Deutschlands in Beziehung auf seine politische und soziale Entwicklung.

11. Herzog Alfons in Goethes Tasso, das Ideal eines Fürsten.

Поправљање задатака врше наставници код куће, подвлачењем погрешака (а не исправљањем!) црвеним мастилом. Имају нарочите знакове за означавање ортографских, граматичних и стилистичних погрешака. Идућег часа поправљају ученици сами означене грешке, а који се не може сâм досетити у чему је погрешно, запита наставника, и он му објасни. Тим начином науче ученици много што шта лакше него што би постигли бубањем извесног правила. Све задатке прегледа једном у семестру и директор (и потпишо се), а једном у години прегледа то и провинцијални школски надзорник.

С великом збиљом узму они у поступак преписивање (т. ј. крађу) задатка. Оба ученика, т. ј. и онај који је преписао, и онај који му је дао да препише, искусе подједнаку казну. За први пут се та казна састоји само у томе, да дотична два ученика остану после школе у разреду и раде поново задатак (али друге садржине), а кад се случај понови, онда их казне затвором, па чак и искључењем из завода.

Д-р Лујо В. Адамовић

(НАСТАВИТЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Српству

Статистички преглед српских школа у скопској епархији 1898/99. школ. године. — У 1898.—99. школској години било је у скопској епархији, у Старој Србији, 89 српских народних школа, рачунајући ту и забавиште у Скопљу. У овим школама радило је у тој школској години 117 наставника и наставница.

Школе у Бугарској

Стање наставника народних школа. — У бугарским листовима све се чешће чују тужбалице учитеља народних школа на велике оскудице, које подносе бугарски учитељи и њихове породице услед врло неуреднога примања плате. „Нека вам ово прикаже мој несретни положај, пише један бугарски учитељ. За прошле месеце: септембар, октобар, новембар, децембар и јануар примио сам једном 16 лева и 65 стотинака (16 динара и 65 пара), други пут 33 лева и 50 стотинака, — свега 50 лева и 15 стотинака. Тим новцем смо преживели од јесенас па целе зиме, изложени гоњењу трговаца, код којих назаримо што нам треба за кућу, и гоњењу поверилаца....“

Школе у Русији

Народне школе. — У Русији су народне школе: „министарске“ (стоје под управом министарства просвете), земске (стоје под управом појединих покрајина), црквене (стоје под врховним надзором св. Синода) и тако зване „грамотне“ школе (школе за писменост). Поред тога има и приватних школа. Министарске, земске и приватне народне школе махом су добро уређене, као што су и по осталим европским земљама, а црквене и грамотне школе су по своме уређењу још на врло ниском ступњу. Укупно има у Русији на 80.000 народних школа, у којима учи преко 4.000.000 мушке и женске деце, не рачунајући овамо ученике јеврејских, мухамедовских и финских школа. Наставника има око 114.000; од тога је тек петина учитељица. Плате наставника народних школа су врло различите, према томе у којој школи који наставник ради. Најбоље су награђени наставници „министарских“ народних школа, али и та је награда доста бедна, јер већина наставника баш ових народних школа, о којима води непосредно старање само министарство просвете, има стан и плату од 12 — 15 рубаља (36—45 дина.), ређе 20—24 рубаља (60—72 динара) месечно. Па ни то мало плате не добијају уредно, већ често морају чекати по неколико месеца, на да добију што на име плате.

Свештеници и ђакони, који раде у црквеним и грамотним школама, имају још мању плату, која је у неким местима тако незнатна, да није ни толика, колико може зарадити најобичнији радник. Сад и у Русији подижу глас у корист побољшања учитељског стања. Предлажу, да учитељима народних школа буде годишња плата бар 300 рубаља, пошто тамо и обичан фабрички радник може годишње зарадити 300—400 рубаља. Како јавља „Руская школа“, и Друштво за помагање бивших питомаца петроградског педагошког института донело је одлуку, да ради на томе, како би се повећале плате наставницима народних школа, доказујући, да су се знатно измениле прилике за живот од 1872. године, кад су последњи пут уређене плате наставника народних школа у Русији. Усвојен је предлог, да се у корист народних учитеља учини апел на новинаре и све у опште, на да се више не дешавају случајеви, да наставници народних школа, због сувише мале плате, напуштају наставнички позив и лађају се других послова, за које је потребно мање и спреме и труда, а у којима је радник боље награђен. Тако су неки учитељи оставили школу, на отишли у ракицијнице, зарађујући два и више пута толико, колико су као учитељи имали плате; други су отишли у обичне железничаре, где су такођер боље награђени, но што су били награђени као учитељи.

*

Преуређење средњих школа. — Комисија, којој је стављено у задатак да проучи питање о преуређењу средњих школа у Русији, већ је отпочела свој посао. У комисији су; неки од чланова министарског просветног савета; представници округа, у којима има виших и средњих школа; неколико професора виших школа, лекара и наставника средњих школа. Прву седницу ове комисије отворио је министар просвете, поменувши о

великоме задатку саме комисије и значају њена рада; он очекује да ће комисија свестрано претрести и проучити сва питања, која се тичу средњих школа. Чланови комисије, као људи пуни искуства у питањима, о којима ће већати, треба да изнесу све недостатке досадашњег уређења руских средњих школа и да укажу на мере, којима би се ти недостаци могли отклонити, те на овај начин да даду министарству просвете потребан материјал, који ваља врло корисно да послужи при доношењу измена у закону и уредбама о средњим школама. Чланови комисије не треба да су у овоме своме раду руковођени никаквим обзирима према овоме или ономе, и да тога ради не претресу средњошколско питање потпуно исцрпно. Нарочиту је пажњу министар обратио члановима комисије на морално и физичко васпитање ученика, на спрему наставника средњих школа и на старање о материјалним приликама наставничким, као једној од првих погодаба за повољан успех средњошколске наставе.

Недељно су одржаване по четри седнице ове комисије, увек под министровим председништвом. У првим двема седницама се већало о циљу средњошколске наставе, па се после тога прешло на претресање досадашњег уређења средњих школа у Русији, и говорило се о недостацима у томе уређењу и мерама, како да се ови недостаци отклоне. Само о овоме расправљало се у шест седница, и одређени су нарочити одбори за разраду појединих питања. У трима последњим седницама се претресало о недостацима досадашњих реалака и о мерама, како да се ови отклоне.

Комисија се поделила у више одбора за детаљније претресање и обраду појединих питања. У овим одборима узеше се у претрес ова питања: о спреми наставника средњих школа; о унапређењу материјалног стања и дизању угледа наставника средњих

школа; о физичком васпитању ученика; о испитима и задатку педагошких зборова и односима између школе и породице; о реорганизацији гимназијске наставе (за свестрани претрес овог питања изабрана су четири одбора); о предавању веронауке.

Још није објављен резултат свеколикога рада ове комисије, али се у руским листовима већ износи по што из самога пројекта, који је комисија спремила за реорганизацију целокупне средњошколске наставе у Русији. Познати су за сада само неки детаљи из пројекта за преуређење класичних гимназија. По томе пројекту, латински језик почињаће у овим гимназијама тек од петог разреда. Грчки језик неће бити обавезан предмет, али за ученике, који мисле касније да прођу учење у историјско-филолошкоме факултету на универзитету, овај ће се језик предавати од шестог разреда. Часови, који су до сада у нижим разредима били уступљени грчком језику, употребити ће се за природне науке, руски језик и историју. Што се тиче наставничких плата, избило је у јавност, да је комисија предложила, да се наставницима руских средњих школа да 3000 рубаља плате на годину, а да имају по 18 часова недељно.

*

Школе за глувонему децу. — У Русији је необично велики број деце с разним недузима, због чега им је готово немогуће походити школу, те тако остану махом неписмена. Нарочито је велики број глувонеме деце, које има сада, дорасле за школу, на 50.000, а од толикога броја једва ако 500 походи школу. Овога ради министарство просвете, у споразуму са земствима, ради на томе, да се за сву децу, која нису нормално развијена, те не могу походити основне школе, оснују у довољноме броју нарочите школе, да не би остала неписмена и без најосновнијих знања, тако потребних свакоме.

*

Треба ли допустити полагање испита лицима, која су приватно или самоучки изучила основну школу.

— У Русији се у прошлој години десно један доста интересан случај. Неки човек, који је имао већ 34 године, а није ишао у основну школу, већ је самоучки научно читати и писати и нешто рачувати, могао је добити неко место на железници, ако поднесе сведоштво о свршеној основној школи. Он се обрати покрајинском школском начелнику, у Вилни, за одобрење, да положе приватно испит из предмета, који се предају у основној школи, те тако да добије потребну му сведоштво. Школски начелник није могао сам одлучити о овој молби, већ је упути министру просвете и овај, поводом овога случаја, донесе начелну одлуку о допуштању полагања приватних испита за основну школу лицима, која нису основну школу учили. По тој одлуци требало би у начелу ове испите допустити само војницима и онима који нису свршили 21 годину живота; за остале случајеве, где би се пријавио за овај испит и који старији од 21 године, о свакоме посебице одлучиће министар просвете.

Школе у Аустро-Угарској

Плате наставника средњих школа у Угарској. — Удружење угарских наставника средњих школа предало је пре неколико месеца министру просвете и црквених послова и министру финансија представку, да се поправи материјално стање наставника средњих школа у Угарској. У представци се истиче, како наставници угарских државних средњих школа већ више година моле, да им се поправи материјално стање, на од свега тога није било до сада никаква успеха. Сада их опет гони невоља, да поново потраже поправку материјалнога стања професорскоме staleжу, од кога се тражи више по што му се даје, мимо све то, што професорски staleж врши једну од најплеме-

нигијих улога у друштву. Наставници средњих школа не чине услуга општој образованости само својим радом у школи, већ и својим радом на науци и књижевности; научна друштва и стручна књижевност поглавито зависе од моралне и материјалне помоћи наставника средњих школа. Зато баш професорима угарских средњих школа тешко и пада, што су, мимо све остале државне службенике са истим квалификацијама, много у плати заостављени, услед чега долази и то, да многи ваљани школски радници напуштају наставнички рад и примају друга звања у којима су боље плаћени и имају већега угледа у друштву. Сем тога за успешан рад потребно је, да наставник средњих школа буде душевно спокојан, а оскудица, коју осећа због недовољне плате, непрестано му руши душевно спокојство и мир. Па онда наводе, да због сиротиње професор није у стању држати потребне часописе, набављати стручне књиге, ни стручним путовањима освежавати и богатити своје знање; не може пратити у довољној мери све новине у предметима своје струке, те постаје изгубљен за науку, а заостајући у својим предметима постаје изгубљен и за школу, поставши пре времена неспособан за предавање предмета своје струке. Дакле, у интересу самога успеха средњошколске наставе потребно је материјално обезбедити наставнике средњих школа, јер ће им се тиме дати прилика, да могу пратити напредовање своје струке и непрестано учити. Овога ради траже:

1. да се класе директора и професора средњих школа уреде према закону од 1893. године;
2. да се повишице подигну на 200 форината;
3. да се урачуна у систематску плату додатак, који се даје наставницима средњих школа у местима где је скупији живот.

Поводом овога тражења угарских наставника средњих школа, да им се повисе плата, *Nastavni Vjesnik* вели:

„Ако угарски другови говоре о тешком материјалном стању те га зову тешком кризом, којој треба радикална лијека, шта ћемо онда рећи ми хрватски професори? Наши су захтеви према њиховим тако чедни, да чеднији не могу бити. Што тишти угарске професоре, у већој мери тишти нас хрватске.... Угарски и аустријски професори истичу свагда, кад им се даде прилика — а тих прилика има много јер су окуљени у својим друштвима и састају се у заједничким састанцима — с највећим поносом и етичким патосом, да им је увијек дизати стијег идеализма, јер без идеалнога схваћања учитељске задаће промеће се учитељско звање досадним занатом, од којег није никому користи. Тај идеализам не смета, како видјесмо, угарским професорима, да се боре за своја права, и кад се ради о материјалном положају њихову. И хрватски професори неће да заостану за њима у идеалном схваћању свога звања, и управо се за то и боре за свој бољи материјалан и социјалан положај. Хрватски је професор слабије ситуиран не само од својих другова у Угарској, Аустрији, Босни (с Херцеговином), већ и од других уредника¹⁾ хрватских с академијском образованошћу, што више, има доста њих и без академијске образованости... који су релативно боље награђени од најодличнијих професора средњих школа, који су осједили у дичном беспрекорном вршењу свога тешког звања...“

Изнесећи примере, из којих се види, како су награђени чиновници које струке у Хрватској и како су професори и учитељи свима заостављени, додаје: „Да за овако потискивање професорскога сталежа и инфериорност учитељске службе нема никаква оправдана разлога, види се одатле, што по правди нитко не може утврдити, да образованост професора стоји мање жртава у новцима, у времену, или да су за ову службу довољне и

¹⁾ чиновника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.rs

слабије душевне способности од оних, што их траже друге гране државне службе, за које се исто тако иште академијска квалификација. У свима просвијетљеним земљама броји се стаљ средњошколских професора међу најинтелигентније, а њихова се служба држи за понајтежу... Рад професора у средњој школи напоран је душевни рад, који његове силе прије времена истроши. Показују то допусти професора, и то, што велика већина професора помре прије навршене 30. године службовања (понајвише у доби испод 50 година). Управо с тога одређено је за професоре 30 година службовања. С истога узрока уведене су сталне ферије и за младеж и за професоре, јер су то потребне организичне посљедице самога рада, како се то данас једнодушно признаје у педагогичкој литератури и у учитељској пракси свију држава. А где је рад изван школе: приправа учевне грађе, приређивање експеримената и исправљање задаћа, званствено напредовање, и т. д., а напokon се допусти дају из здравствених разлога и другим уредницима“ (чиновницима).

Жеље су хрватских професора средњих школа:

1. да почетна плата професорима средњих школа у Хрватској и Славонији буде годишње 1200 форината, а професори, који служе у Загребу, да имају још, због скупоће животних намирница у томе граду, месни додаток од 200 форината годишње, и да им се тај додаток рачуна и при одређивању пензије;

2. професори, који су са службом у Земуну, Осеку и на Сушаку, да имају уз редовну плату још и по 100 форината годишње меснога додатка;

3. прве три повишице, које се добивају после навршене пете, десете и петнаесте године професорске службе, да буду по 200 форината, а остале даље повишице да буду по 300 форината;

4. директори већих средњих школа да имају по 400, у Загребу 500 фо-

рината а директори мањих средњих школа по 300 форината директорскога додатка, и то да им се, при одређивању пензије, урачунава у систематску плату;

5. Професори после друге периодске повишице да се у рангу изједначе с чиновницима осме, а после четврте повишице с чиновницима седме класе;

6. Директори да буду у рангу чиновника седме, а после петогодишње повишице у рангу чиновника шесте класе;

7. Испитани учитељи средњих школа да имају награду од 900, неиспитани од 700 форината;

8. Године, које професори проведу као неиспитани учитељи средњих школа, да им се урачунају у године службе, ако су без прекида служили као наставници средњих школа, а године, које проведу као испитани учитељи, да им се урачунају у године професорске службе, и да се рачуна при одређивању повишице;

9. Вероучитељи у мањим средњим школама да имају почетну плату од 800 форината годишње, с правом на повишицу од 100 форината, после сваке пете године службе, и да се у рангу изједначе с чиновницима девете класе.

*

Колико прими на име плате професор средњих школа у Аустро-Угарској, који наврши тридесет година професорске службе?

— Средњошколски професор, који наврши тридесет година професорске службе, прими за то време, рачунајући у то и све периодске повишице, на име плате: У Хрватској и Славонији 42.000 форината, у Угарској 50.000 форината, а у Аустрији 60.000 форината. Професор наших средњих школа за то време прими на име плате 116.400, рачунајући ту и две године суплентске службе.

*

Расположење према професорима у Угарској.

— Пре краткога времена била је у Сегедину окружна скупштина там. Калвина, и том је приликом прочитана молба професора калвинске академије у Шарошпатаку, којом траже да им се повиси плата. Молба није усвојена. Противу ње је на скупштини био устао свештеник Фејеш, који се бави и песничством, и оштро је напао професоре, због њихова тражења да им се повиси плата. Време је, вели, да се једном устане противу претераних захтева професорских. Професори су, по његову мишљењу, лепо награђени, јер су боље плаћени по свештеници и учитељи; имају сваке године 3—4 месеца одмора и добивају пуну пензију после 30 година службе. У професорским већима, вели, само се и говори о плати, а никад о томе, како грађљивост убија дух и како да се помогне томе, што у настави појединих предмета нема готово никаква успеха. Професори, који су били на скупштини, протестовали су противу говора Фејешева, али је скупштина са одобравањем примила Фејешев говор, не усвојивши професорску молбу о повишици плате.

Овај спорадички случај свакако не може бити доказом, да су захтеви професора у Угарској о повишењу плате претерани или неумесни, али је на сваки начин карактеристичан.

Школе у Румунији

Основне школе. — У прошлој школској години било је у Румунији 3664 основних школа, са 3517 учитеља и 907 учитељица. У овим школама било је 372.900 мушке и 313.754 женске деце — свега 686.654. Исте године било је у грађанским школама у Румунији 71.000 мушке и женске деце.

Школе у Немачкој

Предавања у Јени за време школскога одмора. — Као раније, тако

ће и ове године, у месецу августу, бити у Јени приређен читав низ предавања из разних научних група, за све оне који желе за кратко време из појединих наука раније стечена знања освежити, упознати се са сувременим стањем појединих наука и обогатити се знањем најновијих тековина, постигнутих на разним научним пољима. Биће општих и посебних курсева; и у једнима и другима биће предавања готово из свих научних група. Наше ће читаоце, нарочито наставнике народних школа, поглавито интересовати програм предавања из педагошке групе, те тога ради у краткоме изводу и износимо програм из ове групе.

Из педагошке групе држаће се предавања из: опште дидактике, методике, педагошке патологије, Фреблове педагогије у забавишту и школи и ходететике.

Из опште дидактике предаваће др. *Вилелм Рајн*, професор и директор јенског педагошког семинара на универзитету. У предавањима биће обрађени сви главнији моменти: Основи науке о васпитној настави по њеним етичким и психолошким претпоставкама; Проблем васпитања у хармонији с генетичким напретком у историјском развоју човечанства; Развитак методичке наставе; О појму методе и њеном односу према наставничковој личности; Суштина и важност основне методе; Знање и воља; Наставни циљ изведен из васпитног циља; Наставни начин изведен из наставног циља; Теорија научног плана, избор и поредак наставног градива, обрађивање научних дисциплина; Теорија културно-историјских ступњева, концентрација и формални ступњеви.

Из методике ће предавати *Фр. Леменик*, учитељ универзитетског педагошког семинара јенског. С предавањима из овога одељка педагогије биће склопчана и практична вежбања, која ће бити тројака: предавање, практично предавање и дискусије. У предавању ће се расправљати о обрађи-

вању наставног градива у појединим дисциплинама; у практичним предавањима, која ће бити с децом у вежбаоници, приказиваће се, практичним путем, излагање наставног облика, образовање појмова и употреба.

Из педагошке паталогije предаваће *Ј. Трибер*, директор идиотског завода на Sofienhöhe-у код Јене. Он ће говорити о абнормалним појавима у детињем душевном животу, и биће обухваћени ови главни елементи: Физиолошки и херeditарни узроци; Слабости и противности реда — чулних опажања, слабости осећања, тока мишљења, осећајног живота, воље и рада; Рад код абнормалне деце.

Из Фреблове педагогије предаваће *Јованка Мекс*, настојница Коменсог Дома у Каслу. Њеним предавањима биће обухваћени ови одељци: Васпитни задаци и развитак породичног васпитања; Идеја и организација забавишта, оправдане и неоправдане примедбе; Идеја концентрације и метода способности и рада; Практична вежбања с децом (вежбање приповедања и осећања са упознавањем игра и забава, у којима се запажају елементи броја, облика и боје); Задатак забавишта према школи.

Из ходететике предаваће *др. К. Јуст*, директор Више Девочачке Школе у Алтенбургу. Он ће предавати о образовању моралног карактера, и у његовим предавањима биће обухваћени ови моменти: Основи карактера; Подлога моралног карактера; Ступњевни образовања карактера; Утицај непосредног образовања; Облик школског живота као реорганизација моралног образовања.

За странце биће нарочити течајеви из немачког језика и немачке књижевности. За наставнике природних наука биће засебних предавања из ботанике, зоологије, геологије, астрономије, физике и технологије. Биће и нарочити курс за свештенике.

Предавања ће се држати у просторијама педагошког универзитетског јенског семинара. Хонорар је различити

према групи, која се хоће слушати. За педагошки курс је цена 10 марака и 5 марака уписнине (свега 18 динара). За слушање ових предавања треба се пријавити до половине месеца јула. Опширан програм свих ових предавања може се добити, бесплатно, код др-а В. Бакића, професора Вел. Школе у Београду.

Школе у Француској

Народне школе. — Према извештају, који је француско министарство просвете спремило за париску изложбу о просветном стању у Француској, у прошлој години број народних школа у Француској и њеним колонијама износио је 83.654: 67.579 јавних и 16.075 приватних школа. Само грађанских школа било је 5683. У свима народним школама било је 145.955 одељења. У забавиштима је радило 9.414 наставница. Свега је наставника било у народним школама 188.277: учитеља 103.339 и учитељица 84.938. Ученика је било: у забавиштима 729.648, у основним и грађанским школама 5.531.418 и у продужним школама 30.239. Укупни издаци на све народне школе у Француској и њеним колонијама износе у прошлој години 204.831.517 динара, и од ове суме више је од половине исплаћено из држ. буџета (137.130.165 динара).

*

О моралном васпитању универзитетске омладине. — Поводом конгреса, који ће се летос одржати у Паризу ради решавања појединих просветних и школских питања, у Француској се у јавности још сада претресају многа важна школска питања. Једно је од тих и питање о моралноме васпитању универзитетских ученика, које врло лепо расправља *Hauczette*, професор на вишој учитељској школи у Паризу. Он у главnome мисли о овоме питању овако: До сада је поглавито поклањана највећа пажња томе, да буду што потпунија и науч-

нија предавања за универзитетске ученике, да им се ставе на расположење потребне библиотеке и лабораторије. Али то није довољно за потпуно и право образовање универзитетске омладине. Потребно је, па је и преце, побринути се за морално васпитање универзитетских ученика, обзирући се и на њихове материјалне прилике. Универзитетски ученици треба да уђу у друштво, да се многоме чему уче од друштва, а сами опет да у друштва уносе идеје и науке, о којима се на универзитету баве. А прва је брига, да се сами универзитетски ученици што боље међу собом познаду, да не буду један другом туђи, зато што овај учи у једноме а онај у другом факултету, или што је овај из једнога а онај из другога краја. Зато би било потребно, мисли Hauzette, да се сама универзитетска управа побрине, да се за универзитетске ученике нађе какво подесно место, где би се са-стајали и заједнички проводили по који час свакога дана, утичући тако благотворно један на другога; да им се нађе какво подесно место, где би заједнички радили а заједнички се и одмарали, само да то место не буде кафана, као до сада што је она била једино место, где су се универзитетски ученици разних факултета могли окупљати, да који тренутак заједнички проведу. Овакво састајање универзитетских ученика врло ће повољно утицати на њих и њихово васпитање, али то још није довољно, јер се на таквим састајцима, који би трајали највише који час преко дана, опет не би огледао прави живот школске омладине, нити би се ту могле показати све навике појединих ученика, да би се после могло утицати, да се поједине од њих као рђаве и штетне искорене. Ваља имати на уму, да народ не каже без разлога: С ким си онакав си. Зато би, мисли Hauzette, ваљало побринути се о томе, да универзитетски ученици, будући најинтелигентнији те и морално најјачи чланови друштва, увек буду само у

доброме друштву, да никада не буду у прилици, да буду окружени чиме, што би штетно утицало на њихово морално васпитање. У овом погледу је врло тешко утицати на универзитетску омладину, ако се жели поштовати свачија лична слобода, али се опет може доста урадити баш и за сâм морални приватни живот универзитетских ученика. То се, по мишљењу Hauzette-ову, може постићи на ова два начина: да се оснује нарочити завод за заједничко становање великога броја универзитетских ученика под надзором универзитетске управе, или да се нађу и уреде приватни станови, на пр. у појединих учитеља, код којих би, под њиховим родитељским старањем и надзором, становало по неколико ученика. Ово се последње Hauzette-у боље свиди по онај први, више интернатски живот универзитетских ученика, и много би благотворније утицао, по његову мишљењу, на целокупни живот и рад универзитетске омладине.

Даље Hauzette мисли, да би универзитетским ученицима ваљало дати највећу слободу у образовању појединих друштава, у којима ће развити своје идеје, своје мисли и принципе; али им не допустити никако, да се баве политиком. Чак би се могла допустити разна спортска друштва, па удружења ученика разних вероисповеди и из разних крајева; али да се тиме опет у ученика не би развио сепаратизам, требало би да сва та друштва стоје под заједничком централном управом, која би стојала у вези са универзитетском управом.

*

Смањивање година учења у средњим школама и испит зрелости.

— У друштву за вишу наставу у Паризу претресало се питање о томе, да ли би требало смањити број година учења у средњим школама, као и то, да ли би требало да се укину испити зрелости, којима се сада завршује средњошколска настава и стите

право за продужење школовања на универзитету. После подужега већања и свестравога проучавања првога питања, донета је одлука, да не би било умесно смањивати број година учења у средњим школама, јер би тада још врло млади ученици излазили из средњих школа и још сасвим неiskusни ступали у живот. Што се тиче испита зрелости, мисле, да би их, нешто измењене, на сваки начин требало задржати, јер су они као нека контрола за прелаз ученика у више школе, и што би се без њих дошло до тога, као и у Белгији где је овај испит био укинут, да у више школе дођу ученици и са релативно врло слабом спремом.

У овим седницама већало се и о најодоснијем типу средњих школа, па су одлучили, да би у средњим школама ваљало да буду два типа: класични и модерни. Средње школе класичнога типа имале би опет два одсека: грчко-латински и латинско-научни и тек од петог разреда било би бифуркације у њима, а у нижим разредима не би за гимназије овога типа било никаквих разлика у плановима и програмима.

*

Универзитетска предавања за народ.—У Француској, као и у Енглеској и многим другим земљама јевропским, све се већа пажња поклања универзитетским предавањима за народ (*l'extension universitaire*), као најбољем и најпоузданијем средству за народно просвећивање. Највише је успеха постигнуто до сада са оваквим предавањима у Греноблу и Неверу. У Греноблу су ова предавања приређивали професори там. универзитета, и на предавањима се говорило о артистичкој анатомији, физиологији, хигијени и другим научним гранама. У Неверу су се око ових предавања старали професори меснога лицеја, и предмет тих предавања били су ови предмети: немачки језик, француска књижевност, цртање за ручне женске

радове, географија, математика и др. Сва су предавања била одлично посећивана. Предавања су била бесплатна, али *Revue internationale de l'enseignement* препоручује, да се од слушалаца наплаћује улазница (десет, па и пет пара, само да није бесплатно), јер се у опште мање цени све оно, што се добија бесплатно.

*

Школа за новинаре.—У Паризу је отворена нарочита школа за — новинаре. Предавања ће у овој школи бити подељена у пет течајева. У првоме ће течају новинар Фуке предавати о задатку штампе у садашњости и будућности; даље о општим знањима преко потребним свакоме новинару, па о техничким знањима (како се спремају поједини бројеви новина са свима рубрикама). Нарочито ће одељење бити за новинарске извештаче, у коме ће се предавати о томе, шта је све потребно добром новинарском извештачу. У другом ће течају новинар Корнеј предавати о историји штампе. У трећем ће течају новинар Крупи говорити о закону о штампи. У четвртном ће течају један професор парискога факултета предавати о сувременој историји с гледишта политичко-новинарског. Пети течај биће посвећен практичним радovima, и у томе течају ће кандидати практички изучити све што се тиче слагања, коректуре, преламања слога и штампања.

Школе у Шведској и Норвешкој

Из једнога предавања Фригјофа Нанзена.—Смели и прослављени истраживалац севернога пола Фригјоф Нанзен недавно је држао у Кристијанији јавно предавање о данашњем васпитању деце, и том је приликом изнео читав низ доста оригиналних погледа и мисли о васпитању у опште. „Наша омладина оскудева у карактеру и идеалима, вели између осталог Нанзен у

овоме своје предавању. Томе су криви књижевност и политика, који слабе осећање за идеалима. У васпитању се не обраћа довољна пажња стварању и неговању карактера. Ја за своју сталност имам једино захвалити васпитану. Али ја овим не мислим на оштру дисциплину, већ на озбиљно васпитање. Наставници треба да предјаче добрим примером. То има не-обичну важност. Дечаци треба да науче принити себи дугме на хаљинама и окршити обућу. То ствара људе. Пре смо морали све сами радити, што год нам је у животу било потребно. То и ствара карактер и карактерне личности. Омладина треба да је навикнута, да се може одрећи уживања. Она не сме бити, као сада што је, лирична, сентиментална и сањалачка. Овоме би много помогла и телесна вежбања, али не модерни спортови, трчање у окладу, јер је све то и штетно по тело и душу. Напротив, разумна телесна вежбања утичу хармонично на живот, стварају здраве и разумне људе, — а то је баш оно, што нам је и потребно“.

Школе у Турској

Богословија на Халци. — У мартовској свесци (стр. 376) изнели смо у краткој историју богословије на Халци. Овом приликом да изнесемо неке статистичке податке о броју ученика ове школе од њенога постанка до сада. Од 1848. године до сада свршила су ову школу 353 ученика, и од њих су 210 свршили школу са одличним успехом, 52 с врло добрим успехом, 49 с добрим успехом и 32 нису добили оцене, јер се не хтедоше закалуђерити. Од виђенијих Срба свршили су у новије доба ову школу: Дионисије Петровић, сада митрополит рашко-призренски; јеромонах Јанићије Васић и Јеромонах Нићифор Перић. Сва су тројица свршили ову богословију 1892. године. Карактеристично је, да се у ову школу, која се из држава трошком свих епархија цари-

градске патријаршије, примају махом Грци, тек по који Бугарин, а Србин врло ретко, и ако се за ову школу до сада пријављивало доста Срба, који су имали одличне квалификације. „Разлоге овој чудноватој појави, вели Цариградски Гласник, није тешко погодити“.

Школе у Америци

Статистички подаци о школама у сједињеним северо-америчким државама. — Недавно је објављена статистика о школама у сједињеним северо-америчким државама за 1891. годину, и ту је пуно интересних података за што потпуније познавање јавне наставе у сједињеним државама, те неке податке избележавамо. У 1891. години било је у јавним школама уједињених северо-америчких држава 14,669.069 ученика или 23% целокупног становништва. Овде нису урачунати ученици вечерњих, трговачких и техничких школа, даље ученици завода за глувонеме и умоболне и ученици индијских школа. Рачунајући и њих, укупни број ученика у 1891. години износио би преко 15,000.000 или 26% од целокупнога становништва у тим државама. Од свеколикога броја ученика 96% долази на основне школе, на средње школе 2,6% и на универзитете 1%. Наставника је било у тој години 425.000, од којих је било мушкања само 33%. Укупни издаци за јавне школе износили су у 1891. години 146,800.815 динара. Од ове суме само је једна трећина из државнога буџета, а 70% давале су поједине општине и градови.

*

Кинеска школа у Сан-Франциску. — У Сан-Франциску, у Калифорнији, има доста добро уређена школа за децу оних Кинеза, који оставише домовину и похиташе у Калифорнију, да у њеним богатим рудницама потраже себи рада. Захваљујући једном сараднику бостонскога листа Education, у стању смо читаоцима Пр. Гла-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сника дати колико толико јасну слику ове, за нас необичне, школе.

Овом школом управљају два наставника, један у одељењу за одраслију младеж, а други у одељењу за децу. Човек, при ступању у ову школу, врло се изненађује, заставши ученике, да сваки гласно чита, рецитијући савезну књигу коју чита, и то се још сваки ушине да надвече остале. Учитељ седи мирно и достојанствено у сред те вике и пије чај. Одједном викне, или удари чиме о клупу, и намах сви ученици ућуте, те овлада у школи потпуна тишина и настане пропитивање ученика. Пропитивање се састоји у томе, што ученик дође пред учитеља и окренут њему рецитије она места из књиге, која је учитељ био наредио да се науче на изуст. Сваки ученик понови своју лекцију узастопце по неколико пута, па иде на место, уступајући место коме своје другу, да продужи рецитовање. Главни је циљ наставе у овој школи учење на памет, и то се ради првих четири пет година. И кад се тако постигне неки успех у памћењу појединих кинеских класика, приступа се тумачењу појединих места, при чему наставник има у истини грдан посао парафразирујући и тумачећи текст. Обично се почиње учити на памет из књига, у којима су философске изреке, и првих година учења и не тражи се од ученика, да те изреке и разумеју, већ да их само знају лепо и гласно рецитовати; тумачење долази тек касније.

На писање се много пази у овој школи, као и у опште у кинеским школама. Кинез врло цени вештину писања, и у њој гледа неку врсту уметности, зато се у кинеским школама много и полага на лепо писање. Учитељи, исправљајући ученичке прописе, не гледају само на то, да ли је што правилно написано, већ да ли је то и „дуно карактера и снаге“. Колико се у Кинеза у опште обраћа пажња лепоме писању, види се и по томе, што се код њих и јавна служба не даје оное, ко не уме савршено пи-

сати. Где кад и само једна погрешна прта пера при писању може бити од штете по углед кога чиновника, као што је опет лепо писање помогло многоме Кинезу, да брзо у служби напредује, и да заузме најугледније положаје. Ученици, учећи писање, пишу на нарочитој књизи чисте полупровидне хартије, па се испод листа подметне прегледалица, на којој ученик после пише писаљком. Као што се види, ово писање је просто копирање; али они овај начин учења употребљавају, да би деца научила што правилније писати заплетене знаке кинеске буквице.

И оцењивање ученика је необично. Ученик добива оцену према томе, учини ли при рецитовању коју погрешку и према броју учињених погрешака. Ко се у рецитовању ни једном не помете и једном без погрешке изговори лекцију, добива пет похвалних оцена, ако два, три или четири пута погрешни, не добива никаквих оцена; а ако при једном рецитовању пет пута погрешни, добива пет рђавих оцена. Који од ученика одређено место из кога класика на памет без погрешке напише, добива такође пет похвалних оцена, а ако учини пет погрешака, добива пет рђавих оцена. За писање, док су ученици још у млађим годинама и пишу и копирају поједина писмена, ученик добива једну похвалну оцену, кад напише (копира) прописе без погрешке, а ако чини погрешке при копирању, за сваку погрешку добива по једну рђаву оцену. У опште целокупно оцењивање техничкога успеха и владања састоји се из бележења похвалних и слабих оцена, и однос ових оцена даје општи резултат. Похвалне оцене бележе се црвеним а рђаве црним мастилом, и од броја једних или других оцена за један месец зависи у коме ће реду бити написано име свакога ученика на школској табли, која виси у школскоме двористику. Свакога месеца оцене се сравањују и ученичка имена се новим се редом исписују на ову таблу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У овој школи предавања почињу суботом и недељом у 9 часова пре подне. Ових дана се у школи читају само изабрана дела, и то: царски едикти, пет највећих кинеских класика, старе оде, песници, стара историја, модерна историја. Понедељником и уторником почињу предавања у подне, и тада се раде оригинална писмена вежбања о заданој теми, или разграђивање некога дитата; средом пишу на памет из класика. Сваке вечери, пре свршетка предавања, воде се разговори о четворици највећих филозофа кинеских.

У опште код Кинеза влада уверење, да су сва деца од природе добра; али ако одрасту без довољнога надзора дегенеришу се, потпуно измењујући своју природу. За женску децу мисле, да су од природе на nižем ступњу од мушке деце, те се и ма како угледним васпитањем мало што може код њих постићи.

О школама у опште

Интернационални просветни конгреси у Паризу. — Приликом овогодишње светске изложбе у Паризу, која је већ отворена, приредиће се у француској престоници велики број разноврсних конгреса, па ће бити приређени и нарочити интернационални конгреси за расправу различитих школских и просветних питања. Као што јавља *Revue internationale de l'enseignement*, биће пет конгреса: за основну наставу (*Congrès international de l'enseignement primaire*), за средњошколску наставу (*Congrès international de l'enseignement secondaire*), за техничку наставу (*Congrès international de l'enseignement technique*), за цртање (*Congrès international de l'enseignement du dessin*) и за вишу наставу (*Congrès international de l'enseignement supérieur*).

Конгрес за основну наставу биће подељен у пет секција, према питањима, која ће се расправљати на овом конгресу. У првој секцији биће рас-

прављана ова питања: Домаће васпитање; Границе овога васпитања, његово одређење и примена на основну наставу; План са ово васпитање; Ко да врши улогу васпитача у домаћем васпитању? У другој секцији претресаће се ова питања: О поласку у школу; Непохођење и неуредно похођење школе; Непопуно примењивање закона о обавезном похођењу школа у Француској; Средства законодавна, административна и педагошка да се одредбе законске у овоме погледу боље примењују; Стање похођења школа код првих народа. У трећој секцији узеће се у претрес ова питања: Морално васпитање; Циљ овога васпитања, његови принципи, метода и поступак; Морално васпитање у теорији и пракси; Његово место у целокупној настави и веза са осталим предметима. У четвртој секцији расправљаће се о настави у вишим народним школама: о циљу ове наставе, опсегу ове наставе и прилагођивању према приликама земље и краја, у којима је школа. У петој ће се секцији претресати о томе, како треба удесити наставу за оне, који сврше народне школе, а не продуже учење у средњим школама, и ту ће се расправљати: о курсевима за одрасле, јавним предавањима, школским задругама за узајамно помагање у просвећивању и средствима, да се ова настава обезбеди и унапреди.

На конгресу за средњошколску наставу биће претресана ова питања: Како да се средњошколска настава удеси и прилагоди различитим друштвеним потребама?; О аутономији средњих школа и о различитим методама у средњошколској настави; О предавањима за народно просвећивање (*l'extension universitaire*); У којем обиму и правцу и којим начином ваља развијати индивидуалност у ученика?; О спремању средњошколских наставника; О раду учитеља и учитељица у обучавању дечака и девојчица; О практичном допуњавању васпитања младих и девојака помоћу добротворних удружења и разноврсних завода; О

узајамним везама између средњих школа разних народности.

Детаљнога програма за конгрес, на коме ће се расправљати о техничкој настави, још нема, али се толико зна, да ће бити две секције, и у једној ће се расправљати питања, која се тичу индустрије, а у другој питања, која се односе на трговину и саобраћај.

Нарочити конгрес бавиће се расправом појединих питања из наставе пртања (О томе конгресу види у запису за овим).

За пети конгрес, у коме ће се већати о вишој настави, чине се највеће припреме, и већ до сада се за овај конгрес пријавило много учасника из целог света, и сад се у Паризу, у нарочитим конференцијама, утврђују детаљна питања, која ће се изнети на претрес на овај конгрес. Стална комисија професора у Паризу, која води старање о овоме конгресу, до сада је утврдила ова питања, о којима ће се расправљати на конгресу за вишу наставу: Распрострањивање јавних предавања за шири круг слушалаца (Extension universitair); Оснивање добротворних завода за ученике, начин како да се у њима избегне сепаратизам и уређења оваквих завода у Француској и другим земљама; О универзитетској спреми наставника за више, средње и основне школе; О улози универзитета у настави у пољопривреди и трговини; О односима између универзитета разних земаља, о међусобним односима универзитетских професора у опште и уредбама, које могу појачати међусобне везе између универзитетских професора разних земаља; О међународном савезу чланова универзитета и највиших школа; О односима између правних и философских факултета. Одређено је пет нарочитих секција, које ће се понаособ бавити појединим наукама: једна ће се бавити правима, друга друштвеним наукама, трећа географијом, четврта историјом и филологијом, пета философијом и њој сродним наукама. Већ су

за поједина питања одређени и нарочити известници, који ће та питања проучити, те ће њихови радови о тим питањима моћи на конгресу послужити за основу даљег расправљања. За поједине се секције сазивају нарочите седнице ради прецизнога утврђивања појединих питања, која ће се после предати нарочитој комисији, да их објави и достави појединим учасницима конгреса.

На конгресу за вишу наставу као да ће се највећа пажња поклонити питању о универзитетској спреми наставника за више, средње и основне школе. Известилац овога питања већ је одређено му питање потпуно проучио, и о томе је поднео исцрпан извештај комисији. У томе свом извештају он истиче, да треба радити на томе, да се будућим наставницима да таква настава, да они не буду после само наставници, већ и васпитачи. До сада се, вели он, поглавито радило на томе, да се будућим наставницима да што већа количина знања, а васпитној се страни или врло мало или није ни мало обраћала пажња. Комисија је усвојила његове мисли за основу даљег претресања овога питања, и на конгресу ће поводом овога питања бити истакнуте за претрес ове тачке: Како се пољуњују катедре универзитетских професора? — Какве су опште и специјалне студије универзитетских професора и какви се докази о способности траже од њих? — Да ли се универзитетски професори специјално педагошки спремају, да могу и предавати поједине научне гране и васпитавати? — Да ли се наставници средњих школа спремају на универзитетима или у нарочитим школама, и како су уређене те школе? — Колика се пажња поклања, при њихову спремању за наставника, и у којој мери изучавају општу педагогију и методику оних предмета, за које се спремају да их у средњој школи предају? — Раде ли што наставници средњих школа на спреми својих будућих колега? — Тражи ли се

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

од будућих наставника средњих школа, да проведу годину дава приправљајући се практички за наставнички позив? — Да ли универзитети суделују и у колико при образовању и спремању учитеља основних школа, пре него што ови почну радити као учитељи у школи?

Сви ови просветни конгреси одржаће се крајем јула и у почетку месеца августа, и трајаће, како који, три, пет или више дана. — ч —

*

Међународни конгрес за наставу цртања. — О настави цртања брицу се, с пуно разлога, сви народи и чине велика усилвања, да се она организује и да постане општа. Наставом цртања интересују се не само професори и лица, која управљају јавном наставом, него и све личности, које се непосредно користе цртањем. Приликом светске изложбе, ове године ће се у Паризу одржати интернационални конгрес за наставу цртања, који ће регулисати сва питања по овом наставном предмету. Тај ће конгрес бити подељен у три секције: 1. Секција за *општу* наставу цртања; 2. Секција за *техничку* наставу цртања и 3. Секција за *стручну* наставу цртања.

Прва секција проучаваће опште методе слободног цртања, геометријског цртања, моделовања и свега онога, што може допринети унапређењу наставе слободног цртања.

Друга секција бавиће се наставом техничког цртања и свим оним, што ће ујамчити бољу примену цртања у занатима.

Трећа секција расправљаће о специјалним школама за цртање и о његовој примени у разним струкама уметности: декоративној, индустријској, занатској и т. д.

Организациони одбор састављају познати француски уметници — педагози, инспектори наставе цртања.

Овај одбор тражио је, да му се пошље листа оних питања, за која се држи, да би било корисно да се расправе на конгресу, од којих ће питања, после, организациони одбор учинити де-

финитивни избор и објавиће списак изабраних тема за расправу на конгресу.

Извод из правила: Члан 1. — Према изредби министарској од 19. децембра 1898. г. обавиће се у Паризу, за време светске изложбе 1900. год. *Међународни конгрес за наставу цртања. Чл. 2.* Конгрес ће се отворити у среду 29. августа (по рим.) 1900. год. у дворани *Палате Конгреса* и трајаће четири дана. *Чл. 3.* — Чланови овог конгреса биће лица, која пре отварања сесије пријаве главном секретару организационог одбора свој пристанак и положиће разрез од 10 динара. *Чл. 9.* — Писмене расправе, које буду поднесене конгресу о темама, стављеним на дневни ред у програму конгреса, дискутоваће се на конгресу, пошто најпре буду проучене у седници секције. *Чл. 10.* — Ни један се рад неће моћи поднети седници конгреса, нити ће се моћи о њему дискутовати, ако не буде ушао у број питања, стављених на дневни ред конгреса.

Напомена. — Сву преписку, која се односи на овај конгрес, ваља адресовати *Госпођи Лујзи Шатурс, главном секретару организационог одбора*, булевар Сен-Жермен 117. Париз. Ст. М. Тр.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Српска Краљевска Академија. — У априлу и мају ове године било је у Српској Краљевској Академији *четрнаест* скупова целокупне Академије, председништва, или појединих Академија.

Целокупна Академија имала је три скупа: 3. априла, 24. априла и 22. маја. На скупу од 3. априла изабрани су од стране Српске Краљевске Академије у одбор за набавку књига у Народној Библиотеци чланови председништва: Љубомир Ковачевић, Љубомир Стојановић и Пера П. Ђорђевић; на место академика Јована Јовановића Змаја, који сада не живи у Београду, изабран је за члана Одбора за Мариновићеву Задужбину акаде-

мик др. Јован Туроман, који ће по потреби и председника у томе одбору замењивати. На скупу од 24. априла урађени су ови послови: Прочитано је писмо министра просвете и црквених послова, којим се јавља Академији, да је указом Њег. Вел. Краља, од 16. априла ове године, постављен за председника Академијина, на три године, Ђенерал Јован Мишковић, академик; после овога нови је председник, захваливши прво поверењу Њег. Вел. Краља, изјавио да ће се свима својим силама старати, да допринесе што може више постигнућу сврхе, која је Српској Краљевској Академији основним законом одређена; овом је приликом одао и усрдно признање: министру просвете и црквених послова на увећању извора Академијиних у овој години, и пређ. председнику Академијину С. Лозанићу и садашњем секретару П. П. Ђорђевићу на заузимању и енергији, којом су успели, да се Академији ставе на расположење застарели фондови, одређени јој законом од 13. марта 1896. године, као и за њихове заслуге око уређења Академијине књижнице и архиве старих рукописа. Даље је на овема скупу донета одлука, да се позајмица, учињена Лексикографском Одсеку из фонда за подизање Академијина дома, продужи до времена, док не настане потреба, да се овај фонд почне трошити на што је намењен; према предлогу председникову, да се утврде норме за награђивање радова у Академијиним издањима, одлучено је, да председништво изради формалан предлог, којим би били обухваћени сви случаји за досуђивање награда радовима у Академијиним издањима, и да се тако формулован предлог поднесе целокупној Академији на одлуку. На скупу целокупне Академије од 22. маја ово је урађено: усвојен је, са некојим изменама, предлог председништва о награђивању радова, објављених у Академијиним издањима и овако је утврђено, да се у будуће награђују радови, штампани у Академијиним издањима: за радове у

Гласу Академијину, који могу изнети највише шест штампаних табака, да се писцима издају награде по *сто двадесет* динара од штампана табака, с тим да расправама јаче научне вредности а малог обима председништво може досуђивати одсеком и веће награде од ове норме по табаку; за радове у Споменику, који могу изнети највише дванаест штампаних табака, председништво може одређивати писцима на име награде по *иедесет до осамдесет* динара од штампана табака, а у изузетним случајевима, за теже радове и знатније научне прилоге, који би у Споменику били штампани, може се издавати и награда већа од осамдесет динара за штампани табак, али да ни у којем случају не може бити већа од сто двадесет динара од штампана табака; за радове, који се штапају у засебним Академијиним издањима председништво одређује писцима награду или одсеком или у границама од педесет до сто двадесет динара од штампана табака; за израду слика и карата ван текста у свима издањима Академијиним да остану раније утврђене норме. На питање секретара природних наука: могу ли и почасни чланови Српске Краљевске Академије лично приказивати на скуповима академијским своје радове, намењене за Академијина издања, одлучено је: да се и радови почасних чланова Српске Краљевске Академије, исто онако као и списи других научника изван Академије, по пропису члана 2. Академијина пословника, морају упућивати на претходну оцену једном или двојници правих или дописних чланова Академијиних; по предлогу председникову о изради плана за дом Академијин одлучено је, да се умоли председништво Академијино, да и даље настане и што треба, у име целокупне Академије, предузме, како би се што пре могло прићи остварењу давно исказане намере о подигнућу Академијина дома.

Академија друштвених наука имала је два скупа: 24. априла и 22.

маја. На скупу од 24. априла ово је урађено: Према реферату академика Љубомира Ковачевића, с којим се слаже и други одређени реферанат академик Љубомир Јовановић, одлучено је: да се расправа др-а Јована Радовића *Ко су били Гети у хроничи Комеса Марцелина* прими и штампа у Гласу другога разреда, који је на реду; по прочитању писма др-а Мих. Гавриловића, који нуди Академији да изда његову збирку *Грађа за нову историју српскога народа (1804.—1830.)*, коју је прикупио по париским библиотекама, на предлог академика Љубомира Ковачевића, одлучено је, да се умоли академик Стојан Новаковић, да овај рад др-а Мих. Гавриловића прегледа и Академију извести, може ли се и у ком облику штампати као Академијино издање; по прочитању понудџ проф. Јована Н. Томића, да Академија изда његове радње *Одломци из историје Црне Горе од 1528. до 1709.* и *Историјски подаци о Црнојевцима у Црној Гори од 1489. до 1536.*, одлучено је, да се умоли академик Љубомир Ковачевић, да ове радове прегледа и Академији о њима реферује. На скупу од 22. маја ови су послови урађени: усвојен је реферат академика Љубомира Ковачевића о прилогу епископа Никанора Ружичића *Леавински цароставник или тројадик* и одлучено је, да се овај прилог штампа у Споменику; приказан је препис рукописа српско-словенске рецензије *Спомен Свете Горе; превод поца Гаврила, нотарија протатског*, који је Академији понудио за њена издања Петар Костић, пређ. професор призренске богословије, и одлучено је, да се овај препис упути на оцену академику Љубомиру Ковачевићу; саслушан је реферат одређенога референта академика Љубомира Ковачевића о радњи Јована Н. Томића *Подаци за историју Црнојевца и Црне Горе од 1489. до 1536.* и одлучено је: да се ови преписи, са исправкама које је учинио реферанат, приме за Ака-

демијина издања, али да се оставља историјском одбору да одлучи, могу ли се ови документи унети у *Историјски зборник*, или их треба штампати у Споменику Академијину; приказан је рукопис Стевана Димитријевића, свештеника и професора, *Документи о одношајима српске цркве с Русијом у XVI веку*, које преписивач нуди за Академијина издања, и одлучено је да се умоли академик Иларнон Руварац, да ове преписе прегледа и Академију извести, могу ли се уврстити у њена издања; на понуду академика Љубомира Ковачевића, да Академија објави у својим издањима препис *Млетачких писма, изданих породици Метковића, иначе Беловића, из Рисна*, одлучено је, да се умоли академик Љубомир Јовановић, да ова писма прегледа и о њима Академији реферује; приказан је спис проф. Андре Гавриловића *Буна Карачејзина, прилог новој српској историји*, и одлучено је, да се умоли академик Љубомир Ковачевић, да овај спис прегледа и о њему Академији реферује.

Академија природних наука имала је три састанка: 3. априла, 24. априла и 22. маја. На скупу од 3. априла ово је урађено: према прочитаном реферату академика Симе М. Лозанића одлучено је, да се чланак проф. др-а М. Јовичића *О дејству азотасте киселине у присуству азотне киселине* прими и штампа у Гласу првога разреда; према усменим рефератима академика др-а Ј. Цвијића и дописнога члана др-а Светолика Радовановића о расправи проф. Саве Урошевића *Венчан, Букуља, Ваган*, одлучено је, да се ова расправа прими и штампа у Гласу првога разреда, који је на реду; приказан је спис академика Јована М. Жујовића *Геологија Србије, II део*, и одлучено је, да се штампа као издање Академијино, у формату у коме је штампан први део; приказан је спис др-а Луја Адамовића *Зимзелени појас јадранскога приморја, биљно-географска студија*, и одлу-

чено је. да овај спис прегледају и о њему реферују академик др. Јован Цвијић и дописни члан др. Светолик Радовановић. На скупу од 24. априла ово је урађено: прочитан је и примљен знању позив управног краковског одбора, да Академија суделује на деветоме збору пољских лекара и природњака, који ће се држати у Кракову од 21. до 25. јула ове године (по нов. к.) и уз који ће бити приређена и изложба лекарске индустрије с одељцима лекарским, природњачким, пољопривредним и техничким; приказан је спис др-а Живојина Ђорђевића, ванр. проф. Вел. Школе, *Прилози за познавање српске фауне: Амфиболије и рептилије*, и одлучено је, да се умоли дописни члан ове Академије др. Светолик Радовановић, да овај спис прегледа и о њему реферује Академији. На скупу од 22. маја ово је урађено: саслушан је писмени реферат дописнога члана др-а Светолика Радовановића о спису др-а Луја Адамовића *Зимзелени појас јадранскога приморја*, и према томе реферату је одлучено, да се овај спис прими и штампа у Гласу првога разреда, који је на реду; прочитан је писмени реферат дописнога члана др-а Светолика Радовановића о спису др-а Живојина Ђорђевића *Амфибије и рептилије*, и одлучено је, према реферату, да се овај спис прими и штампа у Гласу првога разреда.

Академија философских наука и Академија друштвених наука имале су заједнички скуп 8. маја, на коме је ово урађено: према прочитаноме суду академика Андре Николића одлучено је, да се спис проф. Андре Гавриловића *Први лиричари и естетичари у новијој српској књижевности* прими и штампа у Гласу другог разреда; према усменим рефератима академика Љубомира Ковачевића и Михајла Валтровића одлучено је: да се расправа др-а Н. Вулића и А. Премерштајна *Антички споменници у Србији* прими и штампа у Споменнику другог разреда; приказана је студија

др-а Милоја Васића *Слава — крсно име*, и одлучено је, да се умоли академик М. Ђ. Милићевић, да рукопис прегледа и Академији реферује, може ли се примити за Академијина издања; Академик Љубомир Јовановић излаже у кратком изводу резултате својих студија о политичкоме положају Босне у једанаестоме веку: *Остатци на страну Дукљанинове одачке о Босни у XI веку, јер о Дукљанову летопису мисли нарочито расправљати, академик полази од факта, да је средином XI века обновљена у Бару стара дукљанска митрополија ради политичких потреба тадашње српске кнежевине у њеној борби с Грцима под кнезовима Стеваном Војиславом и Михајлом. За тим је, од факта што је тој барско-дукљанској архиепископији била подложена и Босна, извео претпоставку, да је Босна и политички морала бити зависна од оне исте државе, којој је Бар био црквено, управо црквено-политичко средиште.*

Академија уметности имала је скуп 31. маја, и на томе је скупу ово урађено: тим поводом, што нису у своје време штампане 58. и 74. књига Гласника Српскога Ученога Друштва, за које су биле одређене Музикалије академика Даворина Јенка, одлучено је, да се умоли председништво, да рукописе и аутографисане табакe, намењене 58. и 74. Гласнику, потражи у Академијиној архиви, Управи Државне Штампарије и у приватних лица, и да их, у случају проналаска, поднесе једном скупу Академије уметности ради даље одлуке; по предлогу академика Даворина Јенка одлучено је, да се учине потребни кораци, те да се рукописи композиција српских првених песама Корнелија Станковића, који се, по чувењу, чувају у министарству просвете и црквених послова, уступе Српској Краљевској Академији на употребу; према предлогу академика Даворина Јенка, који је реферовао о *Народним играма у Левчу*, које је музички означио Тодор Бушетић, од-

лучено је, да се за преглед двеју игара из ове збирке, које су референту непознате, умоли композитор Стеван Мокрањац; у вези с ранијим одлукама о прецртавању иницијала и шара у *Јеванђељу* војводе Николе Стањевића одлучено је, да се умоли академик Михајло Валтровић, да прегледа до сада свршени рад на том послу, који је израдио Владислав Тителбах, те да се, у случају повољне оцене, може одобрити, да се у овој години продужи прецртавање.

Председништво је имало четири скупа: 17. априла, 8. маја, 15. маја и 20. маја. На тим скуповима ово је урађено: примљен је знању извештај Управе Фондова, да је отворена партија од 217.912:50 динара у злату под именом *Фонд Српске Краљевске Академије за подизање зграде Академије Наука, Музеја Српске Земље и Народне Библиотеке*; прочитано је и примљено знању писмо г. Н. Златарског, професора из Софије, којем, захваљујући што је изабран за дописног члана Српске Краљевске Академије, јавља да се прима указане му почести; поводом тражења уредника листа Караџића, да му се дају Академијина издања у замену, овлашћен је Академијин секретар, да по своме нахођењу може слати појединим књижевним листовима на приказ нова Академијина издања, према врсти тих листова и Академијиних издања; са захваљношћу је примљен спис др-а Мих. Вујића „Економско-политички погледи Дубровчанина В. Гучетића из друге половине XVI века; према одлуци целокупне Академије, спремљен је предлог о награђивању радова, штампаних у Академијиним издањима. На представку Академијина благајника одлучено је, да се Фонд за подизање Дома Српске Краљевске Академије, Музеја Српске Земље и Народне Библиотеке споји с фондом истога имена, који је заснован из застарелих фондова, уступљених Академији; по предлогу Етнографског Одбора одлучено је, да се сарадницима у том одбору (скупља-

чима народних умотворина) може ме-сто новчане награде издавати награда и у Академијиним издањима; са-слушан је извештај академика Љубомира Стојановића о сређивању Академијине збирке рукописа и штампаних књига и усвојено је све, што је у извештају предложено, кзко да се поступи с неким предметима Академијине рукописне збирке; по молби Милана Р. Павловића, чиновника Управе Фондова, одлучено је, да му се из Академијине благајнице изда сто динара, за труд око изналажења актова, који се тичу застарелих фондова, предатих у својину Српској Краљевској Академији; приказане су књиге, које су поједини писци послали Академији за њену књижницу; одређена је продајна цена Гла-су 58., Споменику 36. и 37. и Францу-ској библиографији; одобрени су из-даци за набавку намештаја у секретарској канцеларији и за поправке, извршене у Академијину стану; на молбу председника школског одбора у Добрињи одлучено је, да се до-брињској школи могу послати нека од Академијиних издања другог раз-реда, којих има у магацину у више примерака, а које председник и се-кретар Академијин буду одабрали за потребе ове школе; одређене су на-граде Панти Срећковићу, Миленку Ву-кићевићу, Мил. Ђ. Милићевићу и Ник. С. Петровићу за радове, штампане у последњим Академијиним издањима; протумачене су тачке а) и б) члана 18. Академијина пословника тако, да се као „свршена дела“ разумеју она дела, која су Академији целокупно предата и за Академијина издања при-мљена, па ма била и нештампана; примљен је знању извештај предсе-дников, који јавља, да је сва Акаде-мијина имовина (сем новчане) попи-сана и да ће се од сада водити у ових пет инвентара: инвентару Ака-демијине књижнице, инвентару старих рукописа и штампарских првина, ин-вентару историјске архиве, инвентару канцеларијскога намештаја и инвен-тару Академијиних издања; пажљиво

је саслушано опширно саопштење председничко о пројекту плана за Академијин дом и о томе, шта би све ваљало предузети, па да се дође до новца потребнога за подизање овога дома; одлучено је, да се о овоме извести и целокупна Академија, чим се буде први пут састала.

*

Катедра за Ботанику у философскоме факултету Велике Школе.

— У философскоме факултету Велике Школе упражњена је катедра за Ботанику. Сви који желе компетовати за ову катедру, треба да се са сведоцима пријаве министарству просвете и црквених послова најдаље до краја месеца јуна ове године. У својој пријави ваља да назначе, за коју се врсту наставника јављају, према одредби члана X закона о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе, од 22. октобра 1896. године.

*

Изасланици министра просвете и црквених послова на овогодишњим испитима зрелости у средњим школама. — Министар просвете и црквених послова одредио је за своје изасланике на овогодишњим испитима зрелости у средњим школама: *др-а Марка Т. Лека*, професора Велике Школе, у Гимназији Краља Александра I, у првом одељењу; *Божу Прокића*, професора Велике Школе, у Гимназији Краља Александра I, у другом одељењу; *др-а Светолика Радовановића*, професора Велике Школе, у гимназијском одсеку Гимназије Вука Ст. Караџића; *Јевту Стефановића*, професора Велике Школе, у реалном одсеку Гимназије Вука Ст. Караџића; *др-а Милана Јовановића-Багута*, професора Велике Школе, у Гимназији Кнеза Милоша Великога; *др-а Богдана Гавриловића*, професора Велике Школе, у Гимназији Краља Милана I, и *др-а Михајла Петровића*, професора Велике Школе, у Гимназији Доситија Обрадовића.

Преглед приватних средњих школа. — Министар просвете и црквених послова одредио је начелника министарства просвете и црквених послова, *Стевана Довчевића*, да обиђе и прегледа овогодишњи рад у приватним средњим школама у Смедереву, Јагодини и Крушевцу.

*

Писмо бугарског министра просвете. — Као допуну белешки „Мили гости“, коју донесмо у свесци пред овом, међу *Просветним записима*, доносимо писмо бугарског министра просвете нашем министру, поводом дочека ученика Ђустендилске Учитељске Школе.

Писмо је на српскоме језику и гласи:

„Господину Краљевском Српском Министру Просвете и Црквених Послова

„Поводом свога научног излета у Србију били су абитуријенти државне учитељске школе у Ђустендилу предметом изазње и искрених симпатија свију подручних органа повереног Вам Министарства у Нишу, Јагодини и Београду.

Благодарем Вам искрено, Господине Министре, на овом братском и искренум пријему наше омладине, надам се да ће нам се пануги у срећу, да би се могли овде, у нашој лепој отаџбини, одужити својој једнородној и једноверној браћи.

Министар
Др. Д. К. Вачов

Начелник за средњу наставу
Н. Лазаров.

II.

*

Завет свршених ученика алексиначке Учитељске Школе. — Првога јуна ове године *свршени* ученици Учитељске Школе у Алексинцу упутили су министру просвете телеграм ове садржине:

Г. Андри Борђевићу, Министру
Просвете
Београд.

„Измашећи данас из школе благодарно се сећамо Ваше драгоцене наклоности према заводу, из којег изађосмо, молећи Вас, да рачунате на нашу љубав ка узвишеноме позиви, коме се посвећујемо“.

Честитајући овим младим просветним посленицима завршетак њихова школовања, ми им желимо, да се увек ујерно сећају својега завета израженог у овоме лепоме поздраву.

II.

*

Седамнаеста Учитељска Скупштина. — Главни Одбор Учитељског Удружења одлучио је, да се Седамнаеста Редовна Скупштина Учитељског Удружења држи 24., 25. и 26. јуна ове године у Београду. За скупштину је објављен овај дневни ред: Отварање скупштине и избор часништва; Читање извештаја Главног Одбора, Управе Фонда, Управе Школског Музеја и Надзорног Одбора; Претресање пројекта правила Учитељског Удружења; Предлози; Избор Главног и Надзорног Одбора.

*

Студија о Ивану Гундулићу. — Шведски научник Алфред Јенсен, који је већ познат са многих својих списа о словенским народима и одличних превода Гор. Вијенца, Приповедака Л. К. Лазаревића, Мажуранићева свега Смрт Смаил-аге Ченгића, Бранкових песама и др., од јуна месеца прошле године бави се у Дубровнику, прикуљајући грађу за студију о Ивану Гундулићу и његовим песничким делима. Овај најновији спис Јенсенов биће на немачкоме језику, и у њему ће бити исцрпно приказани многобројни песнички производи нашега Гундулића. У уводу овога списа биће културно-историјски преглед о Дубровнику.

*

Књижевни фонд Радована Лазича из Ваљева. — Још 1884. године је Радован Лазич, трговац у Ваљеву, својим завештањем оставио десет хиљада динара, да се образује Књижевни фонд Радована Лазича, трговца из Ваљева, из кога ће се награђивати књиге корисне за народ. До сада су два списа награђена из овога фонда: *Живот и рад пок. Радована Лазича, трговца из Ваљева*, од проф. Милана П. Зарића, и *Поједи словенске историје*, од Ж. М. Романовића. Овај други спис је тек пре краткога времена штампан.

О овоме фонду мало њих знају и да постоји, зато и бележимо помен о њему, износићи овде и главније одредбе из правила тога фонда. По жељи завештаоцевој о његову фонду води старање професорски савет ваљевске гимназије. Главница овога фонда не сме се ни у којем случају крвњити; за награду појединих списа одређен је сав интерес, и он се не може употребити на што друго већ *једино* на награде појединих списа. Сваки спис из популарне књижевности, који има шири круг читалаца, може бити награђен из овога фонда. Рукописни списа, за које се тражи награда, подносе се професорском савету ваљевске гимназије, који их оцењује и одређује награду, која за један спис не може бити већа од три стотине динара. Спис, за који се тражи награда из овога фонда, мора бити на српскоме језику и мора чинити целину. Поједине свеске некога списа не могу бити награђене, као што не могу бити награђени ни преводи и већ штампани списи. На штампаном листу сваке књиге, која добије награду из овога фонда, мора стајати: „Ова је књига награђена из Књижевног фонда Радована Лазича, трговца из Ваљева“.

*

Матица Словенска у Љубљани. — Оснивањем Матике Српске 1826. године постављен је камен темељац многим просветно-књижевним устано-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вама и друштвима у већине словенских народа и у разним словенским крајевима, јер је Матица Српска послужила угледом читавоме низу разних Матица у Словенству. По угледу на Матицу Српску би поред многих Матица 1842. године основана и Матица Илирска (сада Матица Хрватска), а 1864. родољуби словеначки основаше у Љубљани Матицу Словенску, која и данас постоји и има исти задатак готово, који имају и Матица Хрватска и Српска Књижевна Задруга, У првим годинама свога живота Матица Словенска је била доста нејака; али захваљујући словеначком родољубљу, и она је почела јачати и већ за првих десет година њена живота у њеним је издавима изашао велики број лепо опремљених књига словеначких: осам књига Матичина Летописа, с календаром, шест земљописних и историјских дела, седам књига из природних наука, два белетристична списа, један спис из науке о језику, три списа различите садржине и четири земљописне карте, намењене школској употреби. Већ на крају десете године Матичина имовина је износила 61.000 фор. После је рад у овој Матици бивао све јачи, 1889. године било се навршило двадесет и пет година од Матичина заснивања. Место каквога свечаног прослављања Матичине двадесетпетогодишњице Управа Матичина је, штедећи Матичину имовину, спремила и штампаила историју Матичину од постанка јој. Сада Матица Словенска има 6 почасних чланова. Председник је Матици од 1893. године Францисек Левец.

Матичина је Управа недавно разаслала члановима Матичине књиге за 1899. годину. Ту је поред Матичина Летописа још пет књига одабране садржине.

Књиге Матице Словенске сем Српске Краљевске Академије и Српске Књижевне Задруге мучно да у Србији још ко добива, а оне и својом садржином и техничком опремом својом заслужују много бољу пажњу у нас.

То ће се видети и из овога краткога прегледа садржине Матичиних књига за минулу годину.

Прву је књигу прошлогодишњега кола уредио Л. Пинтер. То је прва књига Матичина Зборника за књижевну и политичку историју. У овој је књизи на првоме месту прилог проф. Ивана Стекласа *Druga vojska z Beničani*, у коме се опширно приказује ускочки рат с Млечићима, који су хтели завладати целим Јадранским Морем и свима обалама његовим. Други је прилог *Doneski k zgodovini književne svezje mej Čehi in Slovenci* (Прилози за историју књижевних веза између Чеха и Словенаца), у коме су објављена разна писма многих знаменитих Словенаца и Чеха: Метелка, Ст. Врза, Копитара, Ј. Добровскога, П. Шафарика, Ханке и толиких других. На крају Зборника је Библиографија словеначка за 1898. годину, коју је саставио Р. Перушек; у библиографији су напред побележени словеначки листови, што у тој години излазише, па онда редом: дела богословска, правничка, хигијенска, философска, педагошка, омладинска, филолошка, белетристичка.

У другој је књизи од др-а Карла Гласера *Zgodovina slovenskega slovstva* (Историја словеначке књижевности). У тој је књизи продужење у Матичиним књигама раније започете историје словеначке књижевности; у овој се књизи говори о научној и забавно-поучној књижевности словеначкој новијега времена. Прво се говори о радницима на пољу историје и земљописа, па о философима, природњацима, богословима и педагозима. У почетку свакога одељка је прво реч о дотичној књижевној грани у опште, па су онда биографски и библиографски подаци о појединим радницима на тој књижевној грани.

У трећој је књизи спис проф. С. Рутара, о словенској земљи, у коме је опис оних словеначких земаља, које су сада под Италијом. Ово је већ трећа свеска списа *Словенска земља* и

носи натпис *Beneška Slovenija* (Млетачка Словенија).

У четвртој је књизи шеста свеска Квезове Књижнице, у којој је девет слика и приповедака даровитог словеначког приповедача Фр. Мешка. У овој је књизи и повећи чланак др-а М. Мурка о животу и раду рано преминулога одличнога књижевнога радника и доброга знаоца словенских језика, Ватрослава Облака. У почетку овога прилога др. Мурко набраја све помене и чланке о пок. Облаку, који су објављени приликом смрти му, па је онда опширно оцртао живот и књижевни рад Облаков, у овим одељцима: Гимназијске године у Цељу и Загребу; У Бечу и на путу по словенском југу; Облак у Грацу; Поглед на Облаков рад и његови назови о компаративној филологији, о сродности словенских језика а посебно језика Јужних Словена, о домовини старих Словена, о словеначком језику и његовој граматици; Оставштина и прилози.

У петој су књизи скупљене песме пок. Матије К. Ваљавца, које је за штампу приредио Фр. Левец. У овој је књизи и опширнија студија Фр. Левца о овим песмама и Ваљавчеву књижевном раду у опште.

*

Нов роман грофа Лава Толстога.

— Тек што је мало попустила велика заинтересованост, која је пратила појаву романа Л. Толстога *Васкресеније*, а већ јављају, да је славни романсијер завршио и други, најновији роман свој *Сувермено роштво*. И овај ће роман, као и *Васкресеније*, бити права студија о животу људском и различитим односима у њему. Како веле, у овоме новоме роману биће приказан градски, велико-варошки живот с погодбама тога живота и биће оцртано стање радничких редова.

*

Споменик Алфонзу Додеу. — Недавно је на свечан начин откривен, у Nimes-у, споменик славноме фран-

цускоме приповедачу Алфонзу Додеу, чије су приповетке и романи преведени готово на све јевропске језике, па су многе његове приповетке и нашим читаоцима познате у српскоме преводу.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

КЊИГЕ

Глас Српске Краљевске Академије. LVIII. Други раздео, 37. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1900. 8^о, стр. 289.

У овоме Гласу пет је прилога и свима је предмет из наше политичке или књижевне историје. Прилози су ови: Неколика питања о Стевану Немањи, прилог критички извора за српску историју XII века, од Љ. Ковачевића; Један прилошчић маричком боју 25./26. септембра 1371. год. (с картицом), од Јов. Мишковића; Историјска сећања у неким народним песмама о Краљевићу Марку, од Анд. Гавриловића; Црнојевићи и Црна Гора од 1479.—1528. год., историјска расправа Јов. Н. Томића; Одношаји пењских патријарха с Русијом у XVII веку, од Ст. Димитријевића.

*

Српска Краљевска Академија. Споменик XXXVII. Други раздео, 33. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије, 1900. 4^о, стр. 170.

У овоме Споменику Српске Краљевске Академије ова је научна грађа: Опис словенских рукописа софијске библиотеке, саставио † Свет. Вуловић; Опис двају путовања преко Балканског Полуострва француског посланика Де Хе-а у 1621. и 1626. год., од непознатог пијца, приошито и објашњења додао Јов. Н. Томић; Деловодни протокол писма Петра Тодоровића-Добрњаца, српског војводе из првог устанка, преписао и приредио Мил. М. Вукићевић; Писма из првог и другог устанка, прибрао Мил. М. Вукићевић; Беленке о неким нуријама, црквама и манастирима у Ср-

бији, из времена 1730. до 1736. год., прибрао М. Ђ. Милићевић.

*

Зоологија. Написао др. *Карло Клауз*, б. проф. бечког универзитета. Превоо *Љубомир Милковић*. Са 889 слика у тексту. Књига прва. Београд. Штампањо у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1900. 8°, стр. 692.

Клаузова зоологија је једна од најпотпунијих и најпризнатијих дела ове врсте. У ово дело су унесене све новије тековине у зоологији, „све оно што је у науци доказано, признато и ван сваке сумње утврђено“. А у општем делу изнесене су и теорије и хипотезе зоолошке. Поред тога ово се дело одликује и јасношћу у излагању, те је у истини врло велика добит за нашу научну књижевност и наше раднике на јестаственици, што ово одлично стручно дело, до сада већ преведено на многе јевропске језике, излази и у српском преводу.

У овој књизи је само први део Клаузова дела, и ту су сем општега дела ови одељци из посебнога дела: Праквотиње (protosoa), Дуљари (coelenterata), Бодљокошци (echinodermata), Први (vermes) и Зглавчари (arthropoda), са свима класама ових животињских кола.

У тексту је велики број слика, које ће много помоћи бољем разумевању саме садржине.

Једно је само што нам се не свиди код ове књиге; то је сувише велика цена — двадесет динара, која ће, са свим оправдано страхујемо, учинити, да се мало који од наших стручњака а нарочито мало који од ученика наше Велике Школе може користити овом књигом.

*

Краљевић Марко у српским народним песмама. Издање књижаре Анте П. Ђорђевића. Београд. Штампарија код „Просвете“, 1900. 8°, стр. 48.

У. нашим народним умотворинама, а поглавито у народним песмама лежи

необично драгоцен материјал за *народне штанке*, којима би се помогло ширењу писмености у нашем народу, и за буђење и неговање родољубља и у омладине и у одраслих. Али које користи од тога, кад се тим материјалом нити хоћемо нити умено како и колико треба користити. Критична издања наших народних песама, на жалост, још су неприступачна маси нашега народа, и са велике цене своје и са још примитивне књижарске радње у нас. Наш народ воли песму, нарочито јуначку песму, која је постала у народу, и годинама и вековима живела у народу, путујући од уста до уста. Али су, с наглим изменама целокупнога народнога нам живота, све ређе прилике, да се чује српска народна песма; јака од гусала све се ређе чује; све је чешћа и чешћа српска кућа, у којој се више не виде гусле. У народу се нашем зна, да се толике јуначке песме наше, у којима је тако лепо представљен целокупан живот наш у прошлости, нису и саме изгубиле с одјеком тананих струна, које сада тако ретко јече; народ зна, да је, за нашу срећу, било људи, који су за времена побеждали од даровитијих народних певача многе народне песме, и тако их сачували потомству и тражи и радо чита *народну песмарицу*, кад су већ гуслари тако ретки, да усмено песму казују. Али је народне песмарице данас тешко наћи. Она лежи на гомили, далеко од оних, који би је тако радосно дочекали, увек из ње читали и као светињу је чували. Је ли чудо онда, што наш народ тражи и купује, и скупо плаћа, и мале књижице народних песама, које му поједини издавачи нуде у лошим издањима и с многим погрешкама (као да се надмећу, како ће у народу убити и оно мало пажње, коју поклања српској књизи).

У нас се сада већ сваке године спрема за масу народну велики број књижица врло рђаве израде, у којима се штампа по неколико народних песама, без икаква плана и нимало кри-

тичности у избору песама за ове књижице. И народ ове књижице опет радо тражи и купује, и, поменуемо већ, много пута и врло скупо плаћа.

Ово издавање појединих народних песама у омањим свеичицама до скоро је умела експлоатисати новосадска књижевница Браће Поповића. Сад су се овога посла, за сада врло лукративнога, латили и браћа Савићи, па ево и Анта Ђорђевић огледа са издањима ове врсте.

Ова посебна издања појединих народних песама махом су до зла бога рђаве техничке израде и с врло великим бројем погрешака. Ова збирка нешто је боља од сличних збирчица, јер је прилично технички опремљена а нема ни толико погрешака. Уређена је, наравно, без икаквог плана. У њој је осам народних песама о Краљевићу Марку, које су овамо унете сасвим случајно, без икаква обзира на садржину им. Па опет од ове збирке, која се, као што поменуемо већ, одликује и доста малим бројем погрешака и приличном техничком израдом, неће бити штете. Кад већ наш народ није срећан, да се користи свеколиким народним благом, до сада прикупљеним и објављеним, онда ће му добро доћи и по која овако мајушна мрвица.

Да ако се у скоро и у овоме у нас пође на боље!

*

Почети словенске историје. Неколика предавања о Словенима. Од *Ж. М. Романовића*. Београд. Издање и штампа Савића и Компаније. (Година?) 8°, стр. 167.

У нас је још врло ретка књига историјске садржине, којој је предмет сâм почетак словенске па и српске историје. Из ових је разлога, нема сумње, професорски савет ваљевске гимназије врло предусретљиво и примио ову радњу *Ж. Романовића* и до судио јој највећу награду из Књижевнога фонда Радована Лазића из Ваљева.

Писац ове расправе није дошао својим властитим истраживањем до резултата, објављених у њој. За свеукупно проучавање најстаријега периода наше, а још више словенске историје у опште у нас је још мало погодаба, те још нема могућности ни за потпуно оригиналне списе о овоме предмету. Ова је радња *Ж. Романовића*, дакле, компилација списа ове врсте, нарочито *Маретићева* списа *Slaveni u davnini* (Zagreb, 1889.), по коме као да је поглавито и израђена. Па опет се овој радњи обрадовасмо. *Маретићев* спис о најстаријем периоду из словенске историје у нас је доста редак, а ширем кругу читалаца тешко га је како ваља и разумети, због латинице и многих ретко кад оправданих неологизама, које Хрвати све више увлаче у свој језик. Зато неће бити сувишна ова књига *Ж. Романовића*, па све да је и проста компилација *Маретићева* списа.

Распоред градива је у овој књизи прилично прегледан и подесан. На првоме је месту поглавље о историји и животу Словена у опште, па онда иду ови одељци: Бугари, Срби и Хрвати, Панонски Словени са Словацима, Руси, Пољаци, Чеси с Моравцима и Побалтијско-полапски Словени.

Књигу препоручујемо највише својих читалаца.

*

Поуке о чувању здравља. Предавања која је држао у пешадијској и артиљеријској подофицирској школи *др. Герасимовић*. Друго издање. Београд. Штампарска радњица војног министарства, 1900. 8°, стр. 166.

У овој ваљаној а тако потребној књижици, која је после три године од појаве првога издања ево дочекала и друго поправљено издање, прибрале су поуке о чувању здравља. Књига је поглавито намењена војницима, те су према томе подешаване и поуке и цео распоред градива. У књизи је ових девет одељака: Познај себе, Држи се чисто, Одело, О храни и пићу, О становању у касарнама, О становању

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у ратно доба, Рад и одмор, Правила о чувању здравља у маршу, О чувању здравља пре, за време и после битке.

Као што се види и из овога краткога прегледа садржине, који исписасмо, добар део поука у овој књизи може корисно послужити и невојнику, те ову књигу свима топло и препоручујемо. Многобројне поуке, које ће сваки од нас наћи у њој, помоћи ће, да што боље и дуже очувамо здравље, а: Ко се чува и Бог га чува.

*

Коњарство. Написао А. Д. Друго поправљено издање. Загреб. Штампано у српској штампарији, 1900. 8^о, стр. VII и 68.

У нас се, у добри час, све чешће јављају књижице, намењене да послуже нашем народу као поука у појединим привредним гранама. Овој је књижици предмет једна најзахвалнија грана сточарства, која се у нас тек почиње живље развијати. А књига овакве садржине већ одавно је народу била врло потребна, јер се у гајењу коња у нас још много греша.

Књижица има ове одељке: О коњу у опште, Дијелови коњског тијела, Кретање коња, Крвни судови и живци, Копита, Поткивање коња, О зубима, Из коњског љекарства, Коњи за приплод, Запат коња, Подизање коњушнице, Тимарење коња, Кад се купује и кад се продаје.

Жалимо само, што ова књига није бар за половину јевтинија, те да је може набавити и сиромашнији српски привредник, и још простије написана, те да њену садржину може разумети обичај, а не само нарочито школован привредник.

*

Slovanské hymny. V Praze. Nakladem F. Šimačka, 1900. 8^о, стр. 17.

Недавно је у Прагу изишла, под горњим натписом, књижица, у којој је, бар по натпису, ваљало да су прикупљене све словенске химне. Међутим приређивач ове књижице, намерно

или случајно, — то мало мења саму ствар, није одговорио дужности, коју је имао, подухвативши се, да прикупи „slovanské hymny“. Нарочито се огрешио о српски народ, изоставивши химну Краљевине Србије и ставивши прногорску химну „Онам', онамо...“ као српску (srbská zvl. černogorská). Лео вели поводом овога Бранково Коло: „Ми бисмо препоручили збирку нашим певачким друштвима као и сваком поједином, коме је на срцу словенска узајамност, али не можемо да разумемо нити да протумачимо, зашто је изостављена српска имна: Боже правде (речи Јована Ђорђевића, напев од Дав. Јенка), кад њу пева преко два милијуна слободних Словена и сто хиљада српских војника, после Русије највеће независне словенске краљевине, краљевине Србије. Ако је намерно, онда је запостављање, а запостављање те имне свакако не служи на част приређивачу ове збирке, најмање пак оној мисли, у славу које је збирка ова изнесена. Кад су неких племена и по три имне овде наше места, требала се и ова с пуним правом уврстити међу своје друге. Било ма из ког узрока да је испуштена, свакако је за осуду“. А Зора вели: „Чудимо се редакцији да је изоставила једну од најлепших, најпопуларнијих словенских химна *Српску химну*. Ова погрешка не да се лако извинити“.

ЛИСТОВИ

Босанска Вила. — Изишли су 5., 6., 7. и 8. број Босанске Виле са овом садржином: др. Валтазар Богинић (са сликом); Пјесма болатог срца, приповетка од Бранета; Са села, песма Б. Ценића; Ох, та дуби..., песма од Љубице; Мачви, од Жив. М. Радосављевића; У висине..., песма Јована Ђ. Зорића; Злосрећно цето, новела, по Дигасињском Р. Пејатовић, учитељ; Каноничка визитација, од М. Сацредотова; Милван Т. Јанковић, српски књижевник, борац и државник

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

(са сликом); Домовини, песма од Божидара; Тамбулација, причина Данице Бандић; Елегија, песма Јов. Ђ. Пантелија; Ашиклије, песме Османа А. Ђикића; Из дјетињства, пише А. Николић; Јади, песма Бранка Малаћа; Пред прагом колебе, песма од Гаривоја; Српске народне пјесме с гледишта религиозног, моралног и патриотског, од Б. М. Добросављевића; Ко је убио словенство на средњем Балтику: Мода, V Жена и стид њезин, од Софије Пулић — Плетикосић; Старина Новак оставио Романију, српска народна песма из збирке Н. Т. К.; Лаж за опкладу, српска народна приповетка, прибележио Дим. В. Терзић, богослов; Старина Новак избавља сужње из Сарајева, српска народна песма, из збирке Н. Т. К.; Српске народне ђевојачке пјесме, по Далмацији скупио П. Чоко, учитељ; Чобани и ђаво Топал-паша, српска нар приповетка; Приповетке Радоја М. Домановића, реферат; По разним крајевима, слике с пута, од Милана Савића, одењује Scio; Књижевне и културне белешке; Читула.

Оцењивач путничких слика др. М. Савића задовољан је њима и препоручује их; оцена приповеака Р. Домановића није још довршена.

*

Бранково Коло. — У мају су изишли 18., 19., 20. и 21. број Бранкова Кола са овим прилозима: Павле Јосиф Шафарик; * * *, песма Алексе Шантића; Мркоњић, приповетка Свет. Торовића; Васкрсеније, роман грофа Лава Н. Толстога, преводи проф. Јован Максимовић; О Босни с почетка VII до средине XII века, из расправе „Историска судбина Босне и Херцеговине“, од Љуб. Јовановића; Сецијонисте, утисци са изложбе сецијониста у Бечу, од Ђ.; Ноћ, песма Алексе Шантића; Амалат-бек, приповетка А. Марлинскога (А. А. Бестушева), превод; Србија на париској изложби; * * *, песма М. Радовића; На Морави, песма Д. Ј. Димитријевића; Песма о

соколу, од М. Горкјога, с руског Ник. Николајевић; Матере држе земље и градове, из „Малх новина“; Измирење, песма Јована Дучића; Грешити је лечничка ствар, од Гардонија Гезе, превео Ј. Протић; Како је постала трошна земља, од Петра М. Илића; К „Малом осврту“ г. Моја Медића, од Сава П. Вулетића; Осврт на чланак госп. М. Медића, од Јована Фил. Иванишевића; Додатак „Малом осврту на III издање Вукова Српског Рјечника“, од Моја Медића; Из писама Јована Хаџића Светића; Књижевне белешке; Просветни и друштвени гласник; Позориште и уметност; Читуља.

*

Градина. — Изашао је и десети број Градине са овим прилозима: Херо и Леандер, балада Шилерова, препевао Вожа С. Николајевић; Калуђерска посла, приповетка Сима Матавуља; Пред полазак, Јеленин дневник, од Еприка Бастелнова, с талијанског превео Т. Коблишка; Чикино дете, приповетка Тадије П. Костића; Географско-историске црте из Горњег Поморавља, прибрао Д. Марчић; Едмонда де Амичиса, Роман једног учитеља; Каталептичне појаве у животињском свеу са обзиром на главније симптоме великог страха, прилог ка селекционој теорији, од проф. Свет. К. Магића; Гостовање Мих. Исајловића у Нишу.

*

Домаћица. — Изашао је пети број Домаћице, са овом садржином: 2. мај, од В. Ш.; Нада, од Ј. Н. М.; Зором и вечером, песма од Ленке; Госпођа Вилер-Стов и укидање роштва у Америци, превела с францускога К. Х.; Рад Женскога Друштва и његових подружница; Народно здравље; За кућу; Листићи; Афоризми.

*

Женски свет. — Изашао је шестти број Женскога Света са овом садржином: Наше Добротворне За друге; Пастирева јадованка, песма од

Гетеа, преувала Д. Нераџић - Брашованова; Сомборкиње; На растанку, стихови Васе Крстића — Љубисава; Беседа Савке Суботићке у Сентомашу; Свечарство „Добротворне Задруге Српкиња ново-сеоских“; Вјера, песма од Зорке; Радња Добротворних Задруга Српкиња; Вијенац, песма Радомира Кривокалића; Белешке; Лена Татијана, приповетка Милке Гргурице; Срце мало, песма од Зоре; Гласник; Читуља.

*

Звезда. — Од месеца априла ове године Звезда је почела излазити у месечним свескама и постала је „лист за забаву, поуку и књижевност“. У првој, априлској свесци, ови су прилози: Стари мач, песма Милорада Ј. Митровића; Ђавоља посла, прича Кезуна воденичара, од † Свет. П. Ранковића; Војсави и њена чета, одломак из епоса Косово, из I песме, од др. Николе Ђорића; Цон Рускин, од Ј. Скерлића; Старост и младост, О јесени позној и Зимска ноћ, песме од Сокољанина; Тартарен из Тараскона, од Алфонза Додеа, превео М. Грол; Кнез од Семберије, сцена из српске историје, од Бранислава Ђ. Нушића; Плаветнило неба, нови резултати W. Spring-а, од проф. Јел. Михајловића; Књижевнички Савез, скица Чарлса Едвинга, с енглеског Б. М. (Књижевнички Савез врло, врло подсећа на некадашњу нашу Књижевно-уметничку Заједницу); Медицински факултет српског универзитета, поводом Батутове књиге, од др-а Ђоке Ј. Николића; Позоришна хроника, од Spectator-а; Музички преглед за месец април, од Commentator-а; Књижевни преглед; Белешке.

У књижевноме прегледу су приказани и оцењени ови списи: Књига о љубави Милорада Ј. Митровића, приказ Павла Маринковића; Са јадранских обала Ива Ђипика, приказ Миљана Грола; Детињство Панте Срећковића, приказ од Бориса; Морало је бити, приповетка Рада Јовановића (гесте Јована Радовића), приказ Мил.

Косарића; Станиње приповетке, приказ од Бориса; Из српске историје, од Миљенка М. Вукићевића, приказ од Ј., и Писма из Швањолске, од др. Ђ. Димовића, приказ од Б. — Детињством Срећковићевим, Станињим приповеткама и приповетком Рада Јовановића оцењивачи нису задовољни; остала четири списа похвално су оцењена.

*

Зора. — Изшла је свеска за мај са овом садржином: Словени балкански и њихова образованост, од Стојана Новаковића; Милован Видаковић, песма † Влад. М. Јовановића; Дух времена сад је таки, од Свет. Коровића; Српски језик на Порти XV и XVI вијека, од Миљенка М. Вукићевића; Бој у Фундини, из ратничких успомена војводе Илије Пламенца; Француска комедија, од Павла Поповића; Его, аутобиографија Алфреда од Хеденстјерна, превео Ђ. М.; Мајоров ков, од Алфреда од Хеденстјерна, превео Ђорђе Миловановић; Убица, од Ернста од Вилденбруха, превео Б—ски; Реформа календара, од Максима Триковића, оцена Бор. Поповића; Извештај о раду Српске Краљевске Академије у 1899. години; Кроника.

Бор. Поповић је задовољан радом који приказује. „Ми не знамо, вели, да ли ће руски одбор (за реформу календара) бити у прилици да размотри овај предлог г. Триковића, али свакојачко: овака брижљиво и стручно простудована ствар која тако много обећава резултатима фравантним, има права да постане ствар претреса у томе стручном одбору.“

*

Луча. — У априлској свесци Луче ови су прилози: Писмо књаза Данила I Граховљанима, из збирке Дионисија Миковића, игумана; П. М. Сјеченова, Из науке о човечијем животу, превео Ј. С. Кујачић; Заразне болести, популарни чланак Р. С. Клапсића; Црна кућа, приповетка Милке Гргурице; * * *, из Ј. Полопског, превео Ник. Ст. Љубиша; Кроз поноћ, песма Ра-

дована Кривокапића; Уз пехар, песма Богдана — Крајишника; Мајеко вече, песма Влизака Вазате; Анда, египатска робива, египатска легенда, од Велиће-а Веносте, превео Сутварскиј; Веридба и смрт бега Љубовића, српска народна песма; Српске народне женске песме; Калуђер и пастир. Зло и добро, Вожја милост, Давно га чекали, српске народне приповетке (из љешанске пахије); Народне заговетке, прибележио В. Ј.; Афоризми војнички, прикупио Ђорђевић М. Драговић; Српске народне изреке и разне ријечи, прибележио Јован Секуловић; Књижевне биљешке; Из нашег позоришта; Читула.

*

Нова Искра. — Изашао је и пети број илустрованог листа Нове Искре са овим прилозима: Једне међудневичке суботе, писмо из Ниша од Јелене Јов. Димитријевића; Свиће, песма Милорада М. Петровића; Прва жалост, од † Јована Ђорђевића; Цвеће и инсекти, од † Радмила Лазаревића; Под храстом, слика Рад. Домановића; Акварели, песме Д. Ј. Димитријевића; Носталгија, приповетка Ива Ђипика; Погледај..., песма Душ. Николића; Учитељ свирања, из својих успомена, од Милоша П. Живковића; Наша срца, песма Светозара Манојловића; Збогом, италијански написала Е. Неера; О деоби Пољске, слика из опште историје, од проф. Мих. Ј. Ђорђевића; Брига, роман Хермана Судермана; Наша писма; Уз наше слике; Српска Краљ. Академија у год. 1900.; Седма годишња скупштина Срп. Књиж. Задруге; Наука; Књижевност; Уметност; Разно; Библиографија.

У петоме броју ове су слике: † Јов. Ђорђевић, српски књижевник; Бранко Радичевић, извајао Ђ. Јовановић; Српски пешак у одбрани, фотографски снимак; Српски пешак на гађању, фотографски снимак; Са париске изложбе: Павиљон Краљевине Србије, Павиљон турске царевине, Павиљон Краљевине Румуније, Павиљон Краљевине

Грике, Павиљон Краљевине Бугарске, Павиљон Босне и Херцеговине.

*

Караџић. — Изашла је мајска свеска Караџића са овом садржином: Старинско црквено певање, од П. Деспотовића; Букумире, од д-ра Симе Тројановића; Народне предање о местима (Малешево, Двориште и манастир Туман, Пашина вешала, Нишан, Тијесни камен); Нешто из народног празновања у округу пиротском, прибележио Влад. М. Николић, учитељ; Српске народне пословице из Сарајева, скупио Јов. Ђ. Зорић; Српске народне пословице из Битоља и Грајешнице (битолске); Постанак вила, Кадија и чобанин, Два очеве савјета, Христос је благословио рзуса, Тујбе Алија у џамији, Заговетка и Светио се оци, српске народне приповетке; Ситне белешке (Запис од грознице, Како се који свет опасује, Закончићи, Неколико пригодних обичаја, Народно веровање о ласци, Зашто риба има црвену крв и зашто рак иде настранке); Прикази; Гласник.

Уз ову свеску оде завршетак „Питања за прикупљање технолошких обичаја у српског народа“.

*

Богословски Архив. — Изашла је и трећа свеска Богословског Архива са овом садржином: Галилеја и Назарет; Историјски ауторитет јеванђеља, од Е. Бугода, епископа лавалскога, превод с талијанскога; Урзације Сингидунски, прилог за историју београдске епископије; Библиографија црквене историје, од Функа и Хемера, превео с францускога Влад. Р. Радојевић; Хришћанско предање; Државни положај религије у римско византијском царству, истраживања И. Бердникова, превод с рускога; Православље и унија; Хроника; Статистика; Додаци и понице; Библиографија и критика.

*

Гласник православне цркве. — Изашла је мајска свеска Гласника православне цркве у Краљевини Ср-

бији са овом садржином: Службени део; Архиепископски извештаји; Архиепископске беседе; Ваљак и римска пропаганда, од архимандрита Иларiona С. Весића; Извештај Архиепископском Сабору о руским духовним школама, од Ст. М. Димитријевића, свештеника; Владика Босије, од Мил. Вујановића; Посмртан говор Апријети Ани енглеској, војвоткињи од Орлеана, од Босије, превео Мил. Вујановић; Забелешке о ономе што се десило приликом хришћанске смрти Ане, војвоткиње од Орлеана, од Г. Феје-а, каноника из Сен Дени-а, превео Мил. Вујановић; Прича о смрти госпођиној, нађена међу рукописима Данијела од Кознак-а, архиепископа ахенског, превео Мил. Вујановић; Вести из српских цркава; Наука и проналасци; Белешке; Приказ књига и листова; Некролог.

Наставник. — После дужега прекида почео је опет излазити *Наставник*, лист Професорскога Друштва. Изшла је свеска за јануар, фебруар и март са овим прилозима: О варљивим доказима у геометрији, од Мих. Петровића; Три принципа са применом у израчунавању запремине, од др. Пет. Л. Вукићевића; Питање о постанку језика у староме веку, од Симе Н. Томића; О распореду рада у нашим средњим школама, сувремено питање, изложио Љуб. М. Протић; Педагошки семинар, од др. Мил. Н. Јовановића; Језиковна настава у служби општег образовања, од др. Јосифа Поркмана, посрбио Момчило Иванић; Класицизам у Русији, од Симе Н. Томића; Поглед на генетичко-историјске односе именица и придева, од Симе Н. Томића; Историјска сећања у неким народним песмама од Краљевићу Марку, од А. Гавриловића, реферат Јов. Н. Томића; Француска читанка за пети разред гимназије, од Павла Поповића, реферат од Е.; Српска историја у народним песмама, од Петра Никетића, реферат Мих. Ј. Борђевића; Реформа календара, од Максима Трпковића, реферат Т. Радивојевића;

Др. Vatroslav Oblak, од др-а М. Мурка, реферат С. Н. Т., Theophrasts Charaktere, реферат Гл. Лазића; Гласник; „Проф. Друштво“.

Наставник ће у будуће излазити четири пута годишње, у тромесечним свескама.

Уредник је Наставника проф. *Сима Н. Томић*.

Напредак. — У мају су изишла четири броја *Напредка* (18., 19., 20. и 21.) са овом садржином: Мјерило учитељске образованости, од Даворина Трстевача; Мотрење или зрење, студија М. Пејновића; Нацрт наставне основе за пучку школу и опетовницу, од др-а Ј. Турића; Испити, од Даворина Трстевача; Темпераменти код дјете, по В. Хелвигу, превео Милош Боројевић; Француско школство у години 1899.; Од Адрије до Тирена, путописна цртица Р. Клаића; Конвенционе лажи о узгоју, од Јелце Бегвић — Бернадзиковске; Психологија писмених саставака, од Љ. Дворниковића; К питању о наставној основи, од Ј. ил. Д.; Да се разумијемо; Књижевна смотра; Рад Хрват. Учит. Друштва; Вјесник.

Нови Васпитач. — У петој свесци Новог Васпитача ови су прилози: Неколико мисли о научној основи за наше школе; Нова раса жена двадесетог вијека; Прилози к историји српске школе у Аустро-Угарској, приопштава протојереј Димитрије Руварац, парох земунски; Cours de perfectionnement à Jena; Нова читанка за III разред опћих пучких школа у Хрватској и Славонији, од Радивоја Лончара, учитеља; Чланци у прилог васпитној основи; Фактори васпитања у опште; Обука у рачунству, од В. Витојевића, равн. учитеља.

У књижевном прегледу су: оцена Никетићеве Српске Историје у народним песмама, од М.; Чланци о школству и учитељству у нашим листовима и Књижевне белешке. Оцењивач није задовољан Никетићевом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

историјом и при завршетку своје оцене вели: „Ја сам веровао, да се историја српска за школску децу даде зачинити са *згодним* избором из народних умотворина у опште и са *вешто* одабраним одељцима из народних песама по на особ. Али кад у овој књизи видех, како је тај покушај страшно неспретно испало, морам признати, да сам изгубио сву вољу да даље и мислим о томе. А шта тек да се рекне о сликама, којима је „украшена“ ова књига?“ Даље овако завршује: „Јако ми је, што баш ову књигу, којој сам се толико радовао, не могу препоручити ни родитељима за њихову децу, а још мање школама за њихове ученике“.

*

Просвјета. — Изшла је априлска свеска Просвјете са овом садржином: Беседа митрополита Митрофана на Велики Петак 1900.; Кратки устав или црквено правило за ученике богословско-учитељске школе, по рускоме пише М. М.; Беседа против сујевеља, од Крете Поповића, пароха подгоричког; Индивидуалитет и васпитање, од Сава П. Вулећића; Из области методике, III Настава математике, пише учитељ; Одзиви свештенства приликом проглашења закона о уређењу свештеничког стања; Цркве у предграђу Требиња, припојно Леон. Нинковић, јеромонах; Предавање о бакру у III раз. основне школе, од Вукашина Гаговића, учитеља; Предавање у IV разреду основне школе о подметовим и природковим додацима, од Секуле Добричанина, учитеља; Извештај о основним школама црногорским у школској 1898.—9. години; Црквени гласник; Школски гласник; Књижевни гласник.

*

Учитељ. — Добили смо априлску свеску Учитеља, педагошко-књижевнога листа, и којој су ови прилози: Важност и потреба школског музеја у Србији, од Д. Ј. Путниковића, учитеља; Педагошка писма једној матери о васпитању сина, од Ернеста Беме-а,

превео др. Ст. Окановић, професор; У колико и како мора учитељ утицати на деце честољубље, од Ђ. Боденштајна, превео Д. В. Бакић; Нови суиђер, од Д. Ј. Путниковића, учитеља; На размисљање, од Јов. Голубовића, учитеља; Круг и елипса, материјал за предавање, од Милоша Величког, учитеља; Дедини идеали, слика из учитељског живота, од Мрх. Сретеновића, учитеља; Школско кретање; Српска књига, од Ст. Новаковића, реферат Ст. Станишића; Пољопривредни Гласник, реферат; Записници XVI учитељске скупштине; Пок. Јосиф-Хади-Костић, учитељ лесковачки; Просветне белешке; Некролози.

Реферат Ст. Новаковића Српске Књиге у своме реферату приказује садржину књиге, за коју вели да је „један драгоцен рад“. Реферат о Пољопривредном Гласнику није још завршен.

*

Учитељски Весник. — Изшли су уједно 9. и 10. број Учитељскога Весника са овом садржином: Виљем Харниш, од М. Јов.; Учитељи и земљорадничке задруге, од Срет.; Шта осујећава успех наставе, с француског Р. Огњановић; Из духовног васпитања: значај чула и средства њиховог развића, говор и игре као средства, од В. Љадова; Матерње школе у Француској, превео Миљисав М. Дедовић, учитељ; Нешто о празноверицама у основној школи, од Ст. М. М.; Вежбања у језику; Рад школских надзорника, од Х. У.; Говор Зар. Р. Поповића о спроводу Станимира Ковачевића; Тијана, слика из домаћег васпитања, од Р. М. Тасића; Кратке вести по званичним и приватним извештајима; Некролози.

*

Школски Вјесник. — Изшла је четврта свеска за ову годину са овом садржином: Против класичне наставе, од Драгутина Кудлика, гимн. управитеља; Из мога албума, психолошке фотографије, од Јелице Беловић-Бернадзиковске; Узгојни елементи у Ан-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

тигони и њихова примјена у настави, од др-а Славољуба Каптоџија; Пабирици из народне педагогије, од Станислава Мајсторовића; Паралела између III, V, VI и VII дијела Мартићевих Осветника и Његушеве Слободиаде, од Јоза Дујмушића; Цртање као помагало женског ручног рада, од Јосипа пл. Глембаја; Хербарт и Спенсер, од Б. Крчмарића; Судбина једног учитеља, од Ивана Кларића; О латинском пријеводу неких наших народних прјесам, од Ивана Касумовића; Наглуха дјеца, ријеч двије родитељима и учитељима, од Антуна Пливића; Домословље у II разреду основне школе, пример практичне наставе; Философија у древних Хелена, од Љубоја Длустоша; Педагошка смотра; Новински пабирици; Педагошке мрвице; Листак.

*

Школски Лист. — Изашао је пети број Школског Листа са овом садржином: Ученици (уџбеници?) и основна настава, од Јов. З. Медурића, учитеља; Задаћа срп. нар. учитеља у школским одморима, од Јована М. Удицког, учитеља; Дјечији злочини, по др. В. Рајву и Е. Шолцу; Очигледна настава у певању, по начину Ед. Урбанка, од Драгутина Влажека; Сањање, превео Вл. Војновић; Некролог; Школске вести; Разво; Нове књиге и листови.

*

Школски Одјек. — У мају су изашли бројеви 13., 14. и 15. Школског Одјекa са овом садржином: Интернат или само исхранивање, од М.; Жена у данашњој белетристици, мала скица од Јелице Беловић-Бернадзиковске; Трулеж од горе; О хипотизму и сродним му појавама; превео Вл. Војновић; Гола факта и нека упоређена из школског и учитељског живота, од Незадовољниковића; Једно наименовање; Дечје лажи, од Јелице Беловић-Бернадзиковске; О важности наставе у цртању, превео Паја Радовсављевић; Учитељски гласник; Борба

ческог учитељства, од И. Т.; Приправничка омладина и интернат, од М.; Родитељске вечери, од Свет. С. Поповића; Метафизичка метода ради испитивања духовних закона, по Беклу, од Ментора; Српски учитељски збор велико-кикинског школског среза; Белешке.

*

Голуб. — Изашао је 10. број Голуба са овом садржином: Пркос, из Друге певаније Змаја Ј. Јовановића; О Тезеју, историјска приповетка, од Душана Ђермановића-Аћимовића; Купно пропис, од Драга Бранковића; Мајски венац, песма Миладина К. Николића-Расинскога; Материнска љубав и брига код животиња, цртица из природописа; Гласник; Нада, песма Секуле Дрљевића; Свашнице; Природа, песма од Зорке; Нове књиге и листови; Ребус; Загонетка.

*

Зорица. — Изашао је и девети број ових дечјих новина са овом садржином: Твоја домовина, с прозе превео Бор. А. Ценић; Кокица ленивица, од К. Цв.; Гружанче, песма Драг. С. Ценића; Како пролазе који дирају тичја гнезда, од Драга Бранковића, ђака Учитељске Школе; Јагоде, по Х. Шмиду, Сима Глишовић; Мали Влајко, песма Дим. Глиговића; Јабучка, по Х. Шмиду, Симеун Глишовић; Награђена доброта од Ст. М. М., учитеља; Добре другарице, по немачком Добривоје Ј. Стојнић; Мала праља, песма; Поштен војник, с чешког Д. Ј. П.; Измићи ће дело на видело, превео с немачког Душан; Бог је све мудро удео, од Вл. К. П.; Дечје народне умотворине; Орачи и пиревина, народна прича, од Ст. М. М.; Загонетка (у стиховима), од Р. М. Тасића; Читање бројева; Ребуси.

ИЗ НАУКЕ

О имену словенском. — Талијански професор J. Vandouin de Cor-

tenau, govoreћи недавно у једноме својем предавању о језику и етнографији Фурланских Словена, у уводу свога предавања огледа објаснити име *Slavi*, како су стари Римљани звали Словене. Он мисли, да су Римљани тако назвали Словене зато, што се већина славенских имена лица свршава са *-слав* (Рагислав, Јарослав, Станислав, Борислав и т. д.). Сви су Словени, дакле, ...слави, па их због тога тако и назвали. А како је међу римским радницима, робљем, у то доба било највише Словена, то Римљани назвали читав ред тога свога радничкога сталежа, по Словенима, Славима, — *sclavi*. Дакле, *sclavus* је постало од *Slavus* (Слав), а не обрнуто, као што су до сада неки тумачили, Словенин (Слав) од *sclavus*. Према овоме, за име Слани (Словени) у почетку знађаху само они Словени, који су били у непосредном додиру с Римљанима, а остала словенска племена имађаху своја посебна имена; тек касније је име Слав могло прећи на сва словенска племена.

Ово тврђење талијанскога професора није утврђено каквим јачим доказима, као ни остала досадашња нагађања и домишљања о словенскоме имену, те ће се мучно и одржати као право научно тврђење.

*

Павле Ђакон. — 21. августа прошле године навршило се равно хиљаду и сто година од смрти чувенога историчара *Павла Ђакона*, чија историографска радња и данас служи као необично драгоцену грађа за читаве одељке у историји средњег века.

Павле Ђакон је рођен у првој половини осмога века у Фриуду (*Fogium Julii*), сада Чедату, месту на међи фурланскога и словеначкога живља. Младићско доба провео је Ђакон на двору лонгобардскога краља Арихиса на можда и за његових наследника Атаулфа и Деидерија, а после на двору Арихиса, мужа лонгобардске краљице Аделцере, проводећи време у проучавању

старих писаца и разних хроника. Историју је био врло рано заволео и још у младим годинама је огледао да овој научној грани што привреди. Још док је био на Арихисову двору, написао је дело *Historia romana*, у коме је компилаторски изложена историја римска све до Јустинијана. Касније је ступио у манастир *Monte Cassino* као калуђер, али је у манастиру остао за кратко време, јер га у брзо после тога видимо на двору Карла Великога, са Алкуином и другим великим људима овога времена. На Карлову двору је провео шеснаест година, учећи се и радећи на науци, па се врати у *Monte Cassino*, где се посвети писању историје. Служећи се делом Гргура Турскога *Historia ecclesiastica Francorum*, Бедином хроником и многим другим, тада познатим историјским радњама, израдио је дело *Historia Longobardorum*, која почиње доласком Лонгобарда у Италију а свршава се смрћу Луитпрандовом. Смрт је спречила Ђакона да продужи историографски рад и да напише историју света, као што је смишљао. Умро је 21. августа 799. г.

У овоме последњем делу Павла Ђакона, које и данас има своје вредности, има драгоцених података и за историју словенских народа, нарочито за најранију историју Словенаца, јер у својој историји Лонгобарда Ђакон говори и о доласку Словенаца у Фурланску и о бојевима, које су имали с Лонгобардима. У тој је историји лепих, па готово и јединствених података о доласку словенских племена на обале Јадранскога Мора и њихову продирању у Истру и горњу Италију.

Ђакон је у својим излагањима врло објективан. То се види и по томе, што се он, говорећи о односима и честим сукобима између Лонгобарда и Словена, не устеже износити махне својих земљака.

И за културну историју словенских народа има у овој историји Ђаконовој честих помена, врло важних за познавање народнога живота у Словена у оно доба.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

У спомен хиљадустогодишњице смрти овога историка недавно се беху у Чедаду, Баконову месту рођења, искупили многи чувени радници на историји: из Италије, Немачке, Аустро-Угареке и др. Од Словенаца су били нарочити изасланици Матице Словенске. Од Срба је био на томе састанку једини др. Валтазар Божишић.

УМЕТНОСТ

Нова слика Марка Мурата. — Радосно бележимо, да се у нас почиње све више неговати сликарска уметност. Академијски сликар Марко Мурат, већ познат у целој Српству по многим лепим сликама својим, свршивши за париску изложбу слику *Долазак цара Душана у Дубровник*, почео је одмах радити на другој слици, опет из српске прошлости. На овој ће слици бити представљено *венчање Стевана Првозвчанскога с Аном, кћери дужда Дандола*, и то овај тренутак, кад младенци, после венчања, окружени многобројном пратњом, излазе из цркве. Сliku је поручио Његово Величанство Краљ Милан, који је и до сада толико пута милостиво помагао развијање уметности у нас.

*

Ново чешко позориште у Прагу.

— Чеси се непрестано труде, да у своје Прагу у свему покажу што већу надмоћност према Немцима. Тако ће, поред лепога позоришта које већ имају у Прагу, и које је подигнуто народним прилозима, још овога лета приступити грађењу новог позоришта, опет народним прилозима. Општина прашка дала је бесплатно земљиште за овај нови просветни храм, а новчани прилози стижу са свих страна. Само један родољуб дао је за овај циљ преко пола милиона динара. За ово друго позориште већ је образована и позоришна трупа, која ће до

довршења позоришне зграде давати представе у једном прашком предграђу.

РАЗНО

Стање српских народних фондова у Војводини. — Недавно је објављен извештај о стању српских народно-црквених фондова и фондација, који стоје под управом Саборског Одбора. У 1898. години су сви капитални тих фондова и фондација укупно износили 8,351.592 форинте. Осем тога вредност манастирских и залишних парохијских добара износила је у тој години 10,780.800 форината, те је укупна вредност новчаних фондова и имања износила у тој години 19,132.292.

*

Софоклов гроб. — Из Атине јављају, да су 3. априла ове године, копајући у једноме винограду, наишли на гроб славнога јелинскога трагичара Софокла, и ископали саркофаг, у коме је било сахрањено Софоклово тело. На Саркофагу је урезано име *Софоклес*, а унутра је још очувано неколико костију главе и више старих атичких судова, у којима су чувани разни мириси, зејтин и друга косметичка уља. Саркофаг је пренет у атински музеј.

ПОКОЈНИЦИ

† **Иван Константиновић Ајвазовски.** — У брзо после смрти Мункачијеве сликарска уметност је остала без још једнога одличнога радника. 1. маја ове године умро је на Криму прослављени руски сликар *Иван Константиновић Ајвазовски*, у 83. години. Ајвазовски је рођен 1817. године на Криму. Још врло рано је показао необичан дар за цртање. Тако причају, да га је још дететом застао

једном варошки архитекта Кох, да црта угљеном по зиду. Кох одмах узме себи даровитог детка и давао му је најпотребније поуке и упутства у цртању. У брзо после тога, на заузимање градског начелника, Ајвазовскога приме, у тринаестој години, у симферополску гимназију, и одатле је отишао у петроградску уметничку академију. Сам цар Никола беше изненађен необичним даром шеснаестогодишњег младића и нареди, те Ајвазовскога примише у академији за питомца, те се тако могао млади и даровити уметник безбрижно предати својим студијама. 1836. године одреди цар Ајвазовскога, да прати великога кнеза Константина Николајевића на морском путу по финском заливу. Вративши се са овога пута, Ајвазовски поче у леним сликама приказивати своје утиске с пута и тим сликама стече и гласа и награда. 1837. године био је послан о државном трошку на Крим и Црно Море, те је тако још више прикупио материјала за своје слике с мора, у којима је био готово ненадмашан. Велики је број његових слика, у којима је представљено море, и у свакој је слици нов мотив, те изгледа да нема појетичнијег мотива на мору, који није представљен у сликама Ивана Ајвазовскога. Много је путовао по Црном, Средиземном и Балтичком Мору и после свакога таквога путовања у читавоме низу слика износио је своје утиске. За своје слике је по кад што узимао материјал и из Библије и митологије.

Ајвазовски је необично волео Крим и своје место рођења, и ту се био

стално настањивао, чинећи небројена добра својим суграђанима. Он је у своме месту о своме трошку основао археолошки музеј и галерију слика, подигао водовод, и непрекидно се старао о месним школама. Био је патриот и мушке и женске гимназије у своме месту. Био је велики сиротински добротвор. Тако је од 1846. године приредно преко 120 изложба својих слика у добротворним циљевима. Велики број својих скупоцених слика поклонно је, да се продаду у корист сиротних и невољних.

До пред саму смрт био је здрав и крепак и непрестано је радио. Сада је, баш пред смрт, правно план, да на зиму оде у Рим и Цируљ, да слика талијанско море.

*

† **Федор Демелић.** — 7. маја ове године преминуо је у Бечу пензионерани царски саветник *Федор Демелић*. Демелић је рођен у Будиму, у правој српској кући, пре 68 година. Свршивши правне науке ступио је у државну службу, у аустријско министарство спољних послова. Отуда је после прешао у кабинетску канцеларију цареву, и у њој је служио преко двадесет година, старајући се, колико је могао у томе високом положају, да користи српском народу. Пре три-четири године пензионеран је.

Демелић се огледао и на књижевном пољу. Написао је на француском језику ваљано дело *Обичајно право Лужичких Словена* и на немачкоме језику монографију *Метерних и његова спољна политика*.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 8 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франка). — Претилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Српске у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА